

A. A. Mureșianu :	Când Bismarck avu
de gând să trimită
dorobanții români în
Ardeal
N. Orghidan :	Observațiuni morfo-
logice în regiunea
Brașovului
C. Lacea :	„Trocar“
”	Șchell sau Șcheiul
Brașovului?
A. Bălăcescu :	Cauzele progresului
civilizației
I. Gherghei	Poeții germani în
oglindea tălmăcirilor
românești
G. Zare :	Perspectivă asupra
misterului japonez
Ax. B. :	Scrisori vechi
Caius Bardoși :	Aspecte politice ex-
terne

PARTEA LITERARĂ

D. Olariu :	Eglogă matinală
Lenau :	Din Schilflieder
Mécs-Dăianu :	Pod de sat
N. Vonica :	Priviri umede
”	Constantin și Elena
S. Tamba :	Din stânga și din
dreapta
I. Moșoiu :	Dări de seamă
”	Revista revistelor
B.	

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI A. BANCIU

REDAȚIA
și
ADMINISTRAȚIA

B-dul Regele Ferdinand No. 14, Braşov

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260

NUMĂRUL LEI 50

Pentru străinătate același preț, plus taxele de expediție (Lei 140)

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipograful numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 550, 200 ex. Lei 870

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 320, 200 ex. Lei 550

Pentru cetitori și abonați

Cei care au primit revista și au reținut-o, sunt rugați să ne achite abonamentul.

* * *

În loc să apărem lunar în 3 coale de tipar, apărem la câte două luni în 6 coale. Am făcut-o aceasta pentru a putea publica și articole mai lungi, care, fărâmițate în 2-3 numere de revistă, pierd adeseori atât de mult. Cetitorii nu vor fi scurțați deci cu nimic.

Lucrările și revistele primite la redacție vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

TARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, B-DUL REGELE FERDINAND No. 14

Anul III.

Maiu-lunie 1931

No. 3.

Când Bismarck avu de gând să trimeată dorobanții români în Ardeal

de Aurel A. Mureșianu

Publicistica noastră românească și-a avut fără îndoială epocile și subiectele sale predilecte. Evenimentele dela 1848—49, întâmplările războiului independenței; tribunii luptători cu sabia dela 1848, căpitani viteji dela Grivița și dela Plevna, au format preocuparea principală a istoriografiei noastre moderne, cu toate că au fost evenimente și au fost oameni, cari au avut o influență mai mare asupra soartei neamului nostru românesc și a dezvoltării sale politice din ultimele decenii.

Cine s'a ocupat mai umănunțit cu întâmplările anului 1866, care a fost din multe puncte de vedere mai deciziv, mai hotărâtor pentru viitorul neamului nostru românesc decât epocile de mai sus?

Frământările intensive din viața politică internă a tinerei României din perioada schimbării sistemului ei dinastic tradițional și așezarea în scaunul ei domnesc a unui principe dintr'o dinastie apuseană, au îndepărtat atențiunea scriitorilor noștri dela marile evenimente externe de atunci ale Europei, dela desfășurarea cărora atârna libertatea și unirea sau robirea și încătușarea pe încă o jumătate de veac a neamului românesc.

Cine mai știe astăzi că în anul 1866 cabinetele europene au adus pentru prima oară în discuție serioasă chestiunea „desființării imperiului habsburgic“ și cine mai știe că pentru realizarea pe ruinele acestui imperiu a „independenței Ungariei“, napoleonul Germanilor nordici, faimosul Bismarck, luase într'un moment ho-

tărărea de a provoca pe Sârbi și pe Români ca să treacă cu oștile lor peste Dunăre și peste Carpați.

Desființarea imperiului austriac fusese urmărită, ce-i drept, și de Napoleon III, mai ales în decursul războiului din 1859, însă împotriva ei se ridicară atunci statele germane dela Nord în frunte cu Prusia. Cu cât părea ea deci acum mai probabilă, când împotriva imperiului poliglot al Vienei se ridică acum, dornică de a-și creia și ea unitatea națională, ca Piemontul la 1859, și războinica Prusie a Hohenzollernilor.

Se știe că Bismarck ajunsese, ca și Napoleon III, care-i fu în multe privințe dascăl, la convingerea, că conglomeratul de popoare care alcătua vechea împărăție de drept divin a Habsburgilor, era cea mai mare piedecă a realizării marelui Germanii ideale, visate de un Schiller, Goethe și Kant, de un Herder, Fichte și Arndt. El își dete însă în curând seama că acest plan politic al său nu se va putea realiza decât „prin fier și prin sânge“. Și dacă norocul armelor nu ar fi favorizat la 1866 pe Germanii într'un mod atât de neașteptat încât să provoace surprinderea și chiar spaima lui Napoleon III, atunci acesta și-ar fi aruncat și el în cumpănă greutatea armelor sale — și împărțirea Austriei ar fi fost încă de atunci un fapt împlinit.

Ca toți marii alcătuitori de state, Bismarck a fost la începutul carierei sale un revoluționar, ca și Napoleon III, ca și Cavour. Ca și aceștia el a trebuit să dărâme tronuri și într'un moment de supremă efort să se hotărească de a umili chiar și pe Habsburgii. Imprietinindu-se, pe timpul când era ambasador la Paris cu emigrații revoluțiunii maghiare dela 1848—49, el fu încântat de planurile lor, care în privința Austriei aveau un scop identic. Ce era deci mai firesc decât ca în momentul când Bismarck obținu, în primăvara anului 1866, alianța Italiei împotriva Austriei, să primească cu bucurie și oferta de colaborare a Directoratului Național unguresc cu sediul la Genova, care elaborase ca și la 1859 când cu faimoasa lor „alianță“ cu Cuza, un nou plan de distrugere a Austriei prin răscularea populațiilor Ungariei și Transilvaniei cu ajutorul armat al Sârbilor și Românilor.

Fiind întru toate de acord cu planurile revoluționaților maghiari, pe cari guvernele Italiei și Prusiei îi sprijiniră și cu bani, el sfătui încă în Mai 1866, pe tânărul principe Carol de Hohen-

zollern, ajuns sub ocrotirea sa și a lui Napoleon III pe tronul României, ca „să ia și el parte în contra Austriei... *dacă Ungaria se va ridica împotriva ei*“.¹⁾

Precum ar reeși însă din memoriile regelui Carol, acesta n'ar fi ascultat sfatul lui Bismarck și ar fi „refuzat“ și „propunerile de alianță ale revoluționarilor maghiari“.²⁾

Documentele scoase de curând la iveală din arhivele Berlinului și ale Belgradului, dovedesc însă că lucrurile nu s'au întâmplat tocmai așa. Ele ne înfățișează acțiunea răzvrătitoare de atunci a lui Bismarck în Orient, într'o lumină cu totul nouă și puțin cunoscută până acum.

Sunt foarte ușor de explicat motivele pentru care regele Carol I a evitat să ne dea amănunte în memoriile sale asupra unor acțiuni, care erau în flagrantă contradicție cu politica sa de mai târziu. Acelaș fu doar cazul și cu Bismarck, care încă la 1874, răspunzând unei interpelări din parlamentul prusian, afirmase, că în 1866 „numai atunci a căutat sprijin într'o insurecțiune în Ungaria și Dalmația“ când, după victoria vertiginoasă dela Sadowa, „se văzu în fața posibilității unei intervenții franceze alături de Austria“.

Diplomatul german Hermann Wendel, care a scos la iveală interesantele documente despre care vorbim, scrie în cartea sa recentă „Bismarck și Sârbii la 1866“, despre afirmațiile dela 1874 ale lui Bismarck următoarele:

„În realitate seria cronologică a evenimentelor și cauzalitatea lor a urmat cam altfel. *La 1874 Bismarck nu mai voia să fie revoluționarul dela 1866*“.³⁾

Cum se potrivesc cu cele afirmate în memoriile regelui Carol următoarele cuvinte cuprinse în telegrama, pe care Richard von Pfuell, trimis pentru revoluționarea Sârbilor și Românilor, o adresa la 10 Iulie 1866, din Belgrad, lui Bismarck și în care cetim din cuvânt în cuvânt:

„*În ajunul plecării mele din București prințul Hohenzollern mi-a repetat, că, îndată după înlăturarea pericolului unei ocupații*

¹⁾ N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, București, 1916, p. 33.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Hermann Wendel, *Bismarck u. Serbien im Jahre 1866*, Berlin, 1927. p. 28.

turcești, va sprijini răscoala românească împotriva Austriei, însă cu condiția izbucnirii anticipate a răscoalei ungurești“¹⁾.

Cu totul altă atitudine de cât cea descrisă în memoriile avu principele Carol, câteva zile mai târziu, și față de misiunea generalului Türr, fostul revoluționar maghiar dela 1849, devenit ofițer italian și aghiotant al regelui unității Italiei Victor Emanuel II. Prințul Carol promise lui Türr nu numai predarea armelor trimise la 1859 în România de Napoleon III, *dar chiar și mobilizarea unei armate de 40.000 de oameni împotriva Austriei.*²⁾

„Opul „Aus dem Leben König Karls von Rumänien, scrie Wendel, nu amintește de loc petrecerea lui Pfuel la București și prezintă atitudinea prințului față de Türr într'o manieră de incredibilă onesitate (in ungläubhaft bieder-männischer Art)“.

O încercare de a înfățișa atitudinea adevărată de atunci a principelui Carol, o găsim într'o broșură politică apărută în 1916 ca adaus la ziarul conservator „Patria“ din București. Iată pasajul relativ la aceasta:

„Cum sosi la noi, spre a veni în ajutorul țării lui de origină (Prusia-n. aut.), prințul Carol fu hotărât să desăvârșească gândul măreț al predecesorului său — întregirea țării lui la nord cu Bucovina, și deci declarare de război Austriei, făcută în acelaș timp cu Germania și cu Italia. Dar Ioan Brătianu în gândul căruia născuse ideea unei alianțe cu Austria, opuse ca motiv Domnului, când lipsa de muniții, când starea deplorabilă a armatei, când finanțele secate, când în fine eventualitatea chiar a zdrobirei Germaniei de către Austriaci. Prințul cere și obține totuși, în ciuda d-lui Brătianu, 10 milioane pentru armată. Aceasta e pusă pe picior de războiu statul major a format; tunuri și praf de pușcă ni sunt trimise prin Serbia.

Aceste măsuri obligară pe austriaci să nu-și poată lua trupele dela granița noastră. Brătianu atunci, din inițiativă personală trimite pe Ghica la Viena, pentru a explica că măsurile luate erau în contra turcilor, și că el își lua angajamentul de a obține neutralitatea țării noastre până la sfârșitul războiului.

Se constituie totuși un corp de voluntari; trupele sunt concentrate la Sabar, și cine știe, poate atunci noi și sârbii, aliații noștri firești în contra dușmanului secular, ne-am fi putut stăpâni ținuturile care de drept ne-au aparținut în totdeauna“³⁾.

Cu toată înșirarea cronologică greșită a evenimentelor și cu toată tendința — neîntemeiată precum vom vedea — de a pre-

¹⁾ Idem, p. 90.

²⁾ Idem, p. 46

³⁾ *Cine a fost Ioan Brătianu*, de „R. Bălceanu“, supliment gratuit al ziarului „Patria“. 10 Mai București, p. 10.

zenta pe Ion Brătianu într'o lumină falsă, rândurile de mai sus conțin totuși un sâmbure de adevăr.

Schimbarea de pe tronul României din 1866 se făcu într'un timp când Europa întregă era străbătută de zângănitul armelor. Insuși principele Carol de Hohenzollern primi, ca și fratele său mai tânăr Anton, mort în urma rănilor primite în bătălia dela Königgrätz (Sadowa) din 3 Iulie 1866, o creștere de soldat și luase parte cu distincție, la 1864, și în războiul danez. Când i-se oferi coroana României el își făcea serviciul, ca locotenent, în regimentul 2. de Dragoni de gardă din Berlin.

Încă din primele zile ale domniei sale grija de căpetenie a principelui Carol fu pregătirea armatei românești pentru război. Asupra primelor sale măsuri militare, despre care ne spune că erau întreprinse numai împotriva Turciei, regele Carol ne vorbește și în Memoriile sale, unde cetim la data de 16 (28) Mai 1896:

„Consiliu de miniștri la prinț, de oarece știrile din Constantinopol sunt foarte neliniștitoare. *Se deschide ministrului de război un credit de 8 milioane, ca să poată pune armata pe picior de războiu.* Se hotărăște a se concentra batalioanele de grăniceri și dorobanți. Consiliul de războiu se întrunește spre a discuta măsurile militare în scop de a se apăra capitala“¹⁾.

Un fior de însuflețire națională cuprinse atunci România întreagă. Precum o dovedesc și gazetele timpului, Românii se străduiau nu numai a așeza pe temeiuri noi și „europene“ conducerea și administrația țării lor, dar să pregătească încă chiar de atunci independența și mărirea ei. De ce dar să se fi opus Ioan Brătianu trecerii oștirii românești în Ardeal tocmai atunci, când chiar și Prusia și Italia hotărâseră desființarea imperiului austriac? De ce să se fi opus tocmai el, care ca ministru de finanțe al primului cabinet al principelui Carol, nu se opuse votării creditului amintit pentru înarmarea României?

Dacă autorul pamfletului din chestiune ar fi cunoscut adevărata situație politică a Românilor din Ardeal și *adevăratele intenții* ale corifeilor independenței ungurești, cari voiau să se folosească și acum, ca și la 1859, de Români pentru realizarea visurilor lor egoiste de mărire și supremație națională, atunci ar fi vorbit cu totul altfel. *Căci Bismarck nu voi să trimită pe Români în Ardeal*

¹⁾ *Memoriile regelui Carol I*, de „un martor ocular“, ediția ziarului „Universul“, vol. I p. 60.

pentru cucerirea și anexarea acestei provincii, ci numai pentru sprijinirea Ungurilor la realizarea planului lor de independență națională.

Autorul pamfletului din chestiune nu știa că ceea ce a făcut și la 1859 pe Ion Brătianu să se împotrivescă înfăptuirii proiectului alianței maghiaro-române¹⁾, au fost mai întâi de toate protestele Românilor ardeleni, cari nu puteau concepe o conlucrare și împăcare sinceră între ei și Maghiari, fără condiția dobândirii deplinei lor independențe naționale în Ardeal și a unirii acestei provincii cu țările surori; nu puteau concepe schimbul mașterei stăpâniri austriace cu una și mai despotică și tiranică ungurească.

Este cert că cu prilejul propunerilor lor de alianță dela 1866, Ungurii oferă Românilor încă și mai puține garanții privitoare la soarta viitoare a Ardealului, decât la 1859. Chiar și organizatorul principal al acțiunii dela 1866, generalul Klapka, recunosc mai târziu că chestiunea posesiunii viitoare a Ardealului a fost cauza de căpetenie a eșuării ei. În ziarul său „Századunk“, pe care îl publicase după amnestierea și întoarcerea lui în Ungaria, Klapka scria, că „numai silit și-a schimbat politica“, pentru-că: „una din două politici era de urmat: sau ca Ungurii să se împace cu Austria, sau ca să întemeieze o federațiune dunăreană (cu Sârbii și cu Românii — n. aut.) însă Românii ca preț cereau Transilvania și Banatul și nici el nici alt Maghiar n'ar fi primit o astfel de pretențiune.“²⁾.

Românii din Ardeal făcuseră prea triste experiențe la 1848-49, decât ca să-și mai poată face vre-o iluziune despre „frățietatea de arme“ cu Săcuii. N'a împins atunci purtarea sălbatică a acestora pe Românii ardeleni în brațele Austriei? Și cel dintâi gând al fruntașilor neamului nostru din Ardeal, la răspândirea faimei despre „invaziunea maghiaro-română în Ardeal“, la începutul luni August 1866, a fost: nu cum să se împotrivescă oștirii prințului Carol, ci cum să se apere și organizeze împotriva jafului și cruzimei Săcuilor, a căror înarmare se începuse deja în mod clandestin.

¹⁾ Asupra atitudinii dela 1859 a lui Ion Brătianu, care cerea atunci în numele Românilor ardeleni lui Napoleon III și Cavour, anexarea Transilvaniei, vezi articolul nostru „Kossuth și Ion Brătianu“ din „Universul“ dela 9 și 11 Februarie 1928.

²⁾ Vezi ziarul *Századok* (Secolul nostru) din Martie 1868.

Din documentele vremii știm, că spre acest scop se și întruni, în Iulie 1866 o conferință de câțiva fruntași români ardeleni la Cluj, în care se hotărî, ca să se ceară guvernului Transilvaniei autorizația formării, ca și la 1848, a câtorva batalioane de glotași voluntari, cari să apere pe Români de încălcările Săcuilor. Conferința însărcină pe Gheorghe Barițiu, ca să informeze despre aceasta pe comandantul corpului de armată austriac din Ardeal, principele Montenuovo, la Sibiu.

În audiența, care avu loc la 21 Iulie 1866, și care dură „peste o oră“, principele spuse lui Barițiu între altele :

„Ce voesc Românii din principate, să facă invaziune în Transilvania comandați de un principe prusian ? Să o facă, pentrucă în situațiunea de față cu greu i-aș putea respinge, dară apoi să nu se mire dacă mai târziu îi va ajunge o război teribilă“.

După-ce citează aceste cuvinte, în volumul III. al „Istoriei“ sale, Barițiu continuă :

„Eu și toți brașovenii știam prea bine, că puținele trupe românești, lăsate de cel din urmă minister al lui Cuza în stare de compătimit, se aflau concentrate la Giurgiu față în față cu trupele turcești, cari stăteau gata să treacă în tot momentul Dunărea... Și cine ar crede, că trupele românești nu aveau munițiuni nici pe trei zile!“

„Cunoscând eu acea stare a lucrurilor din România, am răspuns principelui Montenuovo, că știrea ce o are despre o invaziune românească este cu totul falsă și tendențioasă, că însă mult mai curând pot să străbată în țară Türr, Bethlen și alții, ai căror voluntari strigă de acum pe stradă : „trăiască Kossuth, trăiască Garibaldi!“

— „Apoi dară să scri un articol în sensul acesta cum mi-ai vorbit“.

— „Voi scrie, Serenissime“ — am și scris peste puțin“.

Articolul scris de Barițiu și publicat sub titlul „Faimetele de invaziune în Transilvania“ în Gazeta Transilvaniei dela 1 August 1866, fu un avertisment serios pentru conducătorii dornici de aventură ai României cari nu numai că nu-și dădeau seama — precum și-a dat-o de pildă Ion Brătianu — de lipsa de pregătire a oștirii românești pentru o astfel de întreprindere, dar nu cunoșteau nici relațiile interne ale Ardealului nici cauzele adevărate ale urei seculare dintre Unguri și Români.¹⁾

¹⁾ O corespondență din București dela 5 Aug. st. n. 1866 a Gazetei Transilvaniei, vorbind despre ignoranța Românilor din principate în ce privește chestiunile Ardealului scrie între altele : „Cestiunea națională a Românilor din imperiul austriac nu o cunoaște nici unul din câți redactori am avut și câți avem noi în România... nici unul nu pricepe care să fie pricina de ceartă dintre Români și Unguri“.

Cât de bine erau informați Românii ardeleni despre starea adevărată a oștirea românești o dovedește și împrejurarea, că în ziua în care trimisul prusian, Pfuel, sosi la București, în 29 Iunie 1866, *principele Carol primi dela principele Mihail Obrenovici o scrisoare foarte prietenească în care Domnul Serbiei se oferi a-l ajuta cu praf de pușcă.*¹⁾

Atât principele Carol cât și principele Mihail, cari tratară cu același persoane și pe temeiul unui plan solidar, se purtară cu o rezervă ceva mai mare decât unii dintre miniștri lor, mai ales după-cé aflară că Anglia și Rusia încep să sprijinească Turcia, și că nici lui Napoleon III nu-i mai convine, după Sadowa, o zdrobire totală a Austriei.²⁾

Totuși consulul Prusiei din Belgrad, Lauberau, putea să telegrafieze la 9 August, *din București*, lui Bismarck, că „o miliție sârbească de 10.000 de oameni, bine organizată și prevăzută cu muniție suficientă, așteaptă să treacă Dunărea, iar peste 8 zile vor fi gata alți 50,000 de oameni”³⁾.

Din norocire pacea definitivă semnată la Praga la 23 August 1866, puse capăt agitației războinice a țărilor dela Dunărea de jos, care nu avuse altă cauză decât oportunismul puternicului ministru-președinte prusian și ambiția fără de cumpăt și fără de socoteală a luptătorilor pentru realizarea, precum scria Gazeta Transilvaniei dela 15 Sept. 1866, „ideii koșutiane a unui imperiu danubian” sub egemonie maghiară.⁴⁾ Din norocire, pentru-că Bismarck, precum s'a văzut mai târziu, nu susținuse insurecțiunea maghiaro-sârbo-ungurească din vre-o convingere adâncă liberală sau democratică, decât numai ca un mijloc efemer pentru desăvârșirea planurilor sale politice. *În privința aceasta știm chiar să fi existat o*

¹⁾ Wendel, op. cit. p. 45.

²⁾ Idem, p. 10.

³⁾ Idem, p. 93. — La Galați sosise în acest timp și un transport de arme, care fu depozitat la Bacău - Jancsó Benedek, *Szabadságharczunk és a dáko-román tőrekvések*, Budapesta 1895, p. 316.

⁴⁾ În cunoscuta proclamațiune, adresată de generalul Klapka poporului maghiar din Prusia, unde organizase din prizoneri austriaci legiunea ungu-rească cu care și încercă la sfârșitul lui Iulie să intre în Ungaria, el promise coroana Ungariei principelui Frederic Carol, nepotul regelui Wilhelm și unul dintre conducătorii bătăliei dela Sadowa.

diferență esențială de concepții între el și marele Stat Major prusian de sub conducerea faimosului general Moltke.

Aceasta o dovedește lămurit și deosebirea de vederi ce s'a ivit în ajunul conferinței de pace dela Nicolsburg, între Bismarck deoparte și regele Wilhelm și statul său major de altă parte, cari erau ferm hotărâți să urmărească până la sfârșit desființarea Austriei. *Intreaga noapte de dinaintea conferinței Bismarck o petrecu cu pregătirea unui memoriu pentru a convinge pe rege și pe generalii săi intransigenți despre primejdia cea mare din punct vedere european a unei desmembrări a Austriei și numai prin intervenția prințului de coroană izbuti el să facă pe rege să iscălească „acea-stă pace rușinoasă”¹⁾.*

De partea celor din urmă a fost, fără îndoială și părerea acelei fracțiuni a presei germane, care, precum scria Gazeta Transilvaniei „*la 1866 îndemna guvernul românesc să treacă în Transilvania spre a o ținea ocupată pentru totdeauna*”²⁾.

Ministrul-președinte italian dela 1866, generalul La Marmora, vrăjmaș al politicei filo-maghiare a lui Bismarck, declarase la 1868 chiar în fața parlamentului Italiei, că la 1866 „statul major al Prusiei cerea ca armata italiană să se arunce asupra Vienei, pe când Garibaldi cu ai săi operând pe coastele Dalmației, va ridica pe Slavi, și în unire cu Maghiarii răsculați la venirea lui să șteargă odată și pentru totdeauna imperiul Austriei de pe harta Europei, fiecare naționalitate din care el se compune grupându-se după afinitate și interese”³⁾.

Ce l-a putut face pe Bismarck ca să-și schimbe atât de curând intențiile sale dela începutul războiului? Poate că chiar dragostea lui cea mare și aproape enigmatică față de Unguri și convingerea câștigată în urma evenimentelor dela 1866 despre

¹⁾ Emile Bourgeois, *Manuel historique de politique étrangère*, tome III, Paris 1924, p. 680. — *Gazeta Transilvaniei* dela 2 August 1866 scria despre regele Prusiei că „de și e cunoscut până acum de cel mai aprig persecutor al încercărilor revoluționare, nu s'a sfiit a intra în alianță și cu revoluționarii ungurești, *voind a nimici de tot imperiul austriac*”.

²⁾ Vezi articolul de fond al *Gazetei Transilvaniei*, nr. 54 din 1876. — *Gazeta* adaogă că, „despre aceasta ar exista și acte diplomatice la Berlin”.

³⁾ Vezi ziarul *Federațiunea*, din Pesta, nr. 118 din 1868.

imposibilitatea realizării planului Ungariei independente, în condițiile cerute de Maghiari.

Astăzi putem afirma, că întemeietorul adevărat al monarhiei dualistice și susținătorul preponderanței maghiare asupra Românilor și Slavilor în politica europeană, fusese atins în toată expresia cuvântului de boala maghiarofiliei. *Se știe că Bismarck învățase și vorbea binișor ungurește¹⁾*. Iar dela 1871 încoace el conduse politica Europei în cea mai perfectă înțelegere cu fostul revoluționar dela 1849, devenit ministru de externe al monarhiei dualiste, contele Iuliu Andrassy. *Ungurii, dușmanii cei mai înverșunați ai Rusiei, au fost aceia cari au făcut pe Bismarck să părăsească direcția politicei sale filo-ruse dela început și să dea Europei forma politică care a condus-o la marele război.*

Atât de drag îi erau Ungurii, încât chiar și în 1866 el își exprimase, într'o telegramă către ambasadorul Rusiei la Paris, teama, ca „*prin alianța cu Românii să nu-și instreineze de Unguri*“²⁾. Iar într'o convorbire, cu prințul Jérôme Napoleon el își manifesta tot în 1866, intențiunea „*de a face din Ungaria pivotul imperiului austriac și a-i deschide calea spre Constantinopol*“³⁾.

Pe ce temeuri șubrede, nedrepte și imorale fusese înălțată clădirea artificială a imperialismului maghiar, au dovedit-o cu prisosință evenimentele interne ale „regatului ungar“ din ultimele decenii ale Dualismului. Lucrarea recentă a distinsului publicist francez Raoul Chélard⁴⁾, nu face decât să confirme convingerea noastră, că infuența nefastă a șovinismului și megalomaniei ungurești asupra bărbaților de stat ai Europei centrale, a fost cauza de căpetenie a imposibilității evitării războiului mondial.

Regretatul părinte al autorului acestor rânduri exprima acest adevăr în următoarele cuvinte lapidare scrise cu ocaziunea retragerii lui Bismarck din postul de cancelar al imperiului creat de dânsul:

¹⁾ Dr. Kohut Adolf, *Bismarck és Magyarország*, Budapest 1915, p. 29.

²⁾ Wendel, op. cit. p. 88.

³⁾ Vezi articolul din *Le Figaro* al marchizului de Villeneuve, reprodus de *Gazeta Transilvaniei* dela 7 August 1898.

⁴⁾ *Responsabilité de la Hongrie dans la guerre mondiale*. Paris 1930.

„Putem zice cu drept cuvânt, că regimul despotic maghiar față cu noi a crescut și s'a dezvoltat sub aripile lui Bismarck. Și Ungurii dela putere sunt astăzi singurii în toată Europa, cari pot în adevăr deplânge căderea lui⁽¹⁾).

Și Napoleon III aprobasese la 1859, după convenirile sale secrete cu Kossuth și cu Klapka, alianța maghiaro-română împotriva Austriei și se zice că „el ar fi făcut aspre imputări lui Cuza“, pentru greutățile pe care acesta le puse, la sfatul adevăraților patrioți români în calea realizării ei⁽²⁾). Napoleon nu cunoștea încă atunci nici caracterul nestatornic și nesincer și nici adevăratele intențiuni ale Ungurilor. Mai târziu el însă își schimbă părerea. Nu tot astfel Bismarck, care n'a putut fi convins, toată viața sa, despre dreptatea cauzei naționalităților din imperiu și care s'a împotrivit cu atâta energie „planurilor locuitorilor bazinului dunărean, care se întindeau peste granițele actuale ale monarhiei dunărene“⁽³⁾).

Cât de nesinceri, de neconsecvenți și ingrați au fost conducătorii mișcării revoluționare ungurești dela 1866 a dovedit-o cu prisosință însuși matadorul ei principal, generalul Klapka. Părintele scriitorului acestor rânduri, făcea la 1892, într'un articol de fond al Gazetei Transilvaniei, următoarea caracteristică a faimosului agitator maghiar, pe care nu ne putem opri de a nu o reproduce, din cauza marelui ei importanțe documentare. El scria:

„Klapka ne-a fost dușman ca și ceilalți Maghiari cari au luptat alături de el. Și nici că se putea altfel la 1848/9, căci stăteam unii cu alții față în față cu arma în mână. Dar mai târziu, la 1859 și 1860, Klapka care a mers cu generalul Türr în România, spre a câștiga sprijinul lui Cuza-Vodă și a face o invaziune în Transilvania, s'a bucurat la frații noștri de dincolo de cea mai călduroasă ospitalitate și guvernul român a refuzat extradarea conspiratorilor maghiari pretinsă de Austria.

Klapka avea dar cauză de a fi recunoscător României. Dar cum i-a mulțumit el? La 1877, pe când oștile române trecuseră Dunărea și se aflau dimpreună cu oștile rusești în luptă cu Turcii, neastâmpăratul conspirator Klapka, a urzit cunoscutul complot ungaro-săcuio-turcesc. Era adecă planul de a trece cu 6000 Săcui în România și a dărâma podurile și drumurile de fier de acolo, tăind astfel linia de retragere a armatelor române și rusești. S'au fost confiscat mai multe mii de puști și mari cantități de munițiuni, ce erau destinate pentru această expedițiune.

¹⁾ Gazeta Transilvaniei, dela 22 Martie 1890.

²⁾ Vezi ziarul *Federațiunea* dela 10 Febr. 1864.

³⁾ Bismarck, *Gedanken u. Erinnerungen*, v. II.

Pe când gloriosul revoluționar italian G. Garibaldi saluta dela Caprera pe Români, „descendenții vechilor legiuni ce se luptă cu eroism pe țărmii Dunării pentru independența lor“, conspiratorul ungar Klapka uneltea în ascuns în contra armatei române acel complot, care putea să le strice Românilor, dar cauzei maghiare nu putea să-i folosească.

Aceasta a fost recunoștința lui Klapka pentru ospitalitatea și scutul ce i-l'a dat România¹⁾

Din izolarea și înălțimea lui olimpică Bismarck n'a putut înțelege adevăratele nevoi și adevăratele suferințe ale populației fundamentale a teritoriilor dintre Tisa și Carpați... Destinul ocrotitor al popoarelor a hotărât altfel de cum voiseră Ungurii și de cum voise el. Destinul a oprit trecerea peste Carpați a dorobanțului Român, până în clipa, în care el să poată ști pentru ce intră în Ardeal.

¹⁾ Gazeta Transilvaniei, nr. 105 din 1892.

Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului

Valea superioară a Oltului

de N. Orghidan

(Urmare ¹⁾).

La Nord de Sândominic între valea Pirișca și valea Oltului, se află o regiune de muncele cu altă înfățișare decât regiunea descrisă mai sus și numită de noi platforma Garădos. E ca un triunghi cu vârful în Sândominic și cu baza sprijinită pe povârnișul munților Voșlobeni. Locuitorii din Sândominic folosesc capetele mai aplecate, dinspre sat, ale acestor muncele ca locuri de arătură, iar fețele mai înalte din fund, ca fâneață. Tufișuri de aluni și ici colo câte un fag sau mai sus câte un brad înalt, mărturii ale pădurii de odinioară, dau acestor fețe luminoase un aspect pitoresc. Șurulițe de bârne, pentru păstrarea fânului, risipite în largul poenelor, înveselesc și mai mult, umanizând în acelaș timp, frumosul peisagiu natural. Privită pe hartă întregă această regiune ne face impresia unui fragment de con de dejecțiune, tăiat de apele ce se adună concentric la Sândominic. În realitate este vorba de o suprafață foarte bine nivelată, compusă din roci cristaline și brăzdată de o fâșie transversală de material vulcanic, blocuri de andezit, ușor arcuită, cu partea concavă îndreptată spre Sud, având capătul răsăritean pe malul drept al Oltului sub punctul numit Oltrésze, iar spre Apus trecând în basinul Giurgeului peste cumpăna dela isvorul Mureșului.

Interesante sunt mai ales aceste iviri de roci eruptive și felul cum ele sunt încrustate în fondul cristalin. Fâșia lor cuprinsă între punctele menționate e relativ îngustă și e mărginită de linii precise. În cuprinsul ei numai foarte arareori se văd și fragmente de roci cristaline, cum de altfel în zona cristalină învecinată rocile vulcanice sunt tot așa de rari. În relief, marginea ei sudică nu se observă, spinările fiind perfect netezite și având

¹⁾ Vezi numărul precedent al rev. Țara Bârsei. — Pentru orientare se va folosi schița din acel număr.

o pantă foarte lină spre Sud. Nici în direcția est-vestică fâșia aceasta vulcanică nu arată diferențe simțitoare de nivel, ea fiind cuprinsă pe toată lungimea și lățimea ei în limitele menționate între curbele 900 și 950 m. Spre Nord însă panta dealurilor se accentuează. Deci marginea superioară a zonei vulcanice coincide cu o rupere de pantă. Ea mai coincide în parte cu o foarte caracteristică abatere a văilor dela direcția NV—SE la direcția N—S. De aci spre Sud spinările de dealuri am spus că se apleacă în pantă lină spre Sândominic.

E greu să se dea un răspuns precis cu privire la proveniența acestui material vulcanic astfel răspândit. Pe cale de scurgere dintr'un centru mai apropiat, cum ar fi Ostorog de pildă, nu ne putem explica răspândirea lui în limitele actuale, din cauza înfățișerii reliefului. Ca să fi ajuns aci prin explozii tot dintr'un astfel de centru, e și mai greu de admis, căci atunci aria lui de răspândire n'ar avea forma descrisă și nici limite atât de precise. În ambele cazuri ne-am aștepta la amestecul obicinuit de roci vulcanice (tuf, cenușe, lavă, bombe etc.). În tot cuprinsul fâșiei descrise noi însă n'am observat decât blocuri de andesit, rezultate probabil din desagregarea la suprafață a masei de lavă de dedesubt. Credem că avem a face cu mici centre de erupțiuni embrionară înșirate în lungul unei linii de slabă rezistență. Astfel de centre vom mai cita în cursul expunerii de față. Unele din ele se află în stânga Oltului, departe de linia principală a erupțiunilor, reprezentată prin șirul Harghitei.

Asupra fâșiei descrise, care face impresia unei văi umplute cu material vulcanic, vom reveni mai jos. E necesar mai întâiu să relatăm o altă observațiune interesantă, menită să completeze imaginea atât de variată a regiunii, de care ne ocupăm.

*

Înaintând dinspre Sândominic pe spinarea ce mărginește valea Oltului spre V, după ce trecem de înălțimea Oltresze (1072 m) ajungem pe o șea cuprinsă între acest punct și înălțimea numită pe hartă Várbúkk (1054 m)¹⁾. Privind cu atenție

¹⁾ I. e. „Dealul Cetății“. Urmele unei cetăți se găsesc într'adevăr pe piscul dela cota 835 (părăul Locului Mare). Ea făcea parte probabil din sistemul de apărare a trecătorilor vecine spre Moldova (Curmătura, Bicz) da-

rocile risipite în lungul și latul acestei șele, constatăm că ele diferă de cele întâlnite până aci sau dela Várbúkk înainte. Bătătoare la ochi sunt mai ales blocurile de calcar alb sau roșietic, unele de mărimi considerabile (peste 1 m în diametru). Dacă ne abatem spre V, pe piciorul cu cota 1006 m și coborîm spre pârăul Locului Mare, ne convingem că avem a face cu un înveliș gros de petriș și pietroaie mari, compus din roci foarte diferite (calcar alb, roșietic, conglomerat, gresie cu calcit, micașisturi, gneis etc.). Acest material este strein de regiunea cristalină, în care îl găsim așternut și gândul ne duce fără să vrem spre înșenările Curmăturii, care închide orizontul spre Răsărit. O dezvoltare și mai mare, de proporții într'adevăr uimitoare, are acest așternut de material la capul dealului cuprins între pârăele însemnate pe hartă Benkörösze (în realitate Várbúkk patak) și Magasbúkk p. (cota 863 m), unde el umple pe o distanță de 2—300 m o groapă adâncă, rest de vale veche, la o adâncime ce depășește talvegul actual al văilor. Blocuri mari de calcar se mai pot urmări în continuare pe muchea din dreapta pârăului Várbúkk p. încă vre-o 2 km în sus. Avem astfel indicată cu destulă precisiune una din căile, pe care acest material a fost transportat fie dinspre culmea Irottkő (1376 m)¹⁾ în lungul pârăului Várbúkk p. fie dinspre Curmătura peste șeaua dela Bălan (cota 1064 m) și apoi pe acelaș pârău la vale. În primul caz trebuie să admitem că păturile mezozoice din șirul Curmăturii se întindeau altădată și spre V de Olt, peste masivul cristalin al Voşlobenilor, ceea ce am arătat mai sus că e foarte probabil.

torit grănicerilor Secui. Drumul pe aici dela Săndominic spre mina Bălan e mai drept decât pe valed Oltului. Ca de obicei legenda spune, că cetatea era locuită de uriași, așa de înalți, încât ajungeau din cetate să-și spele picioarele în pârăele din vale.

1) Numele, de sigur nou, însemnează piatra cu inscripții, dela multele nume scrise pe șisturile lucioase, foarte potrivite pentru această obicinuită îndeletnicire a turiștilor. Secuiul, care mi-a servit de călăuză, a căutat în zadar să-mi arate urma de potcoavă, știută de el și după părerea lui nimicită de de curând, a cașului lui Andrei Báthori, despre care aceeaș legendă spune că urmărit de oamenii lui Mihai Viteazul, a sărit cu calul de aci tocmai la Pásztorbúkk. În acest din urmă loc se organizează de către preotul și locuitorii din Săndominic pelerinajii anuale și tot aci este vorba să se ridice o capelă în amintirea eroului martir.

În dreapta Oltului astăzi nu se mai vede nici urmă din aceste pături, afară de pietrișul amintit. În cazul al doilea, fenomenul descris n'a putut avea loc decât în vremea când valea Oltului nu se adâncise sub nivelul șelei dela Bălan. Urmează așadar că depositul în chestiune este de o dată destul de veche. Această vechime se mai poate deduce din următoarele două observațiuni: 1. Multe din rocile ce alcătuiesc acest material rostogolit de apă se găsesc într'o stare de alterare înaintată. 2. În amestecul pestriș de roci, din care el e compus, nu se văd roci vulcanice, ceea ce se poate interpreta în sensul că așternerea lui s'a făcut înaintea erupțiilor vulcanice petrecute în imediată apropiere. O altă cale de răspândire a aceluiaș deposit este cea menționată la început, venind direct dinspre Est, deci tot de peste valea Oltului.

O primă întrebare, pe care trebuie să ne-o punem în legătură cu apariția curioasă a acestui pietriș, este privitoare la agentul, care l-a transportat și l-a așternut în locul arătat. Să fie oare acest material de origine glaciară? La prima ochire, pietroaiele de calcar ce împietrișează fânețele verzi ar putea fi socotite ca blocuri erratice. Ele ar fi fost transportate în acest caz, de gheață peste ulucul Oltului, de pe șiștoacele crestei învecinate a Curmăturai. Dar acele pietroaie de calcar am spus că sunt fragmentele mai rezistente, rămase la suprafață, ale unui așternut foarte gros, de pietriș amestecat. Poate fi socotit acest așternut ca un depozit morenic? Răspunsul e negativ. Înălțimea relativ mică, sub 1000 m, înfățișarea reliefului învecinat, lipsit de alte urme glaciare, dar mai ales natura însăși a pietrișului descris, exclude această presupunere. Într'adevăr, atât fragmentele mari, cât și cele mai mici din acel pietriș, amintit, sunt rotunzite și arată chiar prin aceasta că au fost transportate de apă. Cum se explică însă răspândirea actuală așa de curioasă a acestui material rostogolit și așternut de apă? La această a doua întrebare e mai greu de dat un răspuns mulțumitor.

Am spus că la confluența păraelor Magas bükk p. și Vár-bükk p. (cota 863) pietrișul descris se află la un nivel surprinzător de scăzut, el coborând aci sub aluviunile recente ale păraelor amintite. Gradul înaintat de cimentare, exclude interpretarea spălării și transportării lui de pe înălțimile vecine de către apele actuale. După toate semnele avem a face cu un frag-

ment de vale veche, săpată în aria cristalină și umplută ulterior cu acest material strein. E întrebarea, ce direcție avea cea vale? Era ea îndreptată în sensul văilor actuale, adică dela N spre S, pe unde curge acum pârăul Locului Mare? În acest caz trebuie să admitem că ea a fost săpată la o adâncime mai mare decât nivelul actual al văii Locului Mare, ceea ce ar fi un indiciu în plus despre nivelul primitiv, foarte scoborît, al depresiunii Ciucului. Impotriva acestei interpretări se ridică însă următoarea obiecțiune: nicăeri în lungul văii Locului Mare, dela cota 863 în jos, nu se mai văd nici măcar fragmente izolate din pietrișul menționat, nici în lunca propriu zisă, ceea ce s'ar explica, potrivit celor arătate mai sus, prin acoperirea lui de către aluviunile mai nouă, dar nici pe margini, ca urme ale nivelelor mai vechi.

O a doua interpretare e sugerată de fășia de pietriș constatată la Est de cota 863 până în valea Oltului. Ea presupune existența unei văi vechi, de direcție est-vestică, deci cu totul diferită de actuala rețea hidrografică. E adevărat că nici la V de cota 863 nu se mai văd urme din pietrișul descris, cum nu se văd nici la Sud de acea cotă. Spre Vest însă, începând chiar cu malul opus al văii, apare zona vulcanică, despre care am spus că se întinde sub forma unei fășii peste cumpăna dela Gréczes până în basinul actual al Mureșului. Stăruim asupra faptului că în tot cuprinsul acestei fășii, tăiată transversal de afluenții Oltului, rocile vulcanice ocupă în mod exclusiv nu numai suprafața netedă a muchilor, ci și povârnișurile repezi ale malurilor, până în linia talvegului. Astfel, materialul vulcanic apare într'adevăr *incrustat* în soclul cristalin și trezește imaginea unei văi vechi umplute ulterior cu acest material.

Părerea despre o legătură anterioară erupțiunilor vulcanice între Carpații răsăriteni, cristalino-mezozoici, și basinul transilvan e cunoscută în literatură. Ea a fost sprijinită pe apariția de sub materialul vulcanic, la marginea apuseană a șirului Harghita, a unor limbi de pietrișuri originare din Carpații răsăriteni și semnificate de geologii maghiari pe distanța dintre Sovata și Odorheiu. S'a afirmat că o astfel de legătură ar fi existat și peste cumpăna actuală dintre Mureș și Olt, în preajma stației de cale ferată Mureș—Isvor (H. Wachner, l. c.)

Sawicki neagă caracterul de vale al cumpenei dela Isvorul Mureșului, sub cuvânt că n'a găsit acolo pietriș de râu („Der Gerecze ist kein Talpass“, l. c. pag. 240). Privind însă cu atenție și dela oare care distanță (d. e. de pe înălțimea Irottkő) capătul văii Mureșului dintre înălțimea Gréczes și munții Voșlobenilor (Feketeréz) e ușor de recunoscut că ne aflăm în fața unei văi decapitate. Mureșul avea odinioară izvoarele mai spre Est. Masivul Gréczes cu platforma Garádos, se întindeau de asemenea mai spre Est, ceace se poate deduce nu numai din înfățișarea marginii lor răsăritene, retezată de păraul Pirișca, ci și din fragmentele de calcar cristalin, ce se pot vedea pe înălțimea însemnată pe hartă cu numele Eperjes, la E de Sândominic. Deci Mureșul a fost decapitat de afluenții Oltului într'un timp când valea lui ajunsese la nivelul păstrat până azi pe cumpăna amintită. Acelaș nivel se întinde peste muncellele descrise între Pirișca și Olt, unde el a fost sfârticat de afluenții Oltului orientați spre Sud. Asemenea se urmărește și spre Vest, pe Mureș în jos sub forma unor umeri și resturi de terasă. Mureșul s'a adâncit însă mai puțin decât Oltul, cum e de așteptat la un râu decapitat. Un indiciu al acestei decapitări este însuș „isvorul“ sărac al Mureșului, un ochiu de apă turbure, scursă abia din materialul vulcanic de umplură și prinsă într'un știubeiu. Nu ne-am fi așteptat ca cel mai falnic râu al Ardealului, Mureșul purtător de vase, să-și ia naștere dintr'un astfel de isvor. În realitate părae de munte, alimentate de apă fășnită din stâncile munților vecini, cum e d. e. Meszes-ul, coboritor de sub sprânceana lui Fekete réz (1538 m), alimentează Mureșul chiar din apropierea pretinsului său isvor. Cel puțin două părae paralele cu acest Meszes coborau dela munte în aceiaș vale a vechiului Mureș, ceva mai la Est de actuala cumpănă. Oltul însă cu afluenții lui le-a furat pe rând, cum se pregătește acum să fure și pe acest Meszes. Fenomenul e de o claritate prea isbitoare, ca să mai încapă vre-o indoială în această privință.

Decapitarea aceasta a Mureșului, de care vorbim aci, s'a petrecut așadar de curând. Dovada ei ne-o furnizează, cu toată afirmarea contrară a lui Sawicki, și materialul, care formează învelișul cumpenei dela Isvorul Mureșului, material compus din șut, sol de descompunere, roci vulcanice, dar și un pietriș, cu

fragmente mai puțin rotunjite, deci aduse din apropiere. Tot acest amestec de material pare așternut la suprafață peste o pătură mai omogenă de roci vulcanice. (V. d. e. mica secțiune de lângă „isvorul“ Mureșului.) Dacă însă e vorba de o vale, care să fi unit Carpații răsăriteni cu basinul transilvan înaintea erupțiilor vulcanice, atunci e dela sine înțeles că profilul acesteia trebuie căutat nu la suprafața actualei cumpene, ci în adâncime, sub materialul vulcanic, care cu ocaziunea erupțiilor a înfundat acea vale. Dar și împotriva acestei interpretări se ridică unele obiecțiuni. Astfel trebuie să menționăm, că ivirile de material vulcanic descrise nu corespund exact dela o creastă la alta a muncelor. Apoi secțiunea transversală a cumpenei dela Isvorul Mureșului poate e prea îngustă pentru o vale, care e de presupus că venea tocmai de pe creasta Curmătorei. În fine între cota 891 dela Isvorul Mureșului și cota 863, unde am constatat prezența depositului de pietriș mezozoic, îngrămădit în aceeaș vale ipotetică de direcție est-vestică, nu există panta necesară pentru o vale de munte. Intr'adevăr să admitem o înclinare a talvegului ei numai de 10% , mai mică deci decât a Oltului actual. Dela cota 863 până la gara Mureș-Isvor scăderea pantei ar fi fost de 63 m. Ar urma ca materialul de umplutură de pe cumpăna actuală¹⁾ să aibă o grosime de 90 m, ceea ce după înfățișarea terenului nu pare să fie așa.

În rezumat, actuala cumpână dela isvorul Mureșului reprezintă o suprafață relativ nouă, rezultată din nivelarea de către apele actuale a întregii regiuni numită de noi muncelele Sândominic. Despicătura dintre Gréczes și munții Voșlobeni (Feke-teréz) este însă de dată mai veche și anume anterioară fenomenelor de erupțiune, care au avut loc în lungul ei. Tocmai acest fapt, împreună cu interesanta apariție a materialului vulcanic și a pietrișului mezozoic din cuprinsul muncelor Sândominic, pledează pentru admiterea unei vechi văi de legătură cu basinul Ardealului peste cumpăna dela isvorul Mureșului. În sprijinul acestei afirmațiuni s'ar mai putea cita direcția inițială

¹⁾ Menționăm că și aci printre rocile vulcanice rolul precumpănitor îl are lava, care la oarecare adâncime apare în masă cum se poate vedea chiar în gara Mureș-Isvor, la circa 40 m de intersecția liniei ferate cu șoseaua.

nord-vestică, orientată spre acelaș punct de trecere, a câtorva văi ce se desprind din capătul sudic al crestei Curmătura (d. e. valea Nascalat, v. fot. n. 1). Totuș, obiecțiunile de mai sus ne fac să ne îndoim în privința acestei văi, pe care suntem siliți să o socotim problematică câtă vreme nu se poate semnala singura dovadă mai presus de orice îndoială: prezența unor aluviuni vechi și pe porțiunea dintre cota 863 și isvorul Mureșului. Aceste aluviuni, chiar dacă există, sunt acoperite de materialul vulcanic.

Fără de aceste rezerve, trebuie să recunoaștem că aproximativ cu aceeaș probabilitate s'ar putea susține prima presupunere în legătură cu depozitul mezozoic dela cota 863: aceea a unei văi de direcție sudică în lungul pârăului Locului Mare. Potrivit acestei interpretări trebuie să admitem că valea în chestiune a avut odinioară un nivel de bază mult mai scăzut, ceiace ne-ar explica și caracterul torențial al aluviunilor vechi din preajma menționatei cote. În cursul ei inferior ea a fost puternic aluvionată în urma erupțiunilor vulcanice, care au umplut bazinul Ciucului cu mai bine de 100 m peste nivelul actual al Oltului. Fășia de material vulcanic descrisă trebuie socotită, cum am mai spus, ca o serie de erupțiuni embrionare, în lungul unei linii de slabă rezistență, care reprezintă limita extremă a depresiunii Ciucului spre Nord. Caracterul tectonic al acestei linii se mai poate susține prin următorul fapt: în fața povârnișului sudic al munților Voșlobeni, cristalini, cu vădite semne de prăbușire pe margini, se ridică masivul Gréczes, tot atât de povârnit, compus însă din calcar. În fine mai amintim că linia primitivă, de despărțire a apelor dintre Mureș și Olt, ca râuri *postvulcanice*, nu a fost prea departe de cumpăna actuală, coincidând probabil cu piciorul ce se desface din vârful Zegiș.

*

Rezervele arătate ne împiedecă de a ne pronunța categoric pentru una sau alta din cele două interpretări expuse mai sus. Rămâne ca cercetări viitoare să arunce o lumină mai precisă asupra chestiunilor desbătute aci. Căci regiunea disputată de Mureș și Olt, interesantă chiar și numai din cauza acestei lupte, reprezintă un câmp de cercetări din cele mai atrăgătoare, dată fiind structura ei atât de variată, mișcările care au frământat-o, precum

și puternica acțiune erozivă, la care a fost supusă, și ale cărei urme se văd la fiecare pas.¹⁾

Ca un rezultat al acestei acțiuni erozive în ultima ei fază de potolire, avem nivelarea muncelilor dintre Pirișca și valea Oltului în jurul cotelor de 900—1050 m. Materialul vulcanic și o parte din pietrișul originar din culmea Curmătorei, sunt netezite la acelaș nivel cu aria cristalină. Netezirea lor s'a făcut într'un timp când erupțiunile vulcanice încetaseră, deci foarte probabil la începutul cuaternarului. Muncelile dela Sândominic reprezintă așadar un nivel de eroziune mai nou decât platforma Garádos dela Apus. Oltul cu afluenții lui s'a adâncit în acest nivel cu 120—200 m, o ultimă concluziune, pe care o reținem din această expunere, spre a ne folosi de ea în cele ce urmează.

*

Ceeace am numit lunca Oltului dela Sândominic la vale în realitate nu e decât un mare con de dejecțiune, lat și turtit, format din petrișul așternut de Olt și de afluenții lui. Albia râului e tăiată în acest pat de pietriș destul de adânc, pentruca râul să-și poată scurge lesne apa, relativ grăbită în această parte a cursului lui. Rar loc unde să se poată vedea în chip mai convingător binefacerile ce se leagă pentru viața omenească de firul unei ape. Din Sândominic și până la Măderas, satele se țin lanț, fără întrerupere, înșirate în lungul Oltului, a cărui apă e condusă prin mijlocul satului, e împărțită în canale, e folosită în marile fabrici de cherestea, la mori, pentru nevoile gospodărești etc. În Ciucul superior nici un sat n'a rămas în afară de linia aceasta principală a Oltului dătător de vieață. Tomeștii, care era mai la o parte, și-a părăsit siliștea veche cu biserica rămasă ruină în mijlocul câmpului, lângă cimitirul pustiu, și a intrat în rândul celorlalte sate atrase

¹⁾ Ca probe evidente ale acestei acțiuni se văd pretutindeni în cuprinsul regiunii descrise fragmente de roci de altă natură decât subsolul imediat. Regretatul Ștefan D. Popescu în foarte conștiențioasa monografie citată, numește coama Eperjes (menționată mai sus) fund de vale secată. Acelaș autor semnaleză bucăți de calcar cristalin sus pe masivul Voșlobenilor, în apropiere de Feketeréz. Aceste bucăți n'au fost însă transportate dinspre Lăzarea, cum credea el, ci sunt restul învelișului de marmoră, care acoperea marginea masivului cristalin și care a fost erodată.

de Olt. Peste pietrișul așternut de râu s'a format cu vremea un strat destul de gros de pământ vegetal, mulțumită căruia toată valea Oltului cu aspect de luncă s'a transformat în ogoare bogate, la care se adaugă cele de pe dealurile lungi și teșite, formate din material vulcanic. Nevoile agriculturii au înlăturat orice urmă de pădure în cuprinsul basinului, așa încât cu tot relieful variat, impresia ce ți-o lasă întinsele arături de toamnă cu pământul lor gălbui-cafeniu este aceea desolantă a unei pustii. Doar prin sate apa Oltului e prinsă între sălcii umbroase, iar casele de lemn sunt străjuite de frunzișul înveselitor al pomilor roditori.

Lângă Măderaș se isprăvește conul de dejecțiune și de aci în colo Oltul e însoțit de o fășie inundabilă. Ogoarele rămân departe de albia lui, satele încetează. Intre Măderaș și primul sat din basinul central al Ciucului, Racul, este un gol de $4\frac{1}{2}$ Km. Pe aici trece Oltul dintr'un basin în altul printr'o poartă destul de largă — 750 m — pe care o numim *defileul Bogata*.

Pe dreapta defileului se află dealul cu acelaș nume (786 m), a cărei coastă dinspre Olt e foarte repede din cauză că apa râului e abătută mai mult într'acolo. Pe marginea dinspre Nord a aceluiaș deal, pe un tapșan frumos la vre-o 40 m sub vârf, se află o bisericuță izolată, al cărei aspect impresionează plăcut. Pe stânga, deasupra satului Racul, se află dealul Cseret (799 m) cu povârnișul mai lin. E clar, că defileul Bogata se datorește acțiunii erozive a Oltului, care a frerestruit lunga spinare ce se desface din Carpații răsăriteni și se îndreptează spre SE, prelungindu-se peste Olt și despărțind astfel cele două basinuri vecine. S'a spus,¹⁾ că această spinare ar fi o suprafață veche, care despărțea două văi orientate spre basinul transilvan înainte de a se ridica munții vulcanici. În realitate ea seamănă cu celelalte dealuri prelungi, care am văzut, că se apleacă din munții mărginași spre linia mijlocie a Oltului în Ciucul superior. Ca și acelea, ea a fost supusă acțiunii erozive și a fost netezită în sensul scurgerii apelor. Locul, unde se desprinde din Carpații răsăriteni, coincizând cu marginea basinului, apare clar în relief. O jugulare similară a văii Oltului se vede și lângă Măderaș. La Bogata, malurile defileului sunt însă mai înalte, din cauză că

¹⁾ Sawicki, l. c. pg.

spinarea în care a fost tăiat acest defileu, e compusă pe lângă aglomeratul vulcanic, care precumpănește, și din petele de cristalin aparente la Bogata, Mór hegy (767 m la E de Siculeni), Văcărești și Mihăileni, iar în apropiere de Ködtető (845 m) s'a stabilit prezența unui vulcan embrionar. Intr'o fază mai veche e posibil ca Oltul să fi curs pe la V de dealul Bogății (Bányai, l. c.) deși pasagiul actual e indicat ca o linie de fractură prin isvoarele de apă minerală de aci. Mai importantă pentru problema urmărită de noi este constatarea, că pe dealul Bogății se găsește pietriș rostogolit, adus și depozitat acolo de o apă curgătoare. Oltul a curs așadar în această regiune cu 100 m mai sus decât astăzi. Este nivelul constatat de noi la Nord de Sândominic.

(Va urmă).

Trocar

N'aș vrea să supăr pe nimenea. Ba din contră, aș vrea să schimbăm „porecla în renume“.

Românii din Șchei nu se numesc și nu cred să se fi numit vreodată ei înșiși „trocarii“. Numirea aceasta le-au dat-o alții; e deci o poreclă, o batjocură. Cum unii Români din Șchei sânt hamali, stau „cu funia în târg“, cum zic ei, cuvântul „trocar“ a luat, prin extensiune, înțelesul de „hamal“ și „șolodar“, după cum îl dau și unele dicționare, despre care va fi vorba mai la vale¹⁾. Pentru unii Români din vechiul regat „trocar“ este egal cu Brașovean sau a devenit chiar sinonim cu „Ardelean“ sau „Ungurean“, păstrându-și nuanța batjocuritoare. Mi-aduc aminte că cineva, care eră supărat pe bietul Chendi, care se născuse departe de Brașov, în inima Ardealului, și doar în treacăt vizitase Brașovul, l-a numit „trocar“.

După ce am văzut care sânt înțelesurile care se dau cuvântului „trocar“, să vedem de când e atestată această poreclă și cum a luat naștere.

Cea mai veche atestare o găsim în Dicționarul german-român redactat de Bariț-Munteanu, la Brașov, acum aproape 80 de ani, la 1853. Acolo găsim între alte traduceri ale cuvântului german „Träger“ și următoarea: „trocar (la Brașov)“. În dicționarul lui Polizu, „înnavușit și cores de G. Bariț“, apărut tot la Brașov, cu patru ani mai târziu, găsim cuvântul „trocar“ redat prin „der Schröter“, deci „șolodar“. Se pare că după Bariț a dat și Borcia acest înțeles în glosarul de cuvinte românești împrumutate din germană, în Jahresberichtul lui Weigand, X, p.

¹⁾ Șolodar e un împrumut din limba germană, din cuvântul „Schröter“, desemnând pe acela care, împreună cu alții, sloboade butoaie cu bătură în pivniță și le așează acolo. Șolodarii români din Brașov se serveau, la munca lor grea și împreună cu multă responsabilitate, de o scară, pe care o ungeau cu săpun, pentru ca butoiul să alunece mai ușor, de funii și de un cârlig, pe care-l purtau la brâu. Fostul meu profesor și mai apoi coleg, Pandeli Dima, ne istorisea cum, odată, un polițaiu voia să ducă la poliție pe un șolodar, care făcuse un mic scandal, dar șolodarul, un om extraordinar de voinic, nu se lăsa. Văzând că nu poate scăpa de polițaiu, i-a înfipt cârligul în gulerul rocului, l-a luat în spinare și s'a dus cu el la poliție, lăsându-l să se zbată tot drumul, spre batjocura celor dimprejur.

215. Alexi, în dicționarul său, apărut la 1905, traduce pe „trocar“ cu „Lastträger“.

Acum ne punem întrebarea: cum s'a ajuns la această poreclă? Evident că cuvântul „trocar“ e un derivat din „troacă“. Cei cari nu cunosc trecutul Șcheilor din Brașov și ocupațiunile lor, spun că acestora li se zice „trocari“, pentru că fac sau făceau troace, albi. Despre o astfel de îndeletnicire a Românilor din Șchei nu se știe nimic. Această meserie o practică și au practicat-o totdeauna Țiganii, lingurarii, cum se numesc de obicei, iar „trocarii“ mai rar.

Mult timp am crezut, ca și prietenul meu Dr. Sterie Stinghe, că porecla de „trocar“ li s'a dat Românilor din Șchei de la troaca cu ciocănele, cu care harnicile femei din Șchei confecționau frumoasele găitane, un rentabil articol de comerț brașovenesc¹⁾. Această îndeletnicire nu se mai practică de mult în Șchei.

De la această troacă și de la onomatopeea „troca, troca!“, care imită sunetul produs de ciocănelele care izbeau troaca, și-ar fi luat naștere porecla. Se înțelege că, la început, numai femeilor, care lucrau la găitane, li s'a zis „trocărițe“, iar apoi, prin extensiune, bărbaților lor „trocari“²⁾.

Dar, reflectând asupra faptului că confecționarea găitanelor se făcea în casele din Șchei sau prin „slonuri“, nu la vederea străinilor, de la un timp, am început să mă îndoesc despre aceea că aceste troace ar fi făcut pe străini să numească pe femeile din Șchei „trocărițe“, și m'am gândit că porecla aceasta își găsește explicația mai de grabă într'o altă întrebuintare a troacelor, foarte răspândită de altfel la femeile din Șchei. Anume, ajungând în piața Brașovului, șirurile de precupețe de poame îți atrag atenția de la început. Aceste precupețe, toate Românce din Șchei, își expun marfa lor, mere, pere, cerașe ș. a., în troace sau troci de lemn. Ele fac un comerț foarte rentabil cu poame. Multe din ele își susțin familiile din acest comerț,

¹⁾ După cât sânt informat, în Brașov, se mai găsește o singură troacă de acestea cu ciocănele în posesiunea dlui Stinghe, iar alt exemplar la Muzeul Asociațiunii din Sibiu, unde l-am trimis eu acum vre-o 25 de ani.

²⁾ Cf. articolul meu: „Limba noastră și viața economică a Brașovenilor“, în Anuarul liceului ort. rom. „Andrei Șaguna“ din Brașov, Anul jubilar 1924-1925. Brașov, 1925. pg. 58.

fie că bărbații lor nu sânt în stare să câștige nimic sau prea puțin sau sânt băutori, fie că sânt văduve, unele cu copii mulți. Străinii, văzând aceste troace, au numit, foarte natural, pe precupețe „trocărițe“, iar pe bărbații lor „trocari“.

Poate că n'aș fi publicat această explicație a poreclei acesteia — pe care dealtfel o comunicasem oral unor cunoscuți, — dacă, din întâmplare, n'aș fi dat de o notă a lui Bibicescu, care, petrecând acum 50 de ani câteva veri de-a-rândul, la băile de la Vâlcele, a adunat folclor din Transilvania¹⁾. La versurile: Săraci Trocărăși din Șchei (p. 210) dă următoarea explicație: „*Trocărăși*, diminutiv de la *trocar*, numire ce se dă neguțătorilor de fructe care, cumpărând fructele de la țărani, le pun în vase ce se numesc troace, de unde: trocar“ (p. 463). Observ că Bibicescu greșește, când spune că acest comerț îl exercitau bărbații. E adevărat că mai de mult bărbații se duceau cu căruțele după poame prin satele de prin prejurul Brașovului, așa numiții „merari“, dar de vândut le vindeau femeile.

Comerțul acesta de poame a fost, în Brașov, totdeauna în mâinile Româncelor. Ele, dimineața, își scot marfa și o așează în troace, iar seara o depun în „cămări“. Cămarile sânt prin curțile caselor din cetate. Se spune că astfel de cămări, care aduceau o bună chirie, erau, înainte vreme, și pe lângă zidurile Bisericii negre.

În baza acestora, susținem că porecla „trocar“ nu are nimic a face cu confecționarea de troace, ci își are explicația într'o îndeletnicire rentabilă și cinstită a femeilor din Șchei, fie a celor care făceau găitane, fie, mai de grabă, a precupețelor de pe piața Brașovului.

Constantin Lacea

¹⁾ I. G. Bibicescu: Poesii populare din Transilvania culese și adnotate de... București. 1898. În introducerea Bibicescu are pagini scrise cu multă căldură despre Români din Transilvania.

Șcheii sau Șcheiul Brașovului?

Astăzi se zice și una și alta. Stând lucrurile așa, fiind consacrate prin uz amândouă formele, nu putem spune că una e corectă, iar cealaltă rea. Nu avem dreptul și nu putem să oprim cursul limbii.

Subt forma „Șcheau, Șcheaucă“, plural (vechiu) „Șcheai“, (astăzi) „Șchei“ se înțelegeă — aici nu ne preocupă înțelesul etimologic — „locuitor din cătunul, satul, uneori orașul românesc așezat lângă cetatea Brașovului“. În predoslovia „Cărții cu învățătură“ a lui Coresi din 1581 citim următoarele: „Împreună și cu preuții de la beseareca Șcheailor, de lângă cetatea Brașovului“. Așa s'a zis și mai târziu, așa numesc și astăzi Românii dimprejurul Brașovului pe acești locuitori, așadară populația din acest suburbiu. Și în numirile „Poarta Șcheilor“ și „Ulița Șcheilor“ cred că tot de populație e vorba. Cu timpul s'a numit suburbiul însuși „Șchei“, articulat „Șcheii (Brașovului)“. De aici — pierzându-se însemnarea etnică a cuvântului, întrebuițat mai ales la plural — din pluralul acesta s'a refăcut un singular „Șcheiul (Brașovului)“, care, de fapt, nu are altă îndreptățire de existență decât uzul.

Derivatul „Șcheian“, pluralul „Șcheieni“, pentru „locuitor din Șchei“ se ivește, rar, adevărat chiar și în documente vechi, așa de pildă la anul 1719, alături de forma repetată „Șcheai“¹⁾. Chiar și domnul Iorga o întrebuițează uneori.

Constantin Lacea

1) N. Iorga: Brașovul și Românii, Scrisori și lămuriri de . . . București, 1905, p. 373—5.

Cauzele progresului civilizației

de Atanasie Bălăcescu

Chestiunea progresului face obiectul a numeroare discipline științifice, ca psihologia, antropogeografia, istoria și sociologia, și e interesantă, pentru că în civilizație vedem izvorul mulțumirilor de tot felul și mijlocul de înfrățire dintre oameni.

Pentru mai multă claritate, e bine să fixăm dela început deosebirea dintre ideea de *civilizație* și cea de *cultură*. Aceasta o reliefează mai ales gânditorul O. Spengler, care vede în cea dintâiu produsul colectiv și tradițional, fixat în diferitele instituții, iar în cealaltă elementul personal și trecător, de inventivitate conștientă. După această teorie, cultura ar preceda civilizația, care n'ar fi decât un produs degenerat al culturii. Fără să admitem această succesiune și antagonismul dintre ele, întrucât studiile cu privire la sălbateci nu le confirmă, reținem pentru *civilizație* caracterul material, cantitativ și obiectiv al produselor muncii, care pot să satisfacă trebuințele, însă nu e necesar ca această satisfacere să aibă o valoare superioară, iar pentru *cultură* sensul de armonizare dintre produse și trebuințe, de stăpânire a mijloacelor de existență și de valoare a întrebuițării acestora. Astfel, îndoiala cu privire la realitatea progresului civilizației se înlătură, rămânând cu puțință numai cu privire la realitatea progresului culturii. De fapt progresul civilizației ne și uimește, ori în ce direcție l-am urmări, ca, de exemplu, în aceea a mijloacelor de transport, a varietății lor și a perfecționării neconținute a diferitelor tipuri pe care le prezintă fiecare din aceste mijloace de transport. Și nu numai atât, dar se întrevăd și noi izvoare de energie.

Progresul presupune și *intervenția omului*, care trebuie să dea direcția. Aceasta e socotită hotărâtoare de *finaliști*, și numai ca o completare de *mecaniști*.

În căutarea cauzelor progresului, trebuie să cercetăm cele trei medii care influențează pe om și civilizația, și anume: organismul omenesc, lumea exterioară și societatea.

Organismul trebuie privit din punct de vedere biologic și psihologic. Dintre teoriile biologice, cea mai favorabilă progresului ar fi teoria heredității lui Lamark, după care se moștenesc

caracterele dobândite prin exercițiu. Dar teoriile mai noi și mai documentate sunt mai puțin favorabile progresului, ca teoria variațiilor lente, selectate de condițiile externe, a lui Darwin, care e confirmată în parte de Galton, — ori chiar tăgăduesc progresul, ca teoria naturalistului olandez Iohannsen, care, pe temeiul legilor lui Mendel, neagă orice transmitere de noi elemente. Tot astfel, teoria mutațiilor bruște, a lui De Vries, socotind hotărâtoare forța vitală, caprițioasă, care înfrânge condițiile externe pe care i le-ar pregăti rațiunea, se opune progresului biologic.

Cu toate acestea, psihologia, asimilând hereditatea cu memoria și ținând seama de marea influență exercitată asupra sufletului de societate, care e permanentă și acumulează rezultatele, crede în transmiterea caracterelor sufletești dobândite, însă ca simple dispoziții. E părerea admisă și de Dl C. R. Motru în „Cursul de psihologie“.

Dar transmiterea acestor caractere dobândite face progresul numai cu puțință, fără să-l impună. Cu alte cuvinte nu constituiesc cauza, ci numai condițiile lui.

Pentru al doilea domeniu antropogeografia ne arată cât de mult mediul fizic extern condiționează felul de civilizație a oamenilor. Filosoful individualist, H. Spencer, a arătat că această influență face civilizația să se diversifice conform unuia din principiile sale, anume *dela omogen la eterogen*. Dar acest mediu nu explică nici prezența numeroaselor profesii diferite în acelaș loc și nici continuitatea progresului în timp ce lumea externă rămâne aceeași. Iată de ce mediul extern nu constituie, nici el, cauza progresului, ci numai o condiție a lui.

Rămânând să găsim adevărata cauză în societate, ne putem adresa rezultatelor studiului istoriei ori acelorale sociologiei. Istoria e studiul societăților concrete, cu ce au particular. Ea vede într'o civilizație produsul sufletului național specific și în civilizația generală suma tuturor civilizațiilor naționale. Imaginea pe care ne-o dă despre civilizație e mai completă, privind individualul, dar în acelaș timp e și mai complexă, iar în ce privește cauzele, ni le arată multiple și complexe. Sintezele istorice nu lipsesc, însă, și le-au dat și învățați români, ca A. D. Xenopol, care privește mai mult metoda, și Dl N. Iorga, care înfățișează istoria în vaste înlănțuiri și tablouri.

Pentru a găsi cauzele simple și reduse la număr, trebuie să ne adresăm sociologiei, care e studiul, mai abstract, al dezvoltării instituțiilor omenești. Dar și aici direcțiile sunt mai multe. Astfel e școala *sintetică*, reprezentată în Franța prin Gabriel Tarde, care vede progresul civilizației în invențiunea individului, imitată de ceilalți, dar nu găsește și invențiunii o cauză, — și mai e școala *analitică*, a lui Emile Durkheim, care, socotind societatea ca o sinteză, deosebită de indivizii ce o compun, anterioară lor și impunându-li-se din afară, caută pentru progresul civilizației, care e un efect social, o cauză tot socială.

Această cauză e, după Durkheim, *creșterea volumului și densității societății*, care silește pe oameni să se specializeze, să lucreze mai mult și să-și perfecționeze funcțiunile sufletești.

Mecanismul acestui progres i-l dă ideea lui Darwin, a *luptei pentru existență*, care, pentru a nu produce și la oameni exterminarea, trebuie să găsească, prin intermediul inteligenței, drumul nou, al *specializării*. Noutățile produse astfel apar în societate tocmai când, din cauza noilor eforturi, se simte nevoie de *reparații* noi și alese ale organismului. Prin experiență se stabilesc legături între nevoile noi și lucrurile noi și se asigură astfel viața specialiștilor care le produc, asigurându-se totdeauna însuși progresul civilizației.

Pentru ca rezultatul acesta să fie produs, mai trebuie, după teoria lui Durkheim, expusă în „De la division du travail social“, să *scadă și conștiința colectivă și să slăbească și elementele hereditare*.

Scăderea conștiinței colective se produce, și ea, automat, prin faptul că devine tot mai abstractă, datorită fuziunii impresiunilor tot mai nedeterminate venite dela un mediu neconținut lărgit. Această conștiință abstractă lasă tot mai liber pe individ, care se poate astfel desface de societate și specializa.

Elementele hereditare slăbesc, de asemenea, instinctele fiind înlocuite tot mai mult prin inteligență, care e mai determinată și mai suplă. Aceasta nu mai impune copiilor ocupația părinților, ci îi face în stare să și-o schimbe, grație independenței mai mari a funcțiunii de organ.

Progresul, înțeles astfel, se va face potrivit cu condițiile geografice și cu dezvoltarea psihologică și se va sprijini pe tra-

diție, care păstrează rezultatele obținute în diferitele instituții: tehnice, juridice, în educație, în limbă etc., crușând oamenilor reînceperea neconținută a muncii dela capăt.

Durkheim combate teoria finalistă, arătând că idealul, care e întrederea rezultatelor dorite, nu poate fi conceput decât de puține minți și numai după ce a început să se deseneze mersul lucrurilor, pe când progresul civilizației e neconținut și e produs de toată societatea. Apoi idealul personal, neputând fi altul decât fericirea, ar trebui să fie limitat, ca și sănătatea la care se reduce fericirea; dar progresul pare nelimitat. De fapt, spune el, nici nu este legătură între civilizație și fericire, după cum o dovedește faptul că în centrele unde e mai multă civilizație sunt și mai multe sinucideri. Dar, dându-le un rol mult mai restrâns, acela de a înlesni mersul natural al societății, Durkheim admite idealurile și arată chiar că ele se vor înnoi neconținut.

În critica pe care o face, se vede concepția materialistă, după care sufletul omenesc nu ar avea nimic deosebit de ceea ce putem găsi în restul existenței. Psihologia nouă ne arată, însă, că *sufletul se impune printr'un element nou, activ*. Într'adevăr, după cum sufletul organizează impresiunile venite dela lumea externă, conform vechilor reprezentări, tot așa el iese și înaintea vieții sociale cu construcțiunile fantaziei sale, care sunt idealurile, și-și subordonează acestora activitatea sa, chiar dacă s'a înșelat adesea.

La obiecția că nu vede în societate decât constrângere, Durkheim recunoaște în urmă că, în afară de constrângere, este și atracție și că societatea este și *un isvor de viață deosebită*, dar că tot nevoia face pe om să se depășească. El se apropie astfel de finaliști, care nu pot admite sufletul omenesc atât de pasiv. Menționăm dintre aceștia pe Stuart Mill, care arătase că omul, pe lângă știință, face și judecăți de valoare, urmărind scopuri care se reduc la fericirea personală, despre care am amintit. H. Spencer, încadrând omul în evoluția universală, arată că el nu poate atinge această fericire decât subordonând-o fericirii sociale.

Finaliștii dau numeroase exemple din care se vede rolul hotărîtor pentru societate al idealurilor. Așa, un întemeetor de

religie face din poporul nomad al Arabilor creatorul unei interesante civilizații, sau idealul creștin face din barbarii cari au dărâmat împărăția romană supușii fascinați ai bisericii. Tot astfel revoluționarii au dat direcții noi societății, iar unii conducători au însuflețit popoarele, cum arată Carlyle în „Eroii“.

Activitatea noastră e determinată de motive alese de noi, nu e automată. Motivele sunt determinate de ideile de valoare, care sunt ale noastre, dar în legătură, firește, cu nevoile sociale. Prin idealuri se înnoesc diferitele domenii ale vieții sociale, de artă, știință și morală. Idealurile deșteaptă în suflete elanuri superioare eforturilor impuse de societate. Civilizația care depășește nevoile individuale, zic finaliștii, nu se poate explica decât prin deslănțuirea unor sentimente generoase, cerute de aceste idealuri.

Aceste două teorii, care am văzut că se apropie prin concesiă făcută de Durkheim, scot în evidență numai câte un aspect al lucrurilor, dar adevărul, care oglindește realitatea întreagă, trebuie căutat în îmbinarea rezultatelor obținute pe căi diferite.

Progresul civilizației e produs, deci, atât de schimbarea structurii societății, care se mărește și-și intensifică viața, cât și idealurile care anticipează, în forme concrete, viitorul și trezesc energiile creatoare. Prin idealismul tinereții și experiența celor maturi, societățile își îndreptătesc existența, contribuind la progresul general.

Iată de ce mai ales tineretul trebuie să se devoteze muncii idealiste, prin care se duce mai departe civilizația.

Poezii germani în oglinda tălmăcirilor românești

— Traduceri, imitații, influențe —

(Studiu de literatură comparată)

de Ion Gherghel

III.

F. Baldensperger despre literatura comparată. — Indicarea câtorva categorii de traduceri. — Înșirarea unor tălmăciri din întâia epocă de înflorire a literaturii germane și din domeniul literaturii populare și dialectale. — Schițarea metodei și a planului lucrării. Mulțumiri publice.

Înainte de a încheia partea introductivă a acestui studiu, dăm câteva din părerile unei autorități recunoscute în materie de *literatură comparată*. Acest termen se zice că ar fi isvorit din condeii lui Sainte-Beuve (în studiul său asupra lui I. I. Ampère, apărut în *Revue des Deux Mondes* la 1 Sept. 1868).¹⁾ F. Baldensperger o consideră drept o „formulă comoadă” pentru caracterizarea cercetărilor cu privire la „raporturile vii” dintre diferitele literaturi. În străinătate nu numai că se consacră studii sistematice acestor fel de cercetări, ci, după cum vedem, soarta acestor studii e îmbrățișată cu căldură și interes de către publicații periodice, ca cea dirijată de Baldensperger și P. Hazard, la Paris. În această revistă se dă, pe lângă studii interesante, o bogată bibliografie a scrierilor ce se referă la chestiuni ce intră în sfera literaturii comparate, bibliografie grupată după următoarele considerații: 1. *teorie*, 2. *relațiuni generale*, 3. *motive, teme și tipuri*, 4. *influențe străine*. Pentru ca această disciplină să poată avea îndreptățirea să se constituie în metodă independentă, ea are datoria să nu se mărginească la simple paralele între opere și personalități literare ce prezintă analogii și asemănări vagi. Aceste asemănări pot să fie descoperite, îndatăce cineva e cetitorul conștient al mai multor cărți, prin „procedeul instinctiv al spiritului”.²⁾ În această ordine de idei e ușor de înțeles pentru ce unii — ca de ex. B. Croce și De Lollis — i-au tăgăduit

¹⁾ F. Baldensperger: *Littérature comparée, le mot et la chose*; în *Revue de littérature comparée* 1921—1 5.

²⁾ Cf. id. *ibid.* p. 6.

studiului comparativ îndreptățirea de a se considera o știință aparte, întrucât „*orice istorie literară nu poate și nu trebuie să fie decât comparată.*“¹⁾

Sfera literaturii comparate e mult mai largă azi decât în timpul când ea se mărginea la instituirea paralelelor. Cu atât mai rău e când comparațiile se fac cu arme ofensive și defensive, când susceptibilități patriotice dictează scoaterea în evidență a superiorității poezilor naționali.²⁾ Astfel de concepții nu duc la scopul dorit. Diferitele literaturi sânt și trebuie să fie surori dulci, cu toate considerațiile ce ar putea să le despartă și să le desbine. Singura normă călăuzitoare în aprecierea capodoperelor trebuie să fie și să rămână *frumosul*.

Cum a fost privită problema literaturii comparate de către spiritele de elită din străinătate? Și cum trebuie să fie ea rezolvită? Ne-o spune F. Baldensperger, cu competență și convingere: „Nu mai e vorba să se facă simple inventarieri juxtapuse din literaturile europene sau mondiale, ci să se indice, ceeace G. Brandes numea „marile curente“, urmărind traversarea

¹⁾ Vezi articolele lui Gh. Cardaș: *Literatura comparată în străinătate și la noi. Universul literar* 1925 nr. 47 pp. 10—11 și nr. 48 pp. 13—14. Autorul îl citează pe Goethe ca pe întâiul scriitor care se gândește la o înfrățire literară mondială, crezând în „*ștergerea frontierelor naturale ale literaturilor și crearea unei literaturi universale, formată din spiritele eminente ale tuturor națiunilor, care, instruindu-se reciproc, se completează și se continuă, unul dela altul*“. Goethe era preocupat de artă și de adevăr care n'au nici timp, nici loc, sânt nemuritoare și interesează pe toată lumea, fără deosebire de neam și țară. Gh. Cardaș arată cum idea trece, amplificată, la romantici, adevărații creatori ai literaturii comparate. Schițează apoi aspectele literaturilor mari europene, insistând asupra înrăurilor reciproce dintre ele. Ne arată, succint, în ce strânse legături se află toate literaturile mondiale, subliniind că romanticii au scos mai bine în relief specificul național. Incheie cu următoarele considerații: Întăiele cercetări privesc influențele generale între două sau mai multe popoare. Paralel cu acestea se studiază diverse epoce și școli literare, apoi raportul dintre doi scriitori străini. Urmează cercetări privitoare la soarta unuiu sau altuia dintre marii scriitori într'o țară străină. În alte studii se cercetează evoluția cronologică a motivelor poetice și dovedirea existenței și asemănării lor în diferite literaturi fără să se insiste asupra influențelor. În sfârșit nu lipsesc nici încercări de istorii generale asupra tuturor literaturilor. (Bibliografia acestor chestiuni se găsește în nr. 48 al revistei citate la pp. 14—15)

²⁾ Cf. *Baldensperger*, st. cit. p. 10.

acestora prin diferite grupuri naționale ; să se examineze, cum făcu E. Schmidt în lucrarea sa *Richardson, Rousseau et Goethe*, aspectul incursiei unui anumit mod de sensibilitate într'un gen literar, în trecerea curentului din Anglia în Franța și din Franța în Germania ;... să se studieze, cum o făcu Farinelli cu privire la Dante, un mare renume în afară de granițele țării sale... Brunetiére rămâne principalul reprezentant al acestui studiu comparativ al marilor epoci literare, și opera sa critică dă dovadă de o dorință crescândă, de a subordona istoria literaturilor particulare istoriei generale a literaturii europene¹⁾ Și-a-poi literatura comparată este chemată — urmând sfatul unui Montaigne, unui Goethe, unui Descartes și Sainte-Beuve — „să surprindă în formațiunea și devenirul lor operele pe care critica impresionistă sau dogmatică le ia așa cum sânt, definitive, fixe, consolidate în strălucirea sau în mediocritatea lor“²⁾ În sfârșit literatura comparată a contribuit la „disolvarea dogmatismului post-clasic și la definirea punctelor de vedere naționale“³⁾ Idea că și în domeniul frumosului totul este bazat pe principiul relativității câștigă, prin ea, argumente din cele mai eficace. „În loc de a considera pe marile celebrități drept aștri, a căror ascensiune și orbită poate să fie urmărită pe un cer fix, e mai bine să ne dăm seama de *mobilitatea* planurilor înseși, din care se desprind stelele, a căror lumină va avea să strălucească în viitor“⁴⁾

* * *

Am discutat în cele precedente condițiile unei bune traduceri, citând și părerile unor oameni specializați în materie de poezie și estetică literară. Analizând această problemă, ne-a plutit, înaintea ochilor spirituali, *idealul* traducerii, culmea până la care nu se pot înălța decât cei aleși, și dincolo de care nu pot să treacă decât cei înzestrați cu puterea tainică a genialității creatoare. Cea mai mare parte a tălmăcirilor rămân însă simple încercări, neisbutind să se ridice până la cele mai înalte trepte ale realizării artistice. Totuși ar fi nedrept să le condamnăm în întregime, aplicându-le, fără alegere, pecetea mediocrității. Pot să fie și în modestele încercări de tălmăcire părți cu adevărat frumoase, pe

1) id. ibid. pp. 20—21. — 2) id. ibid. p. 26.

3) id. ibid. p. 29. — 4) id. ibid. p. 26.

lângă altele, mai puțin isbutite. De aceea socotim că e locul să notăm aici, în câteva trăsături sumare, cele mai obișnuite posibilități de realizare în domeniul tălmăcirii, reamintind anumite trepte din scara valorilor, în vederea aprecierii muncii aceloră dintre tălmăcitori, care n'au pretenția să dureze o lume nouă din materialul ce-l prelucrează, ci sânt fericiți dacă reușesc să redeie, simplu, atmosfera din original.

În cazul când tălmăcitorul isbutește să închege din elementele date — datorită priceperii, iscusinței, norocului și inspirației — o realizare artistică în care se reoglindesc toate sau aproape toate caracteristicile de imagini poetice precum și subtilele nuanțe ideologice și afective ale isvorului, vom considera tălmăcirea, cu drept cuvânt, *bună*.

Dacă însă, cu toată pătrunderea în inima originalului, tălmăciul nu isbutește să ne redeie întregul complex de sentimente și idei, decât printr'o abatere dela forma de exprimare din original, dacă — cu alte cuvinte — salvează miezul fondului prin modificarea formei, atunci el ajunge, de obicei, în apele tălmăcirii ce se numește *fidelă*.¹⁾

¹⁾ Theophile Gauthier-Fils, traducând pe *Wilhelm Meister* al lui Goethe, scrie următoarele în prefața lucrării:

„În această traducere, ne-am străduit în deosebi a ne apropia *pe cât posibil* de textul original. Publicul, din ce în ce mai familiarizat cu limbile și literaturile străine, caută azi în traducerea operei unui scriitor, altceva decât nuvela sau romanul în sine: vrea să știe ce gândește și cum gândește autorul.

În acest înțeles am tradus pe *Wilhelm Meister*. Cele mai multe din pasagiile unde Goethe, prin gura personagiilor sale, exprimă propriile sale idei și abordează problemele cele mai înalte de filosofie, de religie, de artă, de estetică generală și de sociologie, au fost reproduse cu o *scrupulozitate credincioasă*.

Din multe privințe, cetitorul va găsi poate că ne-am îndepărtat dela regula stabilită de Goethe, însuși, care cerea ca o traducere să fie *curgătoare*.

Este însă aproape imposibil a se adapta preciziei matematice, clarității impecabile a limbii franceze, idei cu totul nouă, apropieri de cuvinte neobișnuite și speculații de o rezistență extremă, pentru care limba germană este mai flexibilă, mai îngăduitoare decât cea franceză.

Anume pasagii au nevoie să fie meditate și apoi, din parcurgerea frazelor, cititorul atent va vedea desprinzându-se încetul cu încetul ideea luminoasă care va răspândi un val de raze retrospective asupra ceea ce părea obscur la început“.

Ținând apoi traducătorul morțiș la redarea identică atât a cuprinsului cât și a veșmântului formal, iar pe de altă parte ne-
fiind capabil să asimileze complet spiritul operei străine, se po-
menește mânat de curentul exactității spre o traducere *corectă*
sau *exactă* (ce poate să fie de mare preț într'o operă cu caracter
științific, dar nu se potrivește cu rosturile unei opere literar-
poetice).

Când traducătorul nu este înzestrat cu talent literar și nu
dispune nici de darul de a pătrunde în esența operei de artă,
el va încerca să se alipească de fiecare expresie din original,
socotind că numai aplicarea acestei metode va putea să-l ferească
de greșeli. Traducerea ce rezultă dintr'o astfel de sprijinire de
cuvinte (în loc să rezulte dintr'o lămurire de idei) poate fi ca-
racterizată, fără exagerare, o traducere *servilă*.

Este de sine înțeles că în afară de aceste categorii prin-
cipale se mai pot distinge și alte nuanțe, ce pot să servească
la aprecierea justă a valorii sau la judecarea lipsei oricărei
valori a singuraticelor încercări în ale tălmăcirii. Precizarea
acestora se va face însă numai în *bibliografia critică* dela sfâr-
șitul lucrării.

* * *

În partea I a acestui studiu ne vom ocupa, în special, de
traducerile și imitațiile după operele *poetilor clasici* din a doua
epocă de înflorire a literaturii germane. Din întâia epocă de
înflorire (1100—1300) n'au străbătut, la noi, decât puține raze.
În fruntea tuturor trebuie să-l așezăm pe *Virgil Tempeanu*, în-
drăgostitul traducător din poezii germani vechi și noi. Și-a pu-
blicat încercările din limba germană medievală, din poezia dia-
lectală și cea populară în deosebi în revistele *Neamul românesc*
literar, *Ramuri*, *Drum drept și Junimea literară*. Dintre „Minne-
săngeri“ întâlnim numele lui Dietmar von Aist, cu populara *Es*
stuont eine frouwe alleine.¹⁾ Dintre reprezentanții poeziei împle-

(Tradus din l. franceză de I. Constantinescu-Delabaia, care a comunicat
acest exemplu de traducere *fidelă* într'o conferință ținută la Universitatea
Populară dela Vălenii de Munte în vara a. 1930. — *Inedită* —).

¹⁾ În *Neamul rom. lit.* 1910—II 407; retip. în antologia *Din scrisul*
vechi. Ed. „Ramuri“ Craiova 1924 la p. 17.

tite cu motive țărănești — „höfische Dorfpoesie“ — figurează, printre traduceriile lui V. Tempeanu, însuși întemeietorul acestei lirici populare a curților cavalerești: Neidhart von Reuenthal.¹⁾ Dela același traducător ne-a mai rămas, din medievala germană, duioasa poezie *Despărțire*²⁾ — „Von Rosen ein Kränzelein“. — Din dialectul elvețian își publică V. T. *Dusle și Barbelli*³⁾ — „Es hätt' e' Buur e Töchterli“, — *Fetița bolnavă*⁴⁾ — „O, Ios au wie sie lustig sy!“ — *Steaua dragostii*⁵⁾ — „Bym mondschyn göh mer zăme hei“, — toate republicate în ant. *Din scrisul vechi*, unde mai aflăm între paginile 7—12 încă vreo câteva tâlmăciri din elvețiană: *Scrisoarea* — „Myn Muetli het mer brichtet“, — *Garoafa* („Când a plecat, în toamnă“), *Secerătorul* — „Ne Mäh-

V. Tempeanu își supune traduceriile unei minuțioase revizuirii, când le adună de prin reviste în volum. Un astfel de exemplu avem chiar în traducerea poeziei amintite din Dietmar von Aist:

1910
 Sta o mândră în dumbravă
 Și pândea în spre câmpie;
 Aștepta iubitu'n taină,
 Prin căpițele de otavă;
 Se rotia un șoim pe cer.
 „O șoim, ce ferice ești,
 Că zbori încotro zărești.
 În pădure mi te sui
 Pe ram, doar de dragul lui.
 Și eu ca tine-am făcut,
 Că mi-am ales un iubit;
 Fetele c'au priceput
 Și toate m'au pizmuț“.

1924
 Sta o mândră în dumbravă
 Și *privea* în spre câmpie;
 Aștepta iubitu'n taină
Care 'ntârzia să vie.
 Se rotia un șoim pe *ceruri*.
 „O șoim, ce ferice ești,
 Că zbori încotro zărești.
 În pădure mi te sui
 Pe ram, doar de dragul lui.
 Și eu ca tine-am făcut,
 Că mi-am ales *om plăcut*;
 Fetele c'au priceput
O lume toat'a știut“.

Tendința traducătorului este, după cum vedem, mai mult șlefuirea formală, potrivirea rimei. Prin acest procedeu se întâmplă însă adesea să se sacrifice fondul. Ideea din original „das nident schöne frouwen“ a fost mai fidel redată prin „toate m'au pizmuț“, decât prin îndreptarea făcută ulterior. Apoi ultimele două versuri („owê wan lânt si mir min liep? jo engerte ich ir dekeiner trütes niet“) au rămas netraduse. Il vom surprinde și aiurea pe V. T. ocolind greutățile.

¹⁾ Vezi în *Neamul rom. lit.* 1910—II 174.

²⁾ Publicată mai întâi în *Ramuri* 1922—XVI 157 și retipărită, fără modificări, în ant. *Din scrisul vechi* ed. cit. p. 19.

³⁾ În *Neamul rom. lit.* 1910—II 763.

⁴⁾ *ibid.* 1912—V 568.

⁵⁾ În *Drum drept* 1915—X nr, 18 p. 288.

der ghör i dängli“, — *Floarea supărată* — „Jetzt stöhnt die Blüemli truvig do“, și *Pustiu* — Wyt hinden im Töli stoht eleini myn Hus“. V. Tempeanu și-a aplecat uneori urechea să asculte melodiile, isvorite din inima *poporului* german. Mărturie despre aceasta e cântecul popular tradus sub titlul *Știi tu câte mii de stele*.¹⁾ Harnicul traducător V. T. caută și descopere frumuseți nebănuite la poezii cei mărunți, pe lângă care cei mai mulți tălmaci trec cu indiferență; el se coboară chiar și până la poezia anonimă, cum e *Lovește, seceră, sună*.²⁾ „După o povestire germană“ ne dă Tempeanu *Norocul rătăcit*;³⁾ Din *Gudrun* ne tălmăcește „Puterea magică a cântecului lui Horant“,⁴⁾ apoi episodul XII: „Cum Herwig pornește pe mare contra lui Hettel și se logodește cu Gudruna“.⁵⁾ În 1926 își publică o poezie în dialect stirian: *Am voie să-mi iubesc mândruța*⁶⁾ — Därf ih's Dlandl liabn“? — Il preocupă și *Nibelungii* (în *Neamul rom. lit.* a IV). În întregime a tălmăcit, în proză, cele două epopei naționale germane A. Trifu. În general puține probe ne-au dat traducătorii români din limba germană a evului mediu și din tezaurul poeziei populare germane. Din Walter von der Vogelweide aflăm versiunea: *La întoarcere*,⁷⁾ datorită lui Emanoil Pop. Cântece populare ne-au rămas dela I. Pajură: *Ninge, viscolește, ninge*;⁸⁾ dela Mihail Pricopie: *Visai în noaptea asta*;⁹⁾ după un cântec vechi german tălmăcește St. O. Iosif *Pâinea cea de toate zilele*,¹⁰⁾ iar I. M. Marinescu îmbracă în haină românească legenda germană despre *Ulrich omorîtorul*.¹¹⁾ Probabil tot după un cântec popular german traduce Mihai Petrov poezia *În poartă la castel*.¹²⁾ — Preotul C. Morariu își publică în volumul *Poezii germane*, două tălmăcirii din „Regensburger Liederkrantz“ *Ah, unde-i ea?* și *Graiul părintesc*.

1) În *Ramuri* 1923—XVII 164, retip. în ant. *Din scrisul vechi* ed. cit. p. 20.

2) *Neamul rom. lit.* 1912—IV 19 retip. în ant. cit. p. 18.

3) În *Junimea literară* 1923—XII 194; retip. în ant. cit. p. 119.

4) În *Neamul rom. lit.*, Serie nouă, 1926—I nr. 14 pp. 4—5.

5) *ibid.* nr. 20 pp. 6—7 și nr. 21 pp. 4—5.

6) *ibid.* nr. 11 p. 5.

7) În *Floarea Darurilor* 1907—II 500.

8) În *Neamul rom. lit.* 1912—V 669.

9) În *Ramuri* 1922—XVI 714.

10) În *Sămănătorul* 1908—VII 258—259.

11) *ibid.* 1905—IV 59—62.

12) *ibid.* 1909—VIII 348.

În afară de traduceri s'au mai scris și unele articole, cu scop informativ, dar ele, în cele mai multe cazuri, sânt redactate din goana condeiului și astfel le lipsește temeinicia și seriozitatea informației. Un exemplu tipic pentru acest gen de articole, nu numai ușoare ci și ușuratece, e „Basmul Grăurel“ (sic!) și „Parcival“ (sic!) semnat de Zaharia Voronea.¹⁾ Cel dintâi vrea să fie *legenda Gralului*, iar despre al doilea ni se afirmă că ar fi „după Uland“, (sic!) Năzbătii de felul acestora se mai găsesc și altele, prin diferite reviste, în special în legătură cu Goethe. Ele mai înviorează, prin hazul lor, munca anevoioasă a cercetătorului...

* * *

Chestiunea influenței poezilor și scriitorilor germani s'ar putea trata luând ca temelie genurile literare. S'ar consacra, în acest caz, un studiu genului liric, altul celui epic, iar un al treilea studiu ar avea menirea să urmărească firul influenței literaturii germane în operele dramatice. În stadiul actual al cercetărilor o astfel de întreprindere ar fi prematură și nu ar duce la rezultatul dorit. Făcând abstracție dela aceasta, se ivesc și alte dificultăți. În primul rând am fi nevoiți să facem incursiuni prea dese din domeniul literar al unui gen în domeniul celuilalt sau al celorlalte. Granițele genurilor literare nu se fixează, în realitate, cu rigiditatea teoretică, și astfel ele adesea se completează și se confundă. Literatura încearcă să cuprindă și să exprime integralitatea sufletului omenesc; lirismul, epicismul și dramaticismul se împletesc adesea în una și aceeași operă literară. Ne-o spune însuși Goethe în *Naturformen der Dichtung*²⁾ Din aceste considerații am crezut că este mai nimerit să tratăm chestiunea după epoci, oprindu-ne în special asupra personali-

¹⁾ În *Literatorul* 1883—IV 700—706.

²⁾ „Es gibt nur drei echte Naturformen der Poesie: die klar erzählende, die enthusiastisch aufgeregte und die persönlich handelnde: Epos, Lyrik und Drama. Diese drei Dichtweisen können zusammen oder abgesondert wirken. In dem kleinsten Gedicht findet man sie oft beisammen, und sie bringen eben durch diese Vereinigung im engsten Raume das herrlichste Gebild hervor, wie wir an den schätzenswertesten Balladen aller Völker deutlich gewahr werden. Im älteren griechischen Trauerspiel sehen wir sie gleichfalls alle drei verbunden.“ (Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des West-östlichen Diwans).

tășilor poetice marcante, care au exercitat o înrăurire hotărîtoare asupra literaturii noastre.

Dându-ne apoi seama că este de o însemnătate deosebit de mare să se precizeze *ce s'a tradus din autorii străini, câți traducători și-au încercat puterile cu una și aceeași operă a unuia și aceluiași maestru al poeziei, și, în sfârșit, căruia dintre talmaci i-a reușit să se apropie mai mult de valoarea originalului*, — am înțeles să concentrăm razele interesului asupra *creatorilor* înșiși. Inarmându-ne astfel cu aceste prețioase date bibliografice, vom putea să tragem și unele concluzii cu privire la ce ne mai rămâne de făcut, în viitor, pe terenul tălmăcirii poeziilor germani cu renume mondial. E firesc însă că bibliografia nu va putea să fie completă, cu toate străduințele noastre. Alte forțe, din generația ce se ridică, vor avea datoria și, nădăjduim, și pasiunea să împlinească lipsurile inerente și inevitabile oricărui început.

Lucrarea aceasta este rodul unei munci de mai mulți ani. Cu toată puterea inerentă acestui factor — timpul — ar fi fost o imposibilitate să se rezolve, chiar și numai în parte, o astfel de problemă dificilă, dacă nu ne-ar fi venit într'ajutor și alte împrejurări prielnice. Condiția primordială pentru întreprinderea și ducerea la bun sfârșit a unei lucrări, a cărei bibliografie trebuie culeasă cu zăbavă din gazetele și revistele vremurilor, este o bibliotecă bogată, înzestrată, dacă nu cu toate, cel puțin cu principalele colecții. O astfel de bibliotecă am aflat la *Muzeul limbei române* din Cluj. Condițiile în care se poate munci la acest institut de sub conducerea d-lui prof. univ. Sextil Pușcariu sânt din cele mai prielnice prin faptul, că aici nu numai că se pot afla cele mai multe din periodicele și cărțile necesare, ci ori de câte ori nevoia o cere, și se dau îndrumări, lămuriri și sfaturi, atât din partea conducătorului, cât și din partea colaboratorilor d-sale la dicționarul limbei române: d-nii prof. C. Lacea, Th. Capidan și T. Naum. În această atmosferă caldă, născută dintr'o strânsă colaborare, dragostea de muncă crește, iar bucuria ce vedem că o simt îndrumătorii noștri, față de întâile noastre avânturi, ne oțelește voința de a înfrunta orice dificultăți împreunate cu alcătuirea unor astfel de studii migăloase și, în mare parte, ingrate. La mulțumirile călduroase ce le exprimăm, și pe această cale, d-lui prof. Sextil Pușcariu și colaboratorilor d-sale,

ne facem o plăcută datorie să asociem și cuvintele noastre de gratitudine, adresate d-lor profesori Gh. Bogdan-Duică, P. Grimm, St. Bezdechi și G. D. Serra, pentru unele sugestii prețioase și indicări de izvoare importante. O vie recunoștință păstrăm d-lor D. Murărașu și I. Breazu pentru sprijinul binevoitor ce ni l-au acordat. Mulțumim apoi d-lui Gh. Cardaș care a avut bunătatea să ne pună la dispoziție unele reviste și cărți rare, dându-ne și prețioase indicații bibliografice. Pentru amabilitatea cu care am fost serviți la Biblioteca Academiei Române, îl rugăm pe d-l bibliotecar Traian Popovici să primească și să transmită tuturor funcționarilor, care ne-au stat într'ajutor, cuvintele noastre de adânc simțită mulțumire.

Epoca clasicismului german

Capitolul I.

Klopstock¹⁾ și poezii din „Hainbund“.

Sânt poeți și scriitori pe care contimporanii îi privesc cu o vibrantă și sinceră admirație, iar posteritatea, dacă nu-i uită cu totul, nu se mai însuflețește pentru opera lor, presupunând, în cel mai bun caz, că le mai citește scrierile. Sânt, în schimb, alții, despre a căror existență și valoare contimporanii nu vreau să țină seamă, cel puțin nu în măsura ce o reclamă meritele lor, pe care nu-i admiră decât un cerc restrâns de prieteni și înțelegători, și abia după moartea lor trupească se renasc la o adevărată viață, care-i pentru ei o biruință spirituală.

¹⁾ Frederic Gottlieb Klopstock (1724—1803) este considerat unul din principalii întemeietori ai limbei poetice germane. El a luptat cu deplin succes pentru redobândirea drepturilor sentimentului ce fură, temporar, răpite de către intelect. Intr'o limbă puternică, măreață și de o nouitate captivantă pentru contimporanii săi, falnicul Klopstock face să vibreze toate coardele inimii, atâta timp desmoștenită de rudele sale mândre ce-și aveau castelul în creier. Intreaga fire a acestui om se identifică cu nobila profesiune de poet, despre a cărui menire își făurise o concepție de înaltă moralitate. Pentru el scrisul nu era o ocupație laterală, de ordin secundar, ci suprema rațiune a existenței. Înalte, serioase și sublime sânt și temele poetice ce și le alege: prietenia, durerea, lacrimile, moartea, mormântul, patria, minunățiile naturii, nemurirea și altele. În afară de renumita epopée, cu conținut religios, Klopstock

Klopstock, cu toate meritele ce nu i le poate contesta nimeni, n'a făcut parte din aceștia din urmă. A fost sărbătorit și ridicat în slavă în timpul vieții, pentruca, după moarte, încetul cu încetul să evaporeze din conștiința publicului cititor, din țara lui și de aiurea, palidele figuri, desbrăcate de tot ce-i pământesc și real, din odinioară mult gustată, laudată și admirată *Mesiadă*. Nici pe Schiller nu-l mai mulțumea epopea predecesorului său. Și nu se poate presupune un gând ascuns în firea acestui nobil poet. Judecata lui e o judecată obiectivă și prețioasă: „*So eine herrliche Schöpfung die Messiade in musikalisch — poetischer Rücksicht ist, so vieles lässt sie in plastisch — poetischer noch zu wünschen übrig.... Die Figuren in diesem Gedicht.... sind gute Exempel zu Begriffen, aber keine Individuen, keine lebenden Gestalten.... Man möchte sagen, der Dichter ziehe allem, was er behandelt, den Körper aus, um es zu Geist zu machen.... Die Messiade ist mir als ein Schatz elegischer Gefühle und idealischer. Schilderungen teuer, wie wenig sie mich auch als Darstellung einer Handlung und als ein episches Werk befriedigt*“¹⁾ Cât despre valoarea poetului liric, contimporanii erau cu adevărat entuziasmați, dacă ținem seama de faptul că însuși Goethe îi ridică un monument neperitor în scena cunoscută, de după furtună, din *Werther*.

Câteva din valurile ce le stârnește *Mesiada* lui Klopstock străbat și în meleagurile țării noastre. Un versificator — fiindcă n'ar fi cu drept să-i zicem poet — un vânător după variate subiecte străine pe care avea obiceiul să le prefacă, după mintea și pătrunderea celor mulți ai neamului său, publică doi ani după moartea lui Klopstock, la 1805, *Patima și moartea a Domnului*

e autorul unor drame patriotice și biblice. În sufletul generațiilor ce-i urmează nu mai trăește însă decât liricul Klopstock, căruia i-a reușit, în special în câteva din odele sale, să dureze valori neperitoare. În privința formei e de relevat alipirea lui K. la metrul antic. Această predilecție îl mână, în mod firesc, la înlăturarea rimei. Voind să suplinească lumea mitologiei grecești printr'o lume mitologică cu colorit specific german, îl vedem introducând pe Wodan în locul lui Zeus, pe Baldur în locul lui Apollo și a. m. d. — Tot pe o concepție eronată se întemeiază și noul gen poetic, creat de el și Gerstenberg: poezia barzilor, *bardietele*. (Cf. K. Heinemann, Deutsche Dichtung, Leipzig, 1911 p. 91).

²⁾ Citat după K. Heinemann : op. cit. p. 89.

și Mântuitorului nostru Isus Hristos. (A doua ediție apare la 1808, a III la 1820, la Sibiu).

Era un obicei al acelor vremuri să nu mărturisești isvoarele ce ți-au servit de călăuză a inspirației. Astfel îl vedem și pe Vasile Aaron respectând tradiția tăinuirii împrumutării subiectului, despre care se mărginește să ne spună că e luat din Biblie și din alte sfinte scripturi. Și cu toate acestea, acești împrumutători n'au fost plagiatori. Departe de a intenționa să-și atribue vre-un merit, din împrumutarea bunului altora, împodobindu-se cu pene de împrumut, ei nu aveau altă dorință decât să popularizeze, să răspândească în cercurile largi ale poporului, produse literare vrednice de a fi gustate. Ținta lor era cultivarea poporului. Popularitatea de care s'au bucurat servește de mărturie că au înțeles sufletul neamului, pe care l-au hrănit, după cum i-au ajutat modestele lor puteri, când cu hrană indigenă, când cu de cea de împrumut, transformată însă și adaptată după cerințele locale. În această lumină trebuie considerată și apreciată strădania unui Vasile Aaron, Ion Barac și a.

Asupra asemănării dintre Mesiada lui Klopstock și *Patima lui Christos* a lui V. Aaron a insistat dl Ovid Densusianu,¹⁾ exprimându-și părerea că fondul este imitat după poetul german, iar în ceea ce privește forma, versificatorul nostru a fost influențat de literatura noastră populară. În dorința lui de a face lucrarea cât mai accesibilă păturei lipsită de cultură, V. Aaron nu se servește de structura clasică a versului hexametric, întrebuițat de Klopstock, ci de versuri croite după calapodul versificației populare:

Tu cerescule Părinte!
Care toate iai aminte.
Cela ce cu sfânta mână
M'ai făcut om din țărână,
Și mi-ai dat duh de viață,
Dându-mă lumii în brață:

Mai apoi pentru că foarte
Greșisă omul de moarte,
Ai dat pre fiul tău morții
După rânduiala sorții,
Care au dat loc răbdării
Pre Crucea răscumpărării.

E ușor de înțeles că, îmbrăcat într'o astfel de haină, subiectul pierde foarte mult din atmosfera de grandoare ce învăluie, neconținut, *Mesiada*. Ca să fie pe gustul poporului, V. Aaron nu

¹⁾ Vezi în *Revista universitară* 1900 — I 280—283 și în *Literatura română modernă*, Buc. Alcalay & Co. 1920, vol. I pp. 123—126.

se sfiește să introducă și elemente de fond ce se reduc la credințele populare, cum e „tânguirea Mariei“, care nu-i altceva decât un bocet atât de obișnuit la înmormântările din popor. Chiar și înclinarea autorului spre o expunere prolixă dovedește cunoașterea obiceiului omului dela țară, doritor să spună și să afle toate amănuntele unei întâmplări.

O traducere a *Mesiadei*, care să fi apărut în timpul oportun, și să fi fost redată cu respectul facturei clasice în care a fost turnată de zămisliitorul ei, ar fi putut să exercite o înrăurire remarcabilă asupra păturii culte și asupra scriitorilor noștri în deosebi. Dar ea nu s'a produs la noi. Câteva încercări fragmentare, dintre care una în proză, cuprinzând „Axionul Evei“ — datorită lui I. S. Spartali¹⁾ — alta în versuri, cuprinzând „Invierea“ — datorită lui Aurel Decei²⁾ — pe lângă faptul că au apărut prea târziu, când steaua lui Klopstock nu mai strălucea pe firmamentul literaturii, au trecut neobservate, dormindu-și somnul de veci în rafturile colecțiilor *Revistei literare*, din București, și ale *Patriei*, din Cluj. Cea dintâi nu reprezintă decât o valoare istorică și și aceea foarte redusă. Asupra celei de a doua insistăm puțin, cu toate neajunsurile de fond și formă, de care suferă. Autorul își dă bine seama că nu-i în spiritul timpului cu această tălmăcire³⁾.

Iată un fragment :

... Ea aude și cunoaște glasul Domnului, dar
cu greu revenindu-și cade'n tremur de bucurie,
prin pulbere se târăște'nfiorată, pală,
și 'mbrățișează picioarele Mântuitorului,
cercând să-i strige ce simte din morți înviatului.

¹⁾ Vezi *Bibliografia critică*.

²⁾ Vezi *Bibliografia critică*.

³⁾ „Deși nu mai este cetită astăzi *Mesiada*, „poetului muzical“ cum l-a definit Schiller pe Fr. G. Klopstock, are încă savoare, cum și Biblia își păstrează intactă candoarea inspirației. Evul nostru, oricum vreți să-l numiți : materialist, mașinist, modernist etc., are alți zei... în momentele-i de activism furtunos. Ci omul obosește... atunci filozofia eternă a creștinismului iarăși își înalță principiile...”

Chiar și numai pentru a satisface un vag simț al curiozității culturale, am încercat o traducere din horribile dictu *Mesiada*.

...In dimineața Invierii, mironosițele femeii vin la mormântul Mântuitorului cu mirrh, (sic!) și Mariei Magdalena, înaintea tuturor fiind, îi apare Isus, agrând-o : Mario!“ (de A. Decei traduce din cântul al XIV vreo 63 de versuri).

(Apoi Maria Magdalena strânge cu iubire și milă picioarele divinului Isus, care o privește cu blândețe și-i spune că a sosit ceasul dumnezeirii sale. O roagă să ducă „fraților, această veste, apoi dispare. Vin și celelalte femei. Isus li se arată și lor; ele se prăbușesc la picioarele lui. Apoi, la îndemnul lui Christos merg să vestească vestea cea bună. Maria Magdalena mângăie pe mama Mântuitorului, asigurând-o că vestea învierii din morți e adevărată).

În fragmentul citat avem traducerea alor 4 versuri din textul german; în tendința de a fi cât mai complet A. D. îl redă prin cinci versuri. Dacă aici versiunea nu păcătuiește decât împotriva formei — traducătorul neisbutind să-și încadreze expresiile în ritmul hexametrilor, — în alte locuri întâlnim și regretabile greșeli de fond ce întunecă înțelegerea, de ex.:

De poartă s'apropie, 'nsoțită, Salomea.

Maria se pierde... Și ele-l întâlnesc în parfumul
răcoarei ce-odată cu ziua cea roză creștea
în soare splendid, veșmânt divinului Isus.

Dăm pentru comparare și textul din original:

Salome naht sich mit ihren Begleiterinnen dem Thore

Aber, *der* Maria verschwand, begegnet den andern

In der duftenden Kühle des werdenden rötlichen Tages,

Mit der Sonne, die kam, und Gottes Herrlichkeit strahlte.

Se vede limpede că autorul traducerii n'a înțeles exact textul: „*der* Maria verschwand“ = „acela (adecă Isus), care dispare din fața Mariei“ și ajunge să se înfățișeze mai târziu, și celorlalte femei; nici decum nu poate să fie vorba de dispariția Mariei („*Maria se pierde*“). Dealtcum întregul pasagiu citat este confuz și denotă o cunoștință cam șubredă a limbei germane. Se obsearvă apoi numai decât că tălmăcirea, în întregul ei, nu este muncită, ci e făcută în grabă, spre „a satisface un vag simț al curiozității culturale.“

Printre traducerile mai vechi din Klopstock cităm o încercare din *Foaia pentru minte...*¹⁾ Un anonim atacă una din temele de predilecție ale autorului *Mesiadei* sub titlul *Religia*. Această apropiere de Creatorul nevăzut al universului se înalță și astăzi din coloanele revistei lui G. Bariț ca o rugăciune:

„Religie a Dumnezeirii, tu sfântă prietină a oamenilor! Fiica lui Dumnezeu, prea 'naltă învățătoare a virtuții, odihnă, cel mai bun dar al cerului, nemuritoare ca Dumnezeu, întemeitorul (sic!) tău! Frumoasă ca unul din cei fericiți, și dulce ca vecinica viață! Născătoarea înalțelor cugete! Cel mai fericit isvor de fericire, sau cum te mai numește un Serafim tu necuvântată“.

¹⁾ Vezi *Bibliografia critică*.

Un fapt însă rămâne fapt: Klopstock nu străbătu în secolul trecut în conștiința românească. Cauzele le determină d-l S. Mândrescu în prefața studiului d-sale asupra acestui înaintemergător și întemeietor al clasicismului german. Lucrarea aceasta fu scrisă tocmai cu gândul bun al popularizării.¹⁾ Ne-am fi așteptat ca, după pătrunderea acestei cărți în conștiința păturei culte a societății românești să se ivească un număr considerabil de tălmăcitori care să ne deie ce e mai bun și mai semnificativ, cel puțin din lirica lui Klopstock. Zadarnică așteptare! — Nici veacul al XX-lea nu aduce pe acest poet german mai aproape de inimele Românilor. Traduceri singuratice ca cea a lui Virgil Tempeanu,²⁾ apărută într'o revistă literară condusă de d-l N. Iorga, vor fi existând poate și altele. În ori ce caz însă numărul lor este foarte redus și nicidecum nu ne îndreptățește să vorbim de o *mișcare literară*, la Români, în jurul lui Klopstock.

(Va urma).

¹⁾ Friedrich Gottlieb Klopstock, București „Carol Göbl“ 1911 pag. 351 format 8°. În partea I vorbește de viața poetului, în a II de activitatea literară a acestuia, dând bucăți alese din *Mesiada*, poeziile lirice și dramele lui K., provăzute toate, în notă, cu comentarii ce ușurează lectura într'o măsură considerabilă.

²⁾ În *Neamul rom lit.*, Serie nouă, 1926—I nr. 6 pag. 7.

E vorba de *Die frühen Gräber*, redată prin *Mormintelor de timpuriu săpate*:

O, palidă lună de argint
Al nopții tăcut tovarăș,
De ce fugi? O, rămâi, prietenul gândirii!
A... tu rămâi; bolta doar tremură sus.
O, prieteni, pe-al vostru mormânt
Crescut-a mușchiul, cernitul.
Ce fericite eram, când cu voi priveam
Zărilor cum s'aprindeau, nopțile cum sclipeau!

Privită în întregime, este destul de bine redată. (Vezi Bibliografia critică). Strofa II însă a rămas netradusă. Iată originalul:

„Des Maies Erwachen ist nur
Schöner noch wie die Sommernacht,
Wenn ihm Tau hell wie Licht aus der Locke träuft,
Und zu dem Hügel herauf rötlich er kommt“.

Perspective asupra misterului japonez

— După Lafcadio Hearn ¹⁾ —

Unii cititori se vor întreba, poate, ce caută Japonia în Țara Bârsei? Dar mi-am închipuit că există și alții, a căror imaginație desprinsă de quotidian e avidă de basme, de pitoresc, de exotic. Pentru aceștia am cules ce mi s'a părut mai caracteristic din opera unui scriitor prea puțin cunoscut.

În epoca noastră, când poezia, reprezentată de Paul Valery, a devenit abstracție aproape matematică, trebuie să te refugiezi în Extremul-Orient ca să-ți mai stimulezi fantezia.

Purtându-și visul în lumea întreagă, Lafcadio Hearn poetul cu imaginație aprinsă a poposit în Țara Libelulelor²⁾, a îndrăgit o femeie niponă) și s'a făcut cetățean japonez.

L-au cucerit, dela început: „râsul apelor limpezi, ninsoarea din flori de cireșă, tăcerea întinderii verzi“...

Adesea călătorind în „kuruma⁴⁾“ de-alungul monotonelelor câmpuri de orez, printre minuscule colibe și interminabile creste albastre, poetul visează, urmărind libelulele în aer. Din loc în loc un altar singuratec, poteci întortochiate se pierd printre lanuri, un nour alb întrerupe azurul, lunecând — spre Nirvana?

„În Japonia totul e palid, fragil, enigmatic“ — doar piscul glorios „Fuji-ama⁵⁾“ se înalță fantastic, cu creasta în nouri.

„Fuji! divină apariție — uriaș lotus fantomă străbătând aurora — cine se apropie de poalele tale fără emoție e un suflet arid sau brutal“.

„Când scapi de civilizația occidentală și te refugiezi în Orient, ți se pare că ai ieșit dintr'o presiune de zece atmosfere: un aer rarefiat te întâmpină, un soare nou“.

„La început totul ți se pare ciudat: strădușele multicolore, casele acelea cu acoperișuri cornute, omenirea măruntă în haine brodate și sandale de pae — dar mai ales vitrinele, pline de alimente curioase, de unelte bizare, de măști și statui ce se strâmbă.

¹⁾ L. Hearn, scriitor născut la Leucade, dintr'o mamă greacă și un tată irlandez. Aceasta explică diversele laturi ale temperamentului său. A călătorit în Europa, America, la Tropice și s'a fixat în Japonia, ca profesor de literatură engleză. A murit la sfârșitul războiului ruso-japonez, cântând gloria patriei sale adoptive (1904).

²⁾ Japonia, în limba niponă „Akizuki“ sau Țara Libelulelor.

³⁾ Setsu (duioșie) fiică de samurai, care nu l-a desamăgit niciodată; tipul femeii-copil.

⁴⁾ Cărucior cu două roate, tras de un indigen — mijloc de locomotațiune caracteristic în Japonia.

⁵⁾ Pisc celebru, pe care îl văd călătorii de pe vapor, când se apropie de Yokohama.

Cu toate că întâlnești și stâlpi de telegraf și lămpi electrice și mașini de cusut, impresia de zonă magică nu te părăsește o clipă — căci peste tot dai de zei, de dragoni și mai ales de texte magice, emblemele unei credinți misterioase.

„Altă eră¹⁾, altă rasă“ — iată secretul lumii japoneze.

Dar când ajungi să descifrezi caracterele acelea obscure, uimirea ți se preschimbă în farmec, căci ele nu sunt altceva decât versuri. În Japonia poezia ca și aerul e universal răspândită: pe vase, evantalii, lampioane, pe sulurile de mătase ce atârnă în alcovuri, pe paravanele ce servesc drept pereți — pretutindeni vezi rime, artistic gravate. „Există poate o colibă săracă, fără flori, fără ceai veritabil — dar nu vei întâlni niciuna fără poezie“. Și cel din urmă Japonez poate să compue o poemă — în genere, însă, aceasta nu înseamnă un exercițiu estetic ci un exercițiu moral. Tradiția niponă cere, ca în caz de mânie, nenorocire sau moarte, cel încercat să-și învingă durerea într'un poem demn și sobru. Astfel au născut mii de opere tragice, scurte, în care perfecția stilului atinge adesea profunzimea sentimentului. Structura emotivității japoneze fiind însă fundamental diferită de a noastră, ele sunt foarte greu de tradus. Iată un exemplu în gen pur discriptiv:

„Templu vechiu

— clopot mut —

flori de cireș se scutură...“

Autorul își fixează în versuri o simplă impresie de călătorie, un moment psihic al său. Iată un altul, cu mult mai patetic:

„O! vântule ce mă străpungi...“

...opera micilor degete în shoji!“

Ca să înțelegi toată drama cuprinsă între rânduri, trebuie să știi că în casa japoneză geamul de sticlă e înlocuit cu o hârtie translucidă (shoji) pe care copiii o sparg bucuros. Mama care scrie își pierduse copilul — și cum sta lângă geam, asprimea vântului ce pătrunde prin găuri se asociază în inima ei cu imaginea celui ce spărsese hârtia, sfredelindu-i durerea.

În fine un ultim exemplu:

„Ploaia cade greu

— pe pălăria furată —

dela un sperie ciori!“

Autorul, un student sărac, încearcă să-și domine mizeria în versuri. „Ne putem da seama cât de înalt trebuie să fie idealul moral al unui popor, pentru care poezia a fost de secole modul de exprimare a durerii.“ Cât privește forma acestor poeme, tra-

¹⁾ Acum 25 de ani Japonia păstra încă, în multe provincii aspectul arhaic al unei civilizații încremenite, cu câteva secole în urma Europei.

diția cere ca ele să stimuleze imaginația fără să o satisfacă, lăsând fiorul inexprimatului în suflet.

Opera finită la Japonezi e obiect de prost gust, de dispreț¹⁾.

Acelaș lucru în pictură: o schiță japoneză nu are alt scop, decât să evoace, în câteva linii, un aspect al naturii sau o stare de spirit.

Sursa sensibilității estetice ariane fiind frumusețea umană, artiștii noștri se complac să proiecteze în natură: ordine, simetrie, proporții. Pictorii japonezi sunt atrași tocmai de acele aspecte ale firii, care nu au nici un caracter antropomorfic, sexual: de ape, de găze, de nouri; astfel au descoperit ei curiozități și amănunte nebănuite de noi — nimeni nu știe să redea ca artistul nipon „sufletul spectral“ al zăpezii, nimeni n'a înțeles ca el frumusețea accidentată a unei pietre de râu²⁾. Urmând grațiile neregulate ale însăși naturii, Japonezii cultivă asimetria, ca pe suprema dibăcie a artei — și când ajungi să-ți însușești spiritul lor, simetria din motivele noastre ți se pare banală, desemnul geometric, sărăcie de inspirație.

Zadarnic vei căuta în decorul unui interior japonez două motive la fel. În schimb toate uneltele casnice sunt obiecte de artă: lampa de bronz, tava de lac, ceașca de porțelan. „Acele minuni de artă liliputană, pe care Europeanii le plătesc azi cu aur, sunt fructele unei civilizații ajunse la ultimul grad de rafinare³⁾.“

Dacă deschizi o carte de gravuri japoneze ceiace te izbește întâi este impresia de spiritualitate, de imaterial; aceasta se datorește în parte atmosferei veșnic încărcate de vapori irizați, în care lucrează artiștii, pe de altă parte hârtiei translucide care difuzează lumina. Într'adevăr dacă te uiți ziua din casă afară, toate formele ce trec pe dinaintea ferestrei par niște umbre mobile, pe un fond auriu; noaptea, căsuța văzută de afară e ca o lanternă magică în care se mișcă păpuși. Astfel ochiul înre-

¹⁾ Stilul japonez, care i se părea lui L. Hearn cu totul nou și uimitor este astăzi caracteristic celor mai moderni scriitori europeni. Rupând cu tradiția clasică, în care gândul trebuie dus până la capăt și fraza rotunzită ei caută să dea doar sugestii, notații, servindu-se de propoziții eliptice.

²⁾ L. Hearn a văzut într'o casă niponă pe un pedestal de lemn scump o piatră de râu printre alte obiecte de artă. În genere ele figurează în grădini și sunt plătite cu sume enorme. Farfuriile de lut cu plante exotice și pietricele, pe care le vedem în geam la florării sunt miniaturi de grădini japoneze.

³⁾ Gustul japonez a pătruns azi în arta și industria noastră: dacă observăm pe la vitrine, forma preferată pentru vase de flori este forma de lotus, motivul cel mai uzitat pentru perne, perdele, porțelanuri și stofe este „dragonul“ — ambele caracteristice inspirației nipone. Nu mai vorbesc de bibelourile în piatră prețioasă, care n-au ajuns încă la noi, dar ocupă locul de frunte în colecțiile occidentale.

gistrează atitudini grotești sau grațioase, mișcări amplificate, siluete informe, pe care spiritul nostru nu le recunoaște.

Dar mai este ceva: în vechea gravură niponă umbra lipsește; artiștii lor pictau de preferință în acele momente, când natura era toată scaldată în soare, — tehnică fundamental diferită de a noastră. „Pentru acești Japonezi de altă dată, lumea exterioară era luminoasă ca și lumea interioară — dar a venit Occidentul cu umbrele lui să turbure pacea budistă: umbra hainelor negre, umbra mașinei, umbra Dumnezeuului creștin — și nici odată lumea nu va mai apărea Japonezului tot atât de fumoasă, ca mai înainte.“

Artistul japonez vede frumosul dincolo de individual, prin prizma doctrinei budiste — de acea nudul nostru realist îl dezgustă: „o femeie cu forme imperfecte, într-o poziție adesea dubioasă, nu-ți poate da fiorul frumuseții eterne.“

De altfel, cu cât pătrund mai adânc în estetica și sensibilitatea noastră, Japonezii ne judecă mai defavorabil. Zădarnic încearcă profesorul de literatură Lafcadio Hearn să treziască interesul studenților pentru eroii și eroinele noastre celebre. Reflexiile tinerilor japonezi sunt cu totul neprevăzute: „Maestre, de ce cheltuesc Europeanii atâta talent și cerneală în jurul nervului pudic?“! Și L. Hearn recunoaște că cel mai perfect poem din limba franceză se învârte în jurul „Nombril astre du ventre“...¹⁾

Neînțelegerea Japonezilor față de ceiace noi privim ca expresia cea mai desăvârșită a sensibilității și a artei a fost interpretată de unii ca inferioritate. Dar dacă, în loc să judecăm Orientul prin prizma mentalității ariane, am revizui unele din valorile noastre, multe manifestări ale spiritului occidental ni s-ar părea anormale — între altele „cultul femeii ca supremă Enigmă!“

„În Orient problema eternului feminin nici nu există — și dacă te deprinzi să trăiești fără ea, nu ți se mai pare absolut necesară existenței nici în emisferul acesta, nici în celălalt.“

Locul pe care îl ocupă sexul slab în literatura noastră și felul cum e tratat de bărbați îi scandalizează pe Japonezi deopotrivă — „nu doar că ei ar fi de o pudicitate morbidă, cântă și dragostea în poemele lor, ba chiar atracția pur fizică, decât aceia nu duce la căsătorie, ci la Geishe.“ Dar și aceste mici dansatoare din porturi își fac meseria discret, în marginea vieții burgheze, departe de primejdioasele curtezane europene. „Femeia fatală“²⁾ e o născocire a imaginației occidentale, pe care bărbații se complac să o proiecteze în natură.

1) Th. Gauthier.

2) Vezi în zilele noastre mitul Greta Garbo!

„Multe au fost cauzele, care au contribuit la intronarea unui ideal feminin în Occident: apoteoza frumuseții elene, cultul Madonei, pasiunile Renașterii etc... Astfel prin nenumărate transformări și complicații pasiunea umană a devenit emoție cosmică, panteism feminin — căci orice e dulce sau frumos în natură amintește unui Occidental a femeie.

„E timpul să ne întrebăm acum, dacă influența aceasta unilaterală asupra spiritului arian a dus la forme superioare de viață și creație sau dacă, nu cumva, Orientul deține cheia unei inspirații mai înalte? Căci vechea societate niponă are un caracter eminentemente viril. În Istoria Japoniei femeia n'a avut niciodată rolul de vampir sau de Idol.“

Impiedecând-o să-și desfășoare farmecele la suprafață¹⁾, prin secole de educație severă, bărbații au făcut din ea capod-opera artei nipone: un corp de copil, care întrunește toată sensibilitatea concentrată a rasei, alături de un curaj nebănuit.

Ani de-a rândul învață mica Japoneză să așeze crengi înflorite în vase, să ardă arome la altarul domestic, să ofere ceaiul, după rituri antice — toate acestea cer grație, tact și finețe — dar cât de naivă ne apare în ambiția ei, pe lângă compatrioatele noastre „calculate, cu enormă preferință spre rău.“

„Japoneza e o taină, închisă între paravane — parfumul ei e acela al unei flori dispărute — și dacă o transplantezi în Occident, se ofilește“. Cunoaște și ea gelozia, revolta, dorința, dar știe să le ascundă în dosul unui surâs veșnic fraged.

Aceiași putere de stăpânire, datorită aceleiași educații morale, face din bărbații culți Japonezi, indiscifrabile enigme. Riști să îi crezi nesimțitori, dar trăind printre ei te convingi, că, cu cât sunt mai profund mișcați, japonezii sunt mai reculeși, mai tăcuți. Astfel, „la întoarcerea armatei victorioase din China, poporul stă mut, neclintit, primind cetele care defilează în pas ritmic.“

Puterea aceasta de stăpânire i-a salvat pe Japonezi în lupta contra fatalităților vieții, contra superiorilor aspri și mai ales în contra noastră, a Occidentalilor hrăpareți.

Dar pentru a ajunge aci, a fost nevoie de un lung trecut de constrângere și disciplină spartană; clasa luptătorilor nobili (samurai) mai cu seamă, era supusă la un regim foarte aspru. Un copil samurai cobora iarna din noapte, în zăpadă, cu picioarele goale și făcea exerciții de scrimă, care îi permiteau la opt

¹⁾ ... cum fac femeile noastre, — de aceea cultul aparenții a devenit aproape singura lor preocupare. Fardul, simbolul înșelăciunii, ține adesea loc de igienă, cultură și fond. Dar atracția superficială nu operează decât la distanță — cu cât te apropii, deziluzia crește — pe când femeia japoneză, în aparență umilă, ascunde nesecate comori sufletești.

ani să se bată în duel, sau să se sinucidă¹⁾). Frica, durerea și moartea erau socotite fără nici o importanță pentru individ.

Și vechiul spirit de sacrificiu a renăscut sub altă formă în studenții moderni Japonezi. Sforțarea lor e imensă, trebuind să asimileze, pe lângă vasta erudiție chineză toate elementele de cultură europeană. Fiind slab alimentați, fără foc, se prăpădesc cu miile, dar nu renunță — s'au văzut copii japonezi scriind cu var pe cărămida casei lor dărâmate, după un cutremur.

Dar adoptarea civilizației occidentale n'a schimbat nimic din fondul asiatic al rasei, „Japonia s-a industrializat fără să se mecanizeze: imensa ei recoltă de orez provine din milioane de ferme minuscule, ceaiul din tot atâtea fășii de pământ; mătasea, din colibe sărace, porțelanurile și obiectele de artă din hangare de meseriași medievali.“

„N'au adoptat nici arhitectura, nici morala, nici îmbrăcămintea europeană. Trupul liber și piciorul solid au dat totdeauna prioritate lucrătorului japonez asupra celui occidental.“ Costumul nostru cere mese, scaune, geamuri de sticlă și sobe, atâtea complicații care distrugând farmecul vieții lor simple²⁾ le-ar lua libertatea mișcării. „Poporul Japonez e un fluid în perpetuă mobilitate.“ În cinci minute călătorul e gata pentru o excursie de un an — pe jos, firește — dar asta nu înseamnă că e vagabond. Tot bagajul lui e o batistă cu perie, piepteni și briciu, iar baia zilnică nu-i lipsește — de aceea „Nimic nu e mai plăcut ca mirosul unei mulțimi japoneze“.

Noi ne-am deprins să asociem orice operă însemnată cu un caracter de permanență — ori în Japonia, nimic nu e stabil: nici munți, nici râuri, nici temple, nici străzi, nici orașe.

O cauză a instabilității ar fi cutremurele dese de pământ, o altă s-ar găsi în origina nomadă a rasei, învederată și la aco-perișurilor în formă de cort. Dar mai este o cauză, mai gravă, e învățătura lui Buda, care spune că orice dependență de un loc sau de o persoană e izvor de durere — și Japonezii au înțeles lecția aceasta. „Zadarnic vei căuta la ei semnele unei puteri exterioare în Babel-uri moderne, în case cât munții, în mașini complicate; forța care a pus în cumpănă Puterile Europei, nu e exterioară, ea se află toată, în virtuțile rasei.“ Căci în dosul feței zâmbitoare Japonezul ascunde un caracter de fier. Europeanii au probat-o dela prima ciocnire; dar pe când Albi urmează linia dreaptă în luptă, temperamentul mongol porcede tot în cercuri și curbe.

¹⁾ Devotamentul era atât de profund înrădăcinat în sufletul vasalului Japonez, încât la cea mai mică nemulțumire a suzeranului său, făcea „harakiri.“

²⁾ Japonezii își petrec viața pe podelele moi și curate. Foc nu fac în casă; au haine largi, special căptușite.

Astfel, când Japonia a devenit ținta poftei occidentale, conducătorii ei au adoptat tactica națională de luptă „Jiujitsu”¹⁾. „Jiujitsu înseamnă „a învinge cedând”; luptătorul iscusit lasă pe adversar să se avânte în mișcări violente, contorsiuni primejdioase, cheltuială riscată de forțe, care poate să-i devie fatală — și cu oarecare cunoștință de anatomie, un pitic poate scoate din uz un uriaș într’o singură clipă. Dar pentru aceasta trebuie mult tact și finețe. Cum au aplicat Japonezii Jiujitsu la Occidentali?

I-au lăsat să se așeze în porturi, să creeze întreprinderi comerciale, bancare și i-au servit până ce le-au deprins meșteșugul. Atunci i-au scos din uz, oferind marfa și munca pe preț mult mai redus, căci pe ei existența nu-i costa mai nimic.

Frugalitatea, aceasta mare virtute a rasei, o datoresc Japonezii tot trecutului lor. Conducătorii medievali au înțeles că numai o distribuție strictă a bunurilor materiale după rang, poate ține în frâu dorința de parvenire a plebei. De aceea au reglementat ce are voie să poarte, să mănânce, să cumpere și să cheltuiască fiecare categorie socială; clasa negustorilor fiind cea de pe urmă, oricât s’ar fi îmbogățit nu putea apăsa pe ceilalți prin lux — nu avea voie să-și facă mai multe odăi sau să poarte mătase. Legislația aceasta urmărea scopuri morale și le-a ajuns, evitând lupta între bogați și săraci.

„Dar pe măsură ce moravurile industriale pătrund în Orient, lupta pentru viață devine mai grea, concurența mai aspră și țara care sub regimul ei patriarhal nu cunoștea foamea, începe să întrevadă mizeria, egoismul și crima.”

„Creștinismul n’a fost mai puțin răufăcător pentru Japonezi, decât capitalismul străin — căci împingând pe neofiți la răscoală contra părinților și superiorilor neconvertiți, misionarii au ajutat la masacre cu arme europene. Intregul edificiu moral, bazat pe supunere amenința să se dărâme, dacă Jezuiții nu ar fi fost izgoniți — și s’ar fi întâmplat cu Japonezii ceiace s’a petrecut și cu alte rase mai slabe: acolo unde misionarii au invins, au venit apoi armatele și capitalurile străine să complecteze ruina.” Pe de altă parte, distrugând simțul religios care îi leagă pe artiști de arbori, de stânci și de ape, creștinismul ar fi distrus însăși poezia existenței nipone.

„Și dacă judeci obiectiv religia noastră, devenită pură ipocrizie sau convenție socială — căci nu mai credem nici în minuni, nici în geneză, nici în divinitatea lui Christ — e inferioară simplei credințe japoneze contopită cu toate actele vieții.”

¹⁾ Jiujitsu a pătruns azi și în Occident. Grație lui femeile americane nu se tem să iasă singure pe stradă, căci cu o lovitură calculată a mâinei culcă la pământ pe oricine ar îndrăzni să le atace.

„Șintoismul“ vechea religie japoneză, nu e altceva decât cultul morților — și ce poate fi mai duios decât dragostea care nu uită pe cei dispăruți¹⁾? Pentru Japonezi sufletele morților sunt prezente la toate bucuriile și durerile familiei ocrotind pe cei vii. Ne putem da seama de perspectiva morală a acestei credințe: grație nevăzuților martori, purtarea și conștiința Japonezului trebuie să fie fără pată.

În concepția niponă strămoșii nu devin „zei“ ca în religiile primitive ariane — ei devin doar „Kami“, adică influențe — și sub forma aceasta cultul șintoist nu e absurd logicește. Nu recunoaștem și noi influența străbunilor asupra faptelor noastre, sub numele de ereditate?

Misionarii creștini au susținut greșit că Japonezii se închină la „demoni“ fiindcă cuprind și spiritele rele în cultul lor. Spiritele rele sunt acelea ale oamenilor cari au fost dominați de pasiuni și de vișii, ori este azi un adevăr curent în psihologie că nu există rău absolut, ci numai forțe naturale care trebuiesc orientate spre bine. În sensul acesta Japonezii le aduc rugăciuni și ofrande.

Dar pe lângă zeii domestici, a căror ierarhie se încunună cu strămoșii împăratului, mai sunt și zeii „higienici“, cari intervin în favoarea curățeniei: zeul fântânei, a cuptorului, al armelor.

Riturile vechii credințe șintoiste cer mai înainte de toate puritate, de aceia asceții invocau zeitatea, stând goi, sub cascadă!

Un templu „Șinto“ este o surpriză uluitoare pentru imaginația noastră: după ce urci sute de trepte și terase de piatră, te trezești în fața unei capele de lemn incoloră și goală. „Dar pătrunzând înăuntru tăcerea și vidul te impresionează mai mult decât orice podoabe; sanctuarul secret e voalat — preoți în alb oficiază, cu mișcări de statue — și în timp ce zeii își primesc ofrandele, vestalele evoluiază agitând clopoței, ca niște fluturi în jurul „Invizibilului.“

Arhaica religie „Șinto“ se lipsește de icoane și idoli, ea se adresează doar la spirite. Vechea Japonie era o lume plină de fantome: în foșnetul ierbii, în murmurul apei, în vâjăitul vântului, pretutindeni credincioșii percepeau voci divine. Numai în „templul crengilor“ erau opt miliarde de zeii!

Budismul, introdus mai târziu de misionarii chinezi, a asimilat formele vechii religii, dându-le o interpretare morală: „Este adevărat că, mai curând sau mai târziu morții devin zeități intrând în sânul lui Buda — dar sufletele lor nu trebuiesc invocate direct ci indirect, rugându-ne pentru ei — căci reaua lor

¹⁾ De altfel ce sunt ofrandele de flori pe mormintele civilizațiilor noastre, ce sunt luminile de ziua morților, ce e spiritismul?

condiție nu depinde de ofrandele noastre, ci de faptele lor în timpul vieții. Toate animalele au avut odată forma de om, dar păcatele lor le-a coborât la încarnări inferioare.

„Cine știe dacă în trupul unui animal sacrificat sau bătut, nu se ascunde sufletul unei rude apropiate?” De aci mila Japonezului pentru animale, care a mers până la interzicerea cărnii.

Ideia de preexistență străbate în toate manifestările vieții nipone: mama își amenință copilul care nu e cuminte, cu o încarnare viitoare urâtă — bătrânii se bucură că vor renaște într'un corp tânăr și fraged — cel care suferă de o iubire neîmpărtășită, e convins că ispășește nepăsarea sa, dintr'o viață anterioară.

Dar multe fapte, lăsate în umbră de religia noastră, se explică la lumina acestei interpretări: astfel e simpatia sau antipatia nemotivată a unui copil pentru diverse persoane, pasiunea bruscă provocată de un tip de bărbat sau femeie, care reprezintă desigur preferințele unui întreg șir de strămoși, melancolia care ne cuprinde la epoca migrațiunilor, toamna, impresia că am mai văzut odată un loc, sau am mai trăit un moment; toate acestea, desigur, nu se pot atribui unei experienți personale.

Sunt multe idei în budism, care ne interesează prin contrastul cu logica noastră și altele cari oferă surprinzătoare analogii cu datele filosofiei și științei moderne. De aceia capitolul acesta are dublu interes.

„Meditând asupra durerii și misterului vieții, Buda a anticipat cu atâtea secole teoria evoluției, bănuind unitatea secretă a materiei cu spiritul.”

Ca și în sistemul lui Spencer, în doctrina budistă existența este o continue devenire, care purcede dela integrare spre desintegrare și invers. Principiile fundamentale s'ar putea enunța în aceiași termeni aproape: „Nu există decât o singură Realitate” adică toate formele vieții sunt aparențe instabile ale aceleiași Substanțe, în care se confundă subiect și obiect, materie și spirit, lume interioară și lume exterioară.

Dacă indiciul realității este permanența, (Spencer) toate fenomenele instabile sunt pure iluzii. Absolutul nu-l putem cunoaște, cât timp durează conștiința noastră care îl dedublează în „eu” și „non-eu”. Spencer recunoaște în dosul aparenței sensibile o Substanță primordială, eternă, dar nu știe nimic despre natura ei — el se oprește la agnosticism; pe când Budiștii promit credincioșilor, odată cu dizolvarea conștiinței individuale în Nirvana, cunoașterea acestei substanțe, care e — Spirit!

„Nirvana nu este o stare de imobilitate — e pacea spirituală, libertatea absolută, viziunea infinită.“

Fiecare din noi reflectă o parte din spiritul universal și o parte de iluzii. Materia nu e inertă și mută pentru Japonezi — cel din urmă fragment al ei e dotat de un grad de sensibilitate și o scânteie de spirit.

Conștiința individuală e și ea un produs instabil, care se descompune odată cu corpul. Ceiace se perpetuiază în viața viitoare nu este sufletul individual, ci numai „Karma“, adică tendințele lui — acestea se intergrează într'un nou agregat de gândiri, senzații, volițiuni, într'un nou eu personal. „Un suflet e o lume de suflete“ aceasta o înțelege și poporul de jos, japonez când vorbește de lupta „eurilor lui bune“ contra „eurilor lui rele.“

Când suma acțiunilor bune într'o viață, întrece suma acțiunilor rele, „Karma“ realizează un progres; tendințele repetate devin obicei, puterea de stăpânire crește — astfel spiritul ajunge în paradisul lui Buda, unde nu mai sunt tentații.

Dacă teoria incarnării, budistă, ar susține că *acelaș suflet, acelaș complex* trece prin mai multe corpuri, pretenția ei ar fi absurdă — pe când astfel înțelegea conștiința: *ca agregat temporar al unor elemente eterne*, e mai aproape de adevărul științific decât religia creștină cu *eul* ei nemuritor individual și decât concepția materialistă care crede în anihilarea totală a sufletului.

Moartea nu e decât relativă, deoarece elementele sufletului supraviețuesc în alt eu — dar nu e aceasta chiar teoria eredității?

Cu oarecari deosebiri: pe când știința modernă susține că elementele sufletești se trăsmit direct din părinți în copii, pe baza unui determinism riguros, budiștii cred că aceste elemente se pot integra și într'o altă formă decât aceea de om.

„Integrarea și dezintegrarea conștiințelor, planetelor, universurilor, nu este datorită determinismului orb, ci forței morale supreme.“

„Polarizată de aceasta Forță morală, nebuloasa devine viață și viață, gândire.“

Grație acestei credințe profunde, întreaga viață a Orientului s'a îndreptat în direcție morală, pe când civilizația occidentală are un caracter intelectualist accentuat.

Lafcadio Hearn recunoaște superioritatea sintezelor științifice, măreția înfăptuirilor materiale din lumea apuseană, — dar preferă dulcea pace budistă.

Intre formele pe care Orientul și Occidentul le-au dat visului lor: „de o parte catedrala gotică, de altă templul șintoist; de o parte muzica lui Wagner, de alta cântecul păsăresc de

Geishă, de o parte epopea, de alta micul poem Japonez“ — poetul alege pe cele din urmă.

Nimic nu ne poate da mai bine măsura în care farmecul oriental poate înlănțui un suflet scăpat dintre mașini și lacom de poezie, de seninătate, de vis, ca aceasta supremă dorință a lui Lafcadio Hearn:

„Ași vrea să renasc într'un copilaș japonez!“¹⁾

Gabriel Zare

Schiță pentru autoportret

Rumeg și casc.
Mângâiu cu gândul vremuri adormite.
Mieilor le caut cornițele ivite
Și-aștept, românește, să mă nasc.

Ca niște dobitoace clipele le pasc
Și una câte una le în număr,
Și dacă dintre neguri piscuri nasc,
Desagii lung mi-i cumpănesc pe umăr.

Const. Munteanu

¹⁾ **Bibliografie**, Pentru lucrarea de față am consultat următoarele opere de L. Hearn: „Au Japon spectral“, „Kokoro“, „Le Japon inconnu“, „La lumière vient de l'Orient“, „Le Japon“, „Pages éparses des littératures étrangères“, „Lettres japonaises“ — și spre confruntare — „Busido“ de Inazo Nitobé.

Scrisori vechi¹⁾

Pavia, 8 Apr. 1854.

Frate!

În cartea din 24 Martiu ți-am promis ceva pentru foaie după ce voi face esamele, ma acum văd că până după al patrule esame, nu voi putea redeage cele ce vreau să-ți trimit, că afară de studiile anului 4 mai am de a face și elaborate pentru esame în scris, și așa vre să mă mântuesc în două luni, pentru tapse mi-a promis asistența fratele Laurian; în zilele trecute mi-a scris D. Aron și Maiorescul că au lipsă de Procurator frații noștri din Satulung și ar vre ca să accept io, o Hodoșiu, o Papiu postul acesta; le-am răspuns că nu-l pot accepta, pentru că paragraful cel dintâiu a regulamentului despre Advocați ține ca să fie Doctor aspirantele, și să fie fost în practică cel puțin de trei ani după ce au doctorizat; în gazelele câte le-am les²⁾ aici n'am dat de vr'o ordinațiune mai liberală în punctul acesta, poate că ar și dispensa pentru Ardeal, ma pe speranța asta nu m'am putut determina, fiindcă nu depinde dela mine, voi vedea dacă mă voi întoarce la Viena pela jumătate luniu. Așa dar din cauza asta io din partea mea nu le-am putut da cuvânt fraților noștri din Satulung ca să nu proveadă de Advocat fiind provocați a-l prezenta.

De broșura Reuniunii am mai întrebat la Poșta de aici și după ce m'am întors din Milan, spun că n'a ajuns aici. În cartea din 24 Mărțișor, unde am salutat nunțul Gramaticiei, am pus un semn de întrebare (?) după vorbele sacramentali: apex et plenitudo, șterge-l în legenda ca să nu se pară că mi-am îngânat salutațiunea, numa pentru aceea l-am pus că nu-mi venia în minte dacă se zice complementum o plenitudo — minuțiu!

Mă tem că nu va putea face legiune română D. Magh.³⁾ că legionarii sunt supt Ruși pela sate, rău ar fi când ar fi adevărat ce zic gazetele că Românii nu se înțeleg între sine; cei ce nu se înțeleg în periclu sunt o imnorații⁴⁾ o ambițioși, oameni ticăloși. Înainte de moartea patriei dev⁵⁾ să amuțească toate patimile deșerte și vili⁶⁾ cum amuțesc în omul muribund, numai amoarea patriei

¹⁾ Vezi nr. 2 al revistei. ²⁾ citit

³⁾ Gheorghe Magheru (1804—1875) general, fost membru al guv. provizor și al divanului ad hoc. ⁴⁾ ori ignorații

⁵⁾ trebuie

⁶⁾ comune, de disprețuit

mai are drept să domnească, și aceasta unește nu desparte, nici nu produce certe ca ale Românilor din Constantinopoli despre carii vorbesc adese gazetele — deci carii nu se unesc nici atunci când văd înaintea ochilor pericolul cel mai de pe urmă, moartea națională; unii ca aceia o n'au de loc amoare de patrie, că dacă ar avea s'ar uni fiindcă amoarea din firea sa unește, o deși nu, e mai slabă decât amoarea intereselor, capriciilor, ambițiunei, gloriolei, înțelepciunei sau a nebuniei private, și unii ca aceia tot sunt oameni fără de idei, fără de inimă, fricoși, trădători, cu voia sau din magană¹⁾, tot atât, că urmarea la toată întâmplarea este rușinea și perirea patriei.

Nu știu până unde se întinde autorarea organului D-Tale, una ai face lucru de mare folos când ai pune în Gazeta cu câtă durere și supărare lege tot Românul despre certele Românilor din Constantinopoli, și cum de tare dorește fiecare ca acele să fie numai calomnii fabricate de mincinoși salarizați.

Ochii Europei s'au întors spre Principate, și opiniunea publică le este favoraveră ca nici odată; cu câtă bucurie am les mai adeunăzi într'o corespundință din Triest că Moliiva rusească acum nu face nici o impresiune în Românii din Principate, fiindcă „poporațiunea din România și Moldova se ține încă tare de propria Naționalitate, și ști(e) distinge foarte bine între Naționalitate și religione“. (: la popolazione nella Valacchia e nella Moldavia tien fermo ancora sempre alla propria Nazionalità, e sa distinguere assai bene tra Nazionalità e religione :) și într'altă corespundință din Atena de pela 3 Febr. era zis că Românii n'au nici o simpatie cătră Rusism „România... dau despre aceasta un exemplu necontrastaver, cu cât e mai mult amenințată România de a fi înghițită de colosul de Nord, cu atât sunt mai tari protestele partitei occidentali în contra pierderii Naționalității ș. a.“. Neunirea Românilor în împrejurările de acum ar strica mult, că i-ar supăra și pe amici, și nimicilor, al căror număr și nume este legiune, le-ar da armă în mâni ca să apere că Românii nu sunt încă culți ca să poată face Națiune, și altele de aceste care s'au costumbrat²⁾ a aduce înainte cei culți ca să aibă titlu de a lua țeara celor mai necultivați.

mult stimător

(ss) **Simeon Barnuțiu**

¹⁾ greșală (din ital. magagna) ²⁾ s'au obicinuit (din ital. costumare)

Cronica externă.

Aspecte politice actuale.

Politica externă a Statelor este supusă unor fluctuațiuni și surprize continue. O linie de conduită rigidă și statornică este greu de conciliat cu varietatea și complexitatea problemelor economice, sociale și psihologice, care determină direcțiunea intereselor politice. De aceea, analiza politice externe se poate face numai cu un calcul al aproximației. Totuși interesele vitale ale Statelor pot fi privite sub unghiul unor principii generale.

Societatea Statelor, care cuprinde toate națiunile globului (și pe acelea care n'au intrat în Liga Națiunilor), face o distincțiune între Puterile mari și Puterile secundare. Curente politice internaționale sunt determinate de atitudinea Marilor Puteri, care dispun de supremația economică, militară și navală. Înainte de a studia combinația forțelor și alianțelor internaționale este deci necesar ca să cunoaștem politica Marilor Puteri.

Vom începe cu *Marea Britanie*, care poate fi considerată ca una din cele mai importante națiuni. Regatul Unit al Mării Britanii, este centrul unei vaste comunități de națiuni („*Commonwealth of British nations*“), al căror grad de civilizație, statut constituțional și importanță economică, prezintă o varietate uimitoare. Vre-o 50 de regimuri constituționale și juridice diferite dovedesc că Englezul știe să se adapteze la exigențe particulare, respectând tradiții și interese locale, considerând numai avantajile economice și influența politică, cari îi asigură un loc de frunte în lume. Englezul și-a cucerit imperiul mai mult prin diplomație, decât prin arme. De aceea, menținerea imperiului se face tot prin metode diplomatice, relațiile între Metropolă și Dominionuri, protectorate, colonii, mandate sau teritorii concesionate, cerând o sistematică și abilă politică de apropiere, colaborare și consolidare. Aceste interese mondiale impun Mării Britanii o atitudine dualistă în politica externă. Regatul Unit, cu toată situația sa insulară, se găsește în Europa. El este însă centrul vital al unui imperiu universal. De aceea, Anglia de multe ori nu știe cum să fie considerată: ca o putere europeană sau extra-europeană. Acest conflict dualist este adânc marcat în politica ei externă. El explică, logic, tradiția cla-

sică a diplomației engleze, cunoscută sub numele de „*splendid isolation*“. De altfel avantajile strategice ale situațiunei sale insulare, particularitățile psihologice și tradiționalismul practic al rasei britanice, — întăresc instinctul ei de izolare și permite Angliei să ia, în toate problemele și toate complicațiile internaționale, o atitudine potrivită intereselor ei.

Din cele ce preced putem concluda că Marea Britanie are de înfruntat două serii de probleme, în politica ei externă: una de ordin interimperial, alta de ordin internațional.

Vom începe cu *problemele interimperiale*, cari, astăzi, prezintă complicațiuni mai ales în India, iar în al doilea rând, în Egipt, Palestina și Malta.

India este cea mai gigantică piesă în mașina imperială. 350 milioane de locuitori, cu un standard de viață scăzut și cu o capacitate de muncă și suferință ridicată, trăesc pe teritorii cu imense bogății. Anglia s'a infiltrat în India, prin secolul al XVIII-lea, cu intenții de exploatare comercială. Treptat, însă, și-a lărgit influența economică și astăzi sunt încă vre-o 600 de State și stătulețe, dela mărimea Franței până la aceea a unui stat-cetate, cari au păstrat o quasi-independență sub domnia Maharagilor. Acestea, însă, nu reprezintă decât $\frac{1}{3}$ a Indiei, fiind de altfel supuse unui protectorat englez din punct de vedere economic, militar și diplomatic. Restul de $\frac{2}{3}$ al Indiei este administrat și exploatat direct de guvernul britanic dela *Delhi*.

Indienii totdeauna au fost animați de un spirit revoluționar. Istoria dominației britanice în India este un lung șir de răscoale, potolite prin suprimare forțată și prin pacificare diplomatică. După crizele revoluționare, a urmat, de obicei, o concesiune politică. Acum, însă, masele indiene au început să se organizeze sub conducerea intelectualilor, instruiți în universitățile Europei, — deșteptându-se la o conștiință națională cu tendințe de emancipare și de independență. *Gandhi* a apărut ca un animator mistic, ridicând făclia nesupunerii civice. Indienii au încercat să imite metodele secesioniste americane din sec. al XVIII., creând un Congres național și proclamând refuzul de-a plăti impozitele. Deși violența nu era adoptată ca metodă de luptă, totuși manifestațiile populare se terminau des cu excese sângeroase între poliție sau armată și congresiști. La aceasta se adăugau invaziile triburilor libere dela

frontiera de nord-vest, unde este situată o zonă-tampon între India și Afganistan. Atmosfera a devenit tot mai încărcată, complicându-se cu un boicot al mărfurilor engleze. Inchisorile au fost umplute cu revoluționari, în frunte cu Gandhi. Când tensiunea s'a încordat, însă, primejdios, instinctul diplomatic a impus Angliei o destindere. Conferința „*Mesei rotunde*“ dela Londra, la care Englezi și Indieni au discutat amplu problema constituțională și politică a Indiei, a fixat liniile mari ale unui nou regim, în care Statele și provinciile ar fi reunite sub o formă federală, Anglia păstrând o supremație militară și diplomatică, precum și un control economic și financiar, restul guvernării și administrației trecând asupra Indienilor. Al doilea pas a fost eliberarea lui Gandhi din închisoare și angajarea unor negocieri serioase cu el. În fine, Lordul Irwin, vice-regele britanic, a reușit să-l convingă că interesul Indiei cere pace și colaborare, pe baza unor concesiuni mutuale. Astfel s'a încheiat un acord anglo-indian, care este considerat ca o victorie relativă pentru ambele părți. Iar Englezii continuă să spere în capacitatea lor de-a domina India atât prin forța armatei și, mai ales, a aviației, — cât și prin desbinarea religioasă și ura seculară între Indieni și minoritatea musulmană (care reprezintă vre-o 70 milioane locuitori). Conflictul religios a luat, chiar în zilele recente, proporții violente. Pacificarea Indiei este condiționată de păstrarea influenței personale a lui Gandhi asupra masselor și, mai ales, asupra unor elemente extremiste ale tineretului. Gandhi a reușit, însă, să câștige aprobarea Congresului, ceea ce înseamnă un alt pas înainte spre pacificare.

Celelalte probleme imperiale sunt cu mult mai simple. Quasi-protectoratul englez din *Egipt*, care prezintă importanță strategică pentru apărarea canalului Suez, cheia drumului spre India, — este amenințat de *mișcarea wafdistă*, care a rămas însă în cadre constituționale, cu toate că au fost unele mici excese. Două crucișătoare britanice, trimise dela Malta și fixându-și tunurile spre portul Alexandriei, au calmat rapid atmosfera. Iar Regele Fuad și guvernul actual par animați de intenții pacifice. *Palestina*, teritoriul de experiență a zionismului, este câmpul de luptă între rivalitatea evreo-arabă, la care Marea Britanie, ca putere mandatară a Ligii Națiunilor, asistă mai mult pasiv. *Malta*, baza navală a escadrei mediterane, care, alături de Gibraltar și Egipt, prezintă cel mai

important punct strategic al căilor de comunicație interimperiale, — trece printr'o criză constituțională curioasă. Populația malteză stă sub o influență clericală în politică. Malta, datorită gradului ei de civilizație, a primit un regim constituțional parlamentar. Partidul clerical a intrat însă în conflict cu Guvernatorul britanic. Preoții au impus masselor electorale datoria de-a vota împotriva guvernului filobritanic, sub amenințarea păcatului de moarte și a refuzului de absoluțiune la mărturisiri. Rezultatul a fost suspendarea libertăților constituționale și instituirea unui regim autocratic. Tocmai de prezent, însă, o comisiune de anchetă, trimisă dela Londra, studiază posibilitățile unei restabiliri a păcii politice.

Acestea ar fi poblemele interimperiale cele mai acute ale Mării Britanii. Ele, desigur, ocupă un loc important în politica externă a guvernanților din Whitehall.

Să ne întoarcem acum privirea spre atitudinea Angliei în relațiile sale internaționale. Doctrina „splendidei izolări“, atât de populară în epoca victorioasă a lui *Salisbury*, pare a reveni la modă în zilele lui *Henderson*. Alianța cu *Franța*, opera personală a regelui diplomat Edward VII., nu pare a avea rădăcini adânci. Ea nu se bazează pe o simpatie reciprocă. Iar comunitatea de interese anglo-franceze încă este discutabilă, odată ce forța militară, navală și colonială a Germaniei, care periclita expansiunea economică britanică, a fost distrusă în războiul mondial. Din acest motiv, atitudinea Angliei față de *Germania* este conciliantă. Mai există o afinitate între Englezi și Germani, care este de ordin psihologic și care se explică prin temperamentul și mentalitatea celor două popoare. Iar Englezul nu are nici prieteni și nici dușmani externi, ci numai interese permanente. El manifestă față de adversar sentimentul sportiv al Britanicului. Odată ce l-a învins, îi întinde mâna, ca după un match de box. Iar dacă adversarul a fost curajos și brav în luptă, îl admiră. De aceea reconcilierea anglo-germană avansează progresiv. Totuși o nouă expansiune a Germaniei ar fi privită cu precauțiune în Downing Street. Față de *Italia*, atitudinea britanică este pasivă, cu toate că se apreciază rolul Italiei ca o mare putere mediterană, ceea ce înseamnă un factor, care ar putea fi determinant, pentru comunicațiile interimperiale. Față de *Uniunea Sovietică* există o dublă atitudine în Anglia. Diplomația oficială laburistă proclamă o politică de apro-

piere, care se explică prin simpatii socialiste și care este susținută, în mod curios, de un grup al capitalismului englez, dornic să profite de opera de construcție economică a Sovietelor. Opoziția conservatoare, însă, are o atitudine antisovietică, pentru că vede un pericol social intern în avansarea bolșevismului și pentru că se teme de expansiunea asiatică a Sovietelor, precum și de bolșevizarea raselor colorate ale coloniilor, ceea ce ar avea ca urmare o distrugere a Imperiului britanic. Față de *Statele Unite ale Americii*, Marea Britanie e animată de sentimente pacifice, cu toate că lipsește o simpatie și admirație reciprocă și cu toate că rivalitatea expansiunii americane este o problemă serioasă pentru politica britanică. De aceea, se cultivă alianța cu *Japonia*, care, după războiul ruso-japonez, este într-o continuă și serioasă dezvoltare ca o mare putere navală și militară. Cu republicele *Americii de Sud*, Anglia încearcă să intensifice colaborarea economică. În *China* se face totul pentru menținerea intereselor și privilegiilor câștigate. O politică de apropiere se desemnează față de *Persia*. Influența britanică asupra Imperiului Otoman pare a fi dispărut odată cu renașterea republicană a *Turciei*. În schimb, se încearcă totul pentru întărirea influenței britanice în *Grecia*. Față de Europa Centrală, atitudinea engleză e mai mult neutră. Propaganda *Ungariei* poate fi considerată ca lipsită de orice succes. Atât despre liniile mari ale politicii externe britanice.

Franța, care poartă cu mândrie numele de „*grande nation*”, rămâne o Mare Putere de prima importanță. Politica externă a Franței nu prezintă dualismul britanic. În politica sa colonială, guvernul central întrebuițează metode unitare. Răscoalele din *Indochina* sunt tratate cu energie. Mișcarea naționalistă din *Siria* încă a fost bruscată. Diplomația joacă un rol mai mult secundar în relațiile coloniale. Problemele mari ale politicii externe franceze sunt de ordin european. Ele se bazează pe principiul securității Franței. Acest principiu determină atitudinea franceză față de alte State. Apropierea, încercată față de *Germania*, a suferit o serioasă lovitură prin recentul acord preliminar al uniunii vamale austro-germane. Politica dela Locarno, cu reglementarea reparațiilor și cu evacuarea Renaniei, par amenințate, în vederile Quai d'Orsay-ului, prin acest act, care este considerat ca preludiul „*Anschluss*”-ului, adecă al întăririi prestigiului politic și al expansiunii economice

germane în Europa Centrală. O urmare indirectă a acestui eveniment este o destindere a relațiilor cu *Italia*, ușurată de altfel și prin recentul acord naval franco-italian, o operă frumoasă a mediațiunii britanice discrete și tenace. *Anglia*, cu toată atitudinea ei rezervată și cu toată absența unei simpatii mutuale, este încă tot considerată ca un aliat atunci când ar fi vorba de un refuz de plată a reparațiilor germane sau de o renaștere a expansiunii economice agresive din partea Germaniei. Relațiile cu *Uniunea Sovietică* sunt corecte din punct de vedere diplomatic, deși există o divergență adâncă, pe terenul politic, economic și social, între tradiția revoluționară franceză a libertății individualiste și între noua doctrină sovietică a colectivismului etatist. Atitudinea față de *Statele Unite ale Americii* și față de *Japonia* rămâne cordială, pentru că nu există divergențe de interes. *Polonia*, *Mica Antantă* și *Anglia* sunt considerate ca prețioase aliate ale sistemului francez de securitate. Restul Statelor ocupă un interes mai mult secundar în preocupările Quai d'Orsay-ului. În orice caz, prestigiul politicii pacifiste a lui Briand trece printr'o perioadă de încercare.

Germania luptă pentru a recâștiga poziția dinainte de războiu. După reducerea reparațiilor și după reintrarea în Renania, politica restauraționistă germană tinde spre suprimarea complectă a reparațiilor și spre recucerirea teritorului Sarei — astăzi sub protectoratul Ligei Națiunilor, — și a coridorului spre Danzig, care aparține Poloniei. Atitudinea germană față de *Franța* nu poate fi considerată, în mod direct, ca agresivă, lipsind o atmosferă de revanșă imediată pentru reacapararea Alsaciei. Însă tendințele expansiunii politice și economice a Germaniei se ciocnesc cu interesele franceze. Problema coloniilor și „*Der Drang nach Osten*” au rămas devize reale în Wilhelmstrasse. Uniunea vamală austro-germană ar servi tocmai pentru a întări forța de expansiune a Germaniei. Relațiile cu *Italia* încă s'ar putea înăspri, atunci când Germania ar absorbi Austria și ar deveni o vecină amenințătoare, gata să asume protecțiunea minorităților germane din Tirol, care astăzi sunt supuse unui proces de italianizare. Cu *Anglia*, relațiile sunt corecte și chiar amicale, cu toate că o schimbare în politica navală sau colonială a Germaniei ar putea provoca la Londra o reacțiune, care s'ar putea produce și în ce privește problema reparațiilor și a dezarmării.

Cu *Uniunea Sovietică* se proiectează o colaborare economică mai intensă, deși guvernul Reichului arată un entusiasm redus față de asigurarea creditelor necesare pentru executarea comenzilor industriale ale Moscovei. Totuși relațiile diplomatice cu Sovietele pot fi considerate ca importante. O altă preocupare în Wilhelmstrasse este extinderea influenței germane în Europa Centrală, care ar putea avea, ca obiectiv mai îndepărtat, un „*Mittleuropa*“ sub tutela economică a Germaniei. Acest pas ar putea fi urmat de o înaintare spre Balcani și spre Asia Minoră. În concluzie, politica prezentă a lui *Curtius* este activă și metodică, dând naștere la o serie de probleme nouă.

Italia a adoptat, în ultimul timp, o politică externă mai calmă. Agresivitatea imperialismului fascist s'a temperat. Expansiunea italiană rămâne, totuși, o problemă importantă, pentru că Italia are bogății naturale limitate și o populație în continuă creștere. Această expansiune este, însă, în funcție de condițiuni economice și politice favorabile. Expansiunea pacifică pare ar fi cea mai favorabilă metodă în vederile mai recente dela Palazzo Chigi. Față de *Franța* a existat o tensiune, care pare a se micșora, însă, în urma acordului naval și ca o reacțiune împotriva uniunii austro-germane, deși ambele elemente de destindere sunt încă vagi și nehotărâte. O pacificare reală s'ar putea produce prin concesii din partea Franței în ce privește statutul naționalității Italienilor din Tunisia (cu o eventuală cedare ulterioară a protectoratului), o rectificare mai însemnată a frontierei italo-franceze în Libia (pentru că Anglia a făcut concesii Italiei încă la conferința de pace) și o politică mai conciliantă față de minoritățile italiene din nordul Franței (și, în general, față de emigrații italieni, angajați în industria sau agricultura franceză), mai ales în ceea ce privește școlile și bisericile italiene din Franța. Negocierile diplomatice între Quai d'Orsay și Palazzo Chigi pot duce la un rezultat satisfăcător, restabilind cordialitatea legăturilor franco-italiene, pentru că ambele națiuni pot fi constrânse, prin forța circumstanțelor, la o colaborare mai strânsă. Față de *Germania*, atitudinea italiană este problematică. La început, o cooperațiune italo-germană părea realizabilă, din cauza nemulțumirilor coloniale comune, deși tendințele de expansiune a celor două națiuni sunt eterogene. Totuși, restabilirea Triplei Alianțe pare a pierde tot mai mult din actualitate, pentru că imperia-

lismul german s'ar ciocni cu interesele italiene. *Anglia* este considerată ca un factor naval important în Mediteranee, de care trebuie să se țină cont. *Uniunea Sovietică*, cu toată deosebirea fundamentală între doctrinele sociale și politice ale Fasciei și ale Steagului Roșu, prezintă un interes economic considerabil pentru Italia și relațiile între cele două țări sunt active. Există o bănuială că chiar și interesele lor politice ar avea puncte de contact, care însă nu trebuie încă, de prezent, exagerate. Relațiile cu *Jugoslavia* sunt lipsite de cordialitate, pentru că se presupune că Italia ar vrea să cucerească supremația Adriaticei și, eventual, o dominare a Dalmației, care să-i asigure expansiunea spre Balcani. Din această cauză, raporturile Italiei cu *Albania* și cu *Bulgaria*, precum și, într'o măsură oarecare, cu *Grecia*, sunt amicale. O apropiere față de *România*, ar fi totdeauna favorabil văzută la Roma. În general, politica lui *Grandi*, inspirat direct și condus personal de Mussolini, este o adaptare a expansiunii italiene la oscilațiunile forțelor internaționale și la exigențele economice-financiare ale politicei interne.

Uniunea Sovietică a început să recâștige treptat importanța internațională a Rusiei țariste. În faza teroristă dela începutul revoluției, Sovietele au dus o politică externă de izolare și au încercat să propage ideia revoluției planetare, în care ideia socialismului universal se confunda vag cu idealul subconștient al imperialismului panslav. Situația economică a forțat însă Kremlinul să se apropie de Statele burgheze, după ce a recunoscut că s'a stabilizat capitalismul, și că o colaborare economică este necesară pentru salvarea și consolidarea socialismului sovietic. Tratatate comerciale și acorduri politice au fost încheiate după reluarea raporturilor diplomatice. *Germania* a fost primul Stat care s'a apropiat de Uniune și relațiile germano-sovietice se intensifică progresiv mai ales din cauza interesului arătat de industria germană față de proiectele de construcții ale Planului — de cinci ani. *Statele Unite ale Americii* împărtășesc interesul german față de viitorul economic al Sovietelor și profită din comenzile tehnice ale Moscovei, deși Washingtonul încă nu a recunoscut Moscova. Cu *Anglia* au fost restabilite raporturile diplomatice, odată cu venirea la putere a laburiștilor, după ce conservatorii le-au întrerupt în urma scrisorii lui Zinoviev. Cu *Franța* relațiile diplomatice sunt normale, deși Kremlinul bănuiește intențiuni intervenționiste anti-

sovietice în politica Quai d'Orsay-ului. Atitudinea față de *Italia* este, în mod ciudat, destul de cordială și colaborarea economică italo-sovietică este pe cale de a fi intensificată. *Turcia* este cu totul câștigată de diplomația sovietică, deși dumpingul rusesc a produs repercursiuni neplăcute asupra comerțului turc. *Statele baltice* au fost recunoscute de Soviete și raporturile cu ele sunt normale. Polonia, prin victoria dela Varșovia, care a urmat invaziei bolșevice, a forțat Sovietele ca să-i recunoască independența și integritatea teritorială. *România* rămâne punctul de atac al diplomației sovietice, din cauza Basarabiei. Kremlinul acuză guvernul român că a ocupat forțat Basarabia și că nu a evacuat-o, după cum ar fi fost obligat prin convențiunea dela 8 Martie 1918, încheiată între Generalul *Averescu*, ca prim ministru și ministru de externe al României, și între *Rakovski*, ca prim-delegat sovietic. Se afirmă că prin 1921, *Karakhan*, pe-atunci ministru sovietic la Varșovia, ar fi propus indirect ca Sovietele să recunoască drepturile României față de Basarabia, în schimbul renunțării la tezaurul românesc din Moscova. Această propunere, forțată de *Trotzki*, cu toată opoziția cercurilor sovietice din Ucraina, a fost, însă, încurând, abandonată. Tentativa de restabilire a relațiilor româno-sovietice a eșuat la conferința din Viena dela 1923, când *Krestinski*, delegatul sovietic, a renunțat la drepturile istorice ale Țarilor asupra Basarabiei, însă a considerat ocupațiunea românească ca impusă forțat și împotriva voinței populației, cerând ca acest fapt să fie lămurit printr'un plebiscit. Acest punct de vedere a devenit permanent în politica Kremlinului și discursurile recente ale lui *Litvinof* subliniază cu emfază pretențiile sovietice asupra Basarabiei, care este considerată ca „*Alsacia Lorena dela Nistru*“. Atitudinea sovietică față de Statele asiatice și, în special, față de *Persia* și *Afganistan*, este animată de cordialitate. În extremul-orient, Sovietele au însă de înfruntat dificultăți. Cu *Japonia* raporturile sunt, la aparență, bune. Cu *China* s'au ivit, însă, divergențe, mai ales din cauza drumului de fier transiberian și în urma amestecului propagandei bolșevice în războiul civil. În rezumat, se vede că acțiunea Kremlinului se întinde pe un câmp diplomatic larg și că Sovietele, cu toate că au păstrat încă o speranță într'o bolșevizare a universului și într'o dominație mondială a Moscovei, totuși au adoptat o tactică de apropiere față de „burghezimea capitalistă“, impusă de o curioasă

transformare a socialismului rus într'un sistem de naționalism economic.

Statele Unite ale Americii de Nord constituiesc o putere importantă în politica internațională. America are o atitudine rezervată față de Statele europene, chiar și atunci când e vorba de *Franța*, *Germania* sau *Italia*, cu toate că legăturile ei diplomatice și economice cu vechiul continent sunt strânse. *Marea Britanie* este o rivală puternică a Americii, însă relațiile între ele sunt pacifice și bazate pe bună înțelegere. Toate litigiile lor se tranșează prin metoda tradițională a arbitrajului. Iar în problemele mari politice neînțelegerile între ele se termină cu un acord, ca în cazul pactului naval recent, prin care, ce e adevărat, America a învins supremația maritimă engleză și a cucerit un loc de paritate cu Marea Britanie. Rezerva Statelor Unite față de Statele în afară de America se explică prin politica tradițională a Monroismului, care s'a dezvoltat dintr'o doctrină de apărare a „Americii pentru Americani” într'o atitudine indiferentă față de restul lumii și mai ales față de certurile și conflictele europene, atunci când interesele americane nu sunt în chestiune și când nu există o perspectivă de profit sau de expansiune economică. „*State Departmentul*” se inspiră, însă, din Monroism și într'o altă direcție, încercând să întindă influența Washingtonului asupra republicilor Americii Latine. *Mexicul* și *Peru* prezintă un deosebit interes pentru Casa Albă, alături de alte State mai mici, cari au devenit tributare ale bancarismului american și față de cari o politică intervenționistă este aplicată ocazional, cu o neînduplecată energie, de marina puternică a Statelor Unite. Tocmai din această cauză, ideia panamericanismului este lipsită de realitate, pentrucă America Latină simte adânc antagonismul ei față de America Anglo-Saxonă. Politica lui *Hoover* se adaptează tradiției diplomatice amintite mai sus. O rezervă prudentă față de restul lumii și întărirea influenței S. U. pe tot cuprinsul Americii. În această privință, politica americană se apropie de un fel de „splendid isolation” panamerican.

Japonia este o altă mare putere, care prin dezvoltarea marinei și armatei sale, alături de o industrie și un comerț în plin progres, prezintă un deosebit interes pentru problema Pacificului. Expansiunea asiatică este o mare dorință a politicii japoneze, la care se opune însă, în primul rând, Statele Unite. Alianța cu

Anglia se păstrează tocmai pentru apărarea Pacificului împotriva expansiunii americane și cu o speranță de expansiune japoneză în Asia rusească, atunci când s'ar ivi o oportunitate pentru Tokio.

Și-acum să ne întoarcem dela marile puteri, la puterile de ordin secundar ale Europei, cari stau, mai mult sau mai puțin, sub influența celor mari. Deaceea, analiza politicei lor poate să fie sumară. Sunt unele State, a căror singură preocupare este neutralitatea pacifică, având avantajul unei situații geografice sau politice favorabile, ca Statele scandinave (*Suedia, Norvegia și Danemarca*), *Olanda și Elveția*, precum și, într'o măsură oarecare, *Spania și Portugalia*. Pe urmă vin Statele al căror interes este apărarea și menținerea integrității teritoriale și a independenței lor politice. Statele baltice (*Letonia, Lituania, Estonia, Finlanda*) sunt în relații normale cu Uniunea Sovietică, de care s'au deslipit. În schimb, *Polonia*, cu toate că întreține raporturi diplomatice cu Moscova, și *România*, care trăește izolată de Uniunea Sovietică din cauza Basarabiei, au de înfruntat amenințarea militarismului bolșevic. România se mai găsește și în fața pericolului maghiar, neînsemnat pentru moment, atâta vreme cât *Ungaria* nu câștigă suportul efectiv al unor aliași puternici pentru visurile ei revizioniste. *Cehoslovacia* și *Jugoslavia* sunt și ele opuse restaurației maghiare, alături de România. *Grecia și Turcia* au ajuns la o reconciliere, în cece se presupunea un preludeu la un Locarno balcanic. *Albania* se dezvoltă cu suportul politic și economic al Italiei. În fine, există încă un al treilea grup de State secundare, care ar vrea, cu orice preț, să iasă din actuala situație. *Austria* a făcut primul pas spre uniunea cu Germania, cu o abilitate și o tactică ingenioasă.

„Zollvereinul“ precede o eventuală unire politică. Evident, afacerea germano-austriacă urmează încă a fi discutată la Geneva și, eventual, la Haga și ea preocupă intens, tocmai de prezent, cancelariile Europei. *Ungaria*, dupăce-și vede zădărnicită propaganda revizionistă, stă la pândă, gata să sară într'o combinație, care ar putea realiza restaurația ei teritorială. Incercările ei recente de apropiere față de Austria și Germania sunt suspecte. În fine, *Bulgaria* are relațiuni lipsite de multă cordialitate cu Jugoslavia, România și chiar cu Grecia, deși această problemă nu prezintă un interes special.

După această sumară și rapidă expunere a unor aspecte actuale din domeniul politicii externe, care a încercat să schițeze intențiunile și interesele cancelariilor universului, putem să fixăm unele concluzii. Înainte de toate vedem că politica externă prezintă încă și astăzi o serie de probleme mari, cari absorb atenția și pretind o activitate intensă din partea factorilor responsabili dela Downing Street, Quai d'Orsay, Palazzo Chigi, Wilhelmstrasse, Kremlin sau Casa Albă, până la cancelariile Puterilor secundare. În al doilea rând, ca o consecință a celor ce preced, trebuie să mărturisim că distincțiunea între puteri mari și puteri secundare rămâne o realitate politică, cu toate că inegalitatea Statelor este ireconciliabilă cu simțul de echitate și cu spiritul de justiție internațională. În fine, trebuie să concludem că divergința de interese statice și dinamice, conflictul între tendințele de expansiune și de securitate, acuitatea problemelor economice și politice, — dau naștere la un antagonism, care ar putea deveni alarmant într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

În prezent, există, însă, și o atmosferă optimistă în cercurile internaționale, care explică și justifică o credință pacifistă prin criza economică mondială și prin imposibilitatea psihologică momentană a unui dezastru războinic.

Londra, 1 Aprilie 1931.

Caius Bardoși

Eglogă matinală

„Locuința mea de vară,
E la țară...“

(Al. Depărăfeanu)

— *Draga mea, această sferă
De libații pastorale,
E prea veche și oferă
Perspective prea banale.*

*M'ai rugat la despărțire
Să 'mbrac toga milenară,
Ca dovadă de iubire
Pentru viața dela țară.*

*Setea zărilor cu dune
Însă 'n alte mări adap-o:
Toate sunt pe-aici comune,
Țin să te previn d'a-capo.*

*Mai întâi, o secătură
De cocoș de pe vre-o cujbă,
Dă un chiot lung din gură,
Scrupulos cum e la slujbă.*

*Și de-odată 'ncep să țipe
Toți cocoșii, ca o bandă,
Partituri stereotipe
Dintr'un jazz de contrabandă.*

*Cu nuanțe corosive,
Soarele pe cer întinde
Linii lungi de portative,
— Sigur că nu te surprinde!*

*Și pripit apoi, șiretul,
Uite-l, sare ars din strai
Ca să-și facă tabletul
După șirele de paie.*

*Spre cișmea cu pași agale,
Trec în zori de zi cadâne,
Pulberea de sub sandale
Stă să-și iese din țâțâne.*

*Ca o goarnă sufocată,
Cheamă hoguea la geamie
Pronii care nu s'arată,
Derviși care n'au să vie.*

*Doar cocoșii și văcarii,
Deșteptând din somn comuna,
Ii răspund cu-aceleași arii
Ca și ieri și totdeauna.*

*Câte-un puiu de ciocârlie,
In văzduh se umflă 'n pene
Și fac hidroterapie
Cele două-trei dughene.*

*Latră câinii pe maidane
Și se 'ncaeră c'o mătă ;
Un sobor de coțofane
Le dă roate și-i ațâță.*

*Și pe când se coace 'n sgură
Soarele ca o lămâie,
Umbra de pe bățatură,
Se lipește de călcâie.*

Dumitru Olariu

Din Schilflieder

de Lenau.

I

Soarele se pleacă; ziua
Adormit-a obosită.
Pe adâncul lac atârnă
Ramurile de răchită.

Ce mi-e drag însă-i departe.
Curgeți lacrimii! — Freamăt scapă
Plin de jale din răchite;
Stuful tremură în apă.

Tu străluci din depărtare,
Blândă, inimei cernite,
Cum sclipește-acel luceafăr
Printre trestii și răchite.

II

S'a 'nnorat; se mișcă norii;
Repezi ploi stropesc pământul.
„Unde-s ale tale stele,
Lacule” ? — întreabă vântul.

Caută strălucirea stinsă
Intr'o mare 'nviforată. —
„Mai zâmbi-va astor chinuri
Dragostea ta” ? — Niciodată!

bl.

Pod de sat

Văzui un pod în Maramurăș, frumos, puternic, betonat.
Dar Tisa cea sprintară curge, acuși mai lin, acuși turbat.
Ca un sălhui, într'altă parte, o altă alvie își sapă
Și, — „pește pe uscat“ — rămâne podul făr'un pic de apă.

Așa e și poetul de-astăzi: stă mândru, splendid, izolat.
Sub podul lui nu curg a vieții valuri ce'n vâltori se sbat.
Pe arcul lui de curcubeie nu trece nime 'ncolo, 'ncoace,
Nu leagă țărături depărtate. E apă moartă de băltoace.

La mine fiecare grindă e necioplită, vie, verde,
Legată 'n vinele vieții, ce 'n versul meu nimic nu pierde.
De-i plop, gorun, ori teiu, răchită, sau trunchiu de
trandafir curat,
In Maiu înflore și 'nverzeste, ca orice simplu pod de sat.

Eu leg distanțele 'ntre oameni, tineri, bătrâni, săraci,
bogați,
Pe cei prea-culți de cei mai simpli, pe cei cu duh de
ne'nvățați
Și cum prin ură și blesteme distanța crește tot mai mare,
Eu leg extremele vieții și — sunt curata 'mbrățișare.

Sub podu-mi fierbe — adâncul vieții în valurile-i grăitoare,
Și ape clari, și ape tulburi, și trist, și vesel cântătoare;
Imi cântă valul de iubire, — îmi urlă-a urilor vâltori,
Ici dorul viu, ici bunătatea, viața, 'n plinele-i culori.

In câte-o zi îmi trec prin suflet toți ai vieții 'ndurerați:
Și orbi, și schiopi, și prinți, și plebe, preoți, țerani, buni
și stricați.

*Iși văd în apele vieții obrazul sufletului lor,
Ca 'ntr'o oglindă credincioasă, și trec nainte gânditor....*

*Dar, într'o zi de sărbătoare, sunt singur! Liniște,
minune!...*

*Oprește cineva tot valul și apele 'n surdină pune:
Tot podu-i harfă 'nfloritoare, ce cântă 'n farmec, ca
Orfeu...*

*Și 'n marea largă de lumină, pe punte, trece....
Dumnezeu.*

(După Mécs L. trad. de E. Dăianu).

Priviri umede

2.

În ulița aceea, în miez de noapte, a ars o casă... După ce întunecimea nopții a ieșit, pe nesimțite, din ascunzișuri negre și multe, — doar licurici în margine de drum, și licurici pe pânza cerului, stelele, de-au mai rămas de veghe.

Cetățui de lumină în împărăția întunericului, jos pe pământ, și candelile de argint, licărind sus, atârinate de grinda podului de ceață.

Clipiri de viață în întinderea morții. Ulița își doarme somnul dintâi. Doar grădinile, cu rod în pârgă de șoptesc: își țin de urît, ca să n'adoarmă.

Așa, în noapte, când satul, ostenit, doarme cu capul pe coasta dealului, — ulița aceea își înșiră casele ce se țin de mână, să nu se piardă.

Urcând în sus, șirul, deodată, se poticnește în fața unei case vechi, adusă de spate, cârpită și răscârpită cu șindrilă.

Două ferestre, ochi mici și afundați în orbite întunecoase, privesc în drum.

Apoi, șirul se ridică și merge mai departe, până în marginea satului.

Dar ce aduce ceasul nu aduce veacul...

Iată că întunericul pălește, îngălbenește, apoi roșește. Face fețe, fețe, ca omul în primejdie mare.

Arde casa cea veche.

Șirul de case, primejduit de moarte, tresare. Răscoală se naște în așternuturile calde. Țipete și vaiete cum scrie în apocalips.

Frunzele au amuțit cu șaptele pe buze.

Numai luna a rămas nepăsătoare, în împărăția nesfârșitului.

Dela o vreme, partizanii întunericului au înăbușit necugătata arătare a focului, — a luminii.

Populația s'a întors, înfrigurată, la culcușurile răcite.

Vântul și-a deslegat limba, și grădinile au început taifasul. Subiectul era nou și din comentarii în comentarii și critici, gâlceava frunzelor n'a încetat până la ziuă.

În zori, satul, răscolit în miez de noapte, căzu în dulce așteptare.

Șirul de case din ulița aceea, se contura, știrb, tot mai deslușit, pe orizontul argințiu.

Din căsuța gârbovită a mai rămas o grămadă de jerăgaiu și 'n jurul ei, doi bătrâni. Parcă-s două umbre de haiduci, stând de veghe lângă vatra focului care nu s'a stins toată noaptea.

Mai apoi, de unde cerul se coboară către răsărit, fășnesc și pote de lumină roșie: sunt zorile. Odată cu ele se trezește și crângul.

Toate se petrec exact cum s'au petrecut ieri, alaltăieri, și'n-totdeauna; ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic.

Cele două umbre șed una lângă alta și păzesc în tăcere, o grămadă de cărbuni — casa lor — și una de zdrențe, — averea lor. Durerea le-a amuțit glasurile răgușite, căci au vorbit prea mult în 70 de ani ca să nu fie răgușiți.

Un cocoș, dintr'un prun dogorît, își încearcă glasul, pentru ziua care vine. Stăpânii nu-l aud.

Soarele își ridică umărul de după un deal. La privirea lui, tresare firea.

Două frunți, adânc încrețite, se ridică, și două perechi de ochi, tulburați de vreme îndelungată și necazuri multe, — caută către el.

Priviri umede.

Ochii cari au uitat să plângă, când răsare soarele peste sat, peste ulița lor și peste curtea lor pustiită, se umezesc.

Bătrânii se desmeticesc ca dintr'un vis urît.

Dimineața face lumină în jurul lor. Grămezile de jar fumegă încă. Privirile aleargă, zăpăcite, în toate părțile. Trupurile vlăguite tremură în neștire. Abia acum pricep nenorocirea care a dat peste ei și n'o pot crede.

Apoi, el se uită la ea, ea la el și amândoi la vatra focului, unde a fost cuibul bătrânețelor lor.

Soarele e sus. Glas de clopote aleargă în aerul dimineții. E Duminică. Bătrânii își fac cruci, cruci repetate. Buzele lor vinete șoptesc cuvinte tainice....

Oameni grăbiți trec pe drum. Ei nu-i văd. Ei șed pe-o la-viță veche, scăpată de furia focului.

Doar din când în când se întorc unul spre altul, înfrățindu-și în aceeași durere, în aceeaș obidă, privirile umede.

Nicolae Vonica

Constantin și Elena

Spun oamenii din partea locului, că în noaptea de Sfinții Constantin și Elena se aude, pentru cine știe și vrea să asculte, glas duios ieșind din ape...

O cunoscuse în vară când s'a rătăcit cu duba prin coclauri.

Dacă te rătăcești, vâslind prin bălți și gârle întortochiate, găsești cuiburi de rață sălbatică, aninate în crengi de salcie închinătoare către ape, — ori ajungi în ținuturi ninse cu flori de nufăr. Ți-e teamă, însă, când soarele se ascunde în trestiiile dela apus. Și asta pentrucă țânțarii largului sunt mai de temut decât lupii din tufișurile grindului...

Ea avea coasa grea în mâni deprinse, și iarba mătăsoasă cădea grămezi, aliniată în stânga ei.

Duba s'a oprit la salcia de lângă mal. El sări pe țărni și se apropie de ea. Ce au vorbit și cum s'au înțeles numai ei și sălciile știu. Destul că el s'a întors cu fata, care se războia cu iarba grindului, unde păsările își ascund ouăle peștițe.

Ea s'a așezat la cârmă, căci cunoștea locurile, iar el vâslea voios. Se priveau în lumina amurgului aprins peste ape. Perechi de rațe se arătau călătoare.

Când au ajuns în larg, lui i-au scăpat lopețile și a pășit spre ea. Duba s'a legănat, gata să se răstoarne. Apoi și ea a lăsat cârma în seama vântului.

Când lopețile nu mai ating, ritmic, apa, duba stă în loc, indiferent dacă stăpânii se grăbesc și țânțarii își încearcă acele, veninoase, în carne tânără. De altfel ei nu mai simt prezența țânțarilor, cari se înmulțesc din clipă în clipă. Din depărtare, el și ea îi se par numai unul, încovoiat către apă...

După întâlnirea, neprevăzută, din vară, ei se vedeau mereu.

Când s'a pus an nou, întinderile erau albe, iar crivățul a durat pod peste ape. Dubele zăceau pe dâmburi cu susul în jos, părăsite: adăposturi pentru vulpi târcave, iepuri fricoși, ori pentru alte jivine și duhuri rele.

În cătunul Blasova, de pe malul stâng al Dunării-vechi, zarvă mare se arată. Pe lângă case, grămezi de stuf sur, — picături negre

aleargă pe întinsul de marmură. El, cel din vară, a venit s'o ducă cu alai, la el, dincolo, în Dobrogea, să-i fie nevastă.

Cai mici și negri erau înhămați la câteva căruțe. În cea dintâi, cu draperii pe două scaune, s'au rânduie tinerii însurăței.

Și caravana, scurtă, se înșiră pe câmpia de omăt. Cântece, de lăutari cărora le-au înghețat degetele, — și chiuiri, se sparg, seci, în suflarea geroasă. Zăpada scârțâie sub roți, de par'c'ar fi calea presărată cu cioburi de sticlă.

Acum caravana coboară către podul de ghiață întins de Crivăț peste Dunăre. Cântecul și chiotele au amuțit, ca să nu se trezească apele adormite sub pod. Caii își pipăie drumul. Sunt bine potcoviți. Ghiața trosnește sub copite și sub roți.

Caii presimt unele primejdii. De le miroase a sălbătăciune, sforăie și se opresc. Nu le miroase, însă, a ochiu de ghiață și n'au timp să se oprească, unde vârtejuri de apă clocotesc sub pojghiță subțire...

Un sgomot, ca acela care se aude când se isbesc scuți mari, la cotituri, și grămada neagră, din fruntea caravanei, dispăre în adâncuri. Strigăte și gemete scurte, — o clipă. Mirele și cu mireasa (Constantin și cu Elena), încleștați ca 'n îmbrățișarea nupțială se prăvălesc sub coviltirul apelor care saltă de bucurie, scui-pând afară bucăți de ghiață, în răs nebun.

Și d'aia spun oamenii din partea locului că în noaptea de Sfinții Constantin și Elena se aude, pentru cine știe și vrea să asculte, glas ieșind din ape...

Nicolae Vonica

Din stânga și din dreapta

21.

Pe „Badea Gheorghe“, când era în toane bune, nu trebuia să-l tragi de mânecă ca să vorbească. Urechi să fi avut. Mai ales dacă-i plăcea societatea și vedea că-l ascultă.

Tot pe vremea când venia la Brașov și tot la „Împăratul Romanilor“ — despre care am mai vorbit în aceste pagini — ne spunea odată, în legătură cu o întâmplare a lui de aici:

Mare lucru, domnule, să simți când poți acosta pe cineva ca să-ți asculte laudele sau flecăriile tale! Se cere ochiu și nas de psiholog, și nu oricine le are. Căci sunt momente când și prezența celui mai bun prieten ți-e spre greutate. Sunt momentele când torci firul unui gând frumos, când vrei să stai de vorbă numai cu tine însuși. Dacă ești molestat în astfel de momente, și se cere o mare putere de voință ca să faci față prietenoasă, de circumstanță, să nu-l repezi pe stimabilul.

Întâmplarea de aici, îmi aduce aminte o alta. Eram în Cluj, unde avocatul I. — o inteligență remarcabilă, cu frumoasă pregătire juridică — mă pofti la masă. După masă, hai să merg la cafenea, să mai arunc ochii peste ziare, să mă odihnesc. Eram obosit. Mâncasem cam mult și vorbisem și mai mult.

Când eram mai fericit în izolarea dintr'un colț mai ferit al cafenelei, intră fiul avocatului, care, sosind acasă după plecarea mea de acolo și regretând strașnic, după cum am auzit ulterior, că n'a avut „onoarea“ să stea și el cu mine la masa părintească, și-a ținut de datorie să mă caute. Eu însă, tocmai atunci nu prea eram bucuros de vizite.

Intrând tânărul în cafenea și scotocindu-i din ochi toate ascunzișurile, mă descoperi. Ață la mine. Cu degetul arătător întins spre mescioara mea, c'o față radioasă, din mijlocul cafenelii:

— Coșbuc!...

Eu, clătînând din cap a negațiune:

— Nu.

— Sameni, după fotografie.

— Mi-au mai spus-o și alții.

— Eu sunt I.

— Se poate.

— Salutare!

— Salutare!

Așa m'am salvat. De aceea spuneam că e mare lucru să miroși pe om dacă, în momentul când vrei tu să-l ferești cu prețioasa ta societate, are chef de societatea ta sau ba.

22.

Tot atunci, în altă ordine de idei, ne povesti o pățanie a fiului său, pe care, după cum se știe, mai târziu îl pierdu: o pierdere care-i zdruncină pentru totdeauna tigna vieții.

— Il dădusem — ne spunea — la școală la protestanți. Disciplină mai severă, mai multă rânduială. Mă mai gândiam apoi și la însușirea limbii germane.

Intr'o zi, întârziind dela oră, băiatul se apropie de școală pe gânduri: să intre, să nu intre?...

Inaintea ușii clasei, un camarad în genunchi.

— De ce te-a pus în genunchi? — îl întrebă fiu-meu.

— Fiindcă la întrebarea: câți Dzei sunt? — am răspuns: *doi*.

Băiatul, auzind răspunsul, dă să între.

— Ce faci mă?

— Mă duc să-i spun eu câți sunt!

— Câți?

— Unu, mă, numai unu.

— Să nu intri prostule, că te nenorocește!

— De ce?

— Păi dacă m'a pedepsit, cum vezi, pe mine, care am spus *doi*, te poți gândi ce te așteaptă când vei spune tu că-i numai *unu*! Te schilăvește!...

23

Când am intrat în biserica satului, slujba era pe sfârșite. Dascălul din strana dreaptă, cu albușele ochilor îndreptate spre tavanul înalt, declama cucernic:

„Și ne iartă nouă greșalele noastre, și nu ne duce pre noi în ispită, ci ne mântuește de cel rău“.

— Ai îmbătrânit rău, dascăle, îl ia unul în primire, după terminarea serviciului divin.

- De ce?
- Păi unde-ai lăsat pe „*precum iertăm și noi greșităilor noștri*“?
- În sama papagalilor.
- Nu te 'nțeleg.
- Mă mir. E doar așa de ușor de înțeles că, dacă ne-ar ierta Dzeu greșălele după cum iertăm noi pe ale greșităilor noștri, ne-am mistui toți în focul Gheenei. Pământeanul care să ierte toate greșălele greșităilor săi, ar fi un al doilea Hristos! Ți-l poți închipui?
- Va să zică nu din zăpăceală ai trunchiat rugăciunea.
- După cum vezi....
- Oare cum de nu s'au gândit la aceasta Sfinții Părinți când au făcut rugăciunea?
- Au judecat, se vede, după ei.
- Suflete fără prihană, ei cred c'or fi fost îndurători față de toată lumea, față de toți greșităii lor. Dar noi?... Noi nu suntem sfinți.
- Ce sfinți!... Farisei răzbunători.
- Atunci?
- De azi încolo va mai fi în sat un creștin care se va ruga la fel cu dascălul Pintilie.

24.

Era în noaptea sfântă a Paștilor. Părintele Isaia isprăvisе slujba Invierii în parohia sa și acum grăbia călare spre cătunul dela poalele muntelui unde, în lipsă de preot, tot el îngrijia de cele sufletești și sfinte.

Mijia de ziua când ajunse în hotarul cătunului. Un creștin, întârziat pe drum, recunoscându-l de departe, se opri și, dându-și pălăria pe ceafă, își săltă voinicește sumarul între umeri. Apoi, crăcănându-se în inima drumului, începu că penduleze, par'c'ar fi fost limba clopotului celui mare dela biserică. Și'n vreme ce se clătina, când la dreapta când la stânga, hărăia, horcăit, ca de sub o piatră de moară:

— Hă-ri.... Hă-ri.... Hă-ri....

— *Adevărat ca 'nviat, fiule!* — îi strigă părintele ajuns la el, trecând grăbit înainte.

—stós a 'niat! — își sfârșește horcăiala gușatul, după opinteală desnădăjduită.

Părintele era însă departe, nu-l mai auzi.

25.

Cine n'a cunoscut sau măcar n'a auzit de frunțașul rășnovean Ghiță Proca, care se tutuia cu toți domnii mari și-și purta hainele țărănești cu atâta mândrie și cinste prin atâtea saloane boierești?

S'a întâmplat că odată, în București, își dăduse întâlnire cu un cunoscut — om cu mare trecere în lumea aleasă din Capitală — în restaurantul celui mai boieresc și mai scump hotel.

În restaurant, numai domni și doamne în haine de sărbătoare.

Când a intrat nenea Ghiță Proca în portul lui țărănesc, s'a și repezit spre el, încruntat, un chelner în frac.

— Ce cauți aici? — îl întreabă răstit.

— Un măgar ca tine să-mi dea un păhar de bere! — îl mirui rășnoveanul nostru drept între sprâncene.

Norocul lui că-l zări la vreme boierul, care-l chemă la masa sa, salvându-i coastele de furia chelnărilor gata să-l umfle.

S. Tamba

Dări de seamă

Emil Diaconescu, conferențiar universitar: *Imperialism și state balcano-dunărene până la 1878*. Iași, 1930, pag. 123.

O scriere de geografie politică, în care autorul arată schimbările neconținute ale granițelor statelor balcane-dunărene.

În a doua jumătate a veacului al XVII-lea, s'a manifestat tendințele de imperialism ale Austriei și Rusiei în spre Orient și Balcani, favorizate și de slăbirea puterii turcești, care începu cu insuccesul din fața Vienei (1683). Țarii Rusiei, din familia Romanovilor, se considerau, prin comunitatea de rasă și religie cu popoarele slave din sud-estul european și prin cultura sub formă bizantină, moștenitori legitimi ai imperiului bizantin. Habsburgii, îndepărtați dela Rin de principii germani și din Spania de Bourboni, trebuiau să caute noi orientări spre Dunăre și spre Balcani. Comunitatea de interese a dus la „Liga sfântă“, alcătuită din Rusia și Austria, având ca țintă desmembrarea imperiului otoman, la care acțiune se mai alăturau Polonia și Veneția. Pacea dela Karlowitz (1699), dar mai ales cea dela Passarowitz (1718), a vădit ținta Austriei spre Salonic și a Rusiei spre Constantinopol și Marea Mediterană, peste trupul Țărilor române. Pentru menajarea intereselor în Orient, alianța dintre Austria și Rusia a durat timp de 80 ani. Astfel le găsim alături în războiul dela 1736—39, încheiat prin pacea dela Belgrad, care împiedecă, pentru un timp oarecare, înaintarea Austriei spre Orient, iar pe Rusia o îndepărtă de litoralul M. Negre și de Strâmători. Liniștea adusă în Orient de această pace e tulburată de Rusia la 1768, când Ecaterina II-a caută să-și deschidă drum, cu armele, spre Bizanț. Prin tratatul dela Cucinc—Cainargi (1774) Rusia reușește să se stabilească definitiv pe litoralul nordic al M. Negre și să primească dreptul de protectorat asupra creștinilor ortodocși din imperiul otoman. Austria, fără să fi luat parte activă la războiu, ca recompensă pentru intervenția diplomatică în favoarea Turciei a primit Bucovina. Incântată de aceste rezultate, Ecaterina II-a făurește în 1787 planul alungării Turcilor din Europa și refacerea imperiului bizantin. Ea își apropie pe Iosif II-lea, împăratul Austriei, căreia i se rezerva Oltenia, Serbia, Bosnia și Herțegovina. Moartea lui Iosif II-lea și izbucnirea revoluției franceze sili pe Austriaci să încheie pacea dela Șiștov

1791), mulțumindu-se cu Orșova și cu o mică rectificare de graniță la Cerna. Ecaterina II-a, având să înfrunte și un atac din partea Suediei, rămasă singură în luptă, încheie pacea dela Iași (1792), întinzând-și granița imperiului până la Nistru.

La începutul v. XIX-lea încep a se preocupa de problemele Orientului Anglia și Franța. Napoleon I era interesat în Orient să ia Egiptul și să lovească în Anglia. Cu ocazia întrevederii dela Tilsit (1807), a propus țarului Alexandru I. împărțirea imperiului otoman. Țarul stăruind să ocupe Constantinopolul și Strâmtoarele, n'au putut ajunge la nici un rezultat pozitiv. Rusia amenințată de Napoleon a trebuit să se mulțumească numai cu Basarabia (1812).

În veacul XIX-lea, Rusia căuta, cu mai mult curaj, să stăpânească în Balcani, uneltind și ațâțând popoarele supuse Turcilor în lupta de emancipare. Astfel se amestecă în mișcările Grecilor pentru independență. Tratatul dela Adrianopol (1829), prin care se asigură Rusiei libertatea navigației prin Strâmtoari, M. Neagră și Dunăre, precum și înțelegerea dela Unkiar-Skelessi (1833), prin care Turcia se obliga să închidă Dardanelele pentru vasele streine, cari ar voi să treacă în M. Neagră, au nemulțumit puterile apusene. Anglia, Austria și Franța au declarat că nu recunosc clauzele acestui tratat. Opoziția lor duce la convenția Strâmtoarilor (1841), prin care se asigură libertatea navigației pentru vasele comerciale și integritatea imperiului otoman. Pentru a împiedeca pe Ruși, cari nu uitau drumul Bizantului, Anglia, Austria, Franța, Rusia și Sardinia s'au învoit să apere existența imperiului turcesc, cu ocazia războiului crimeic. Tratatul dela Paris (1856) înlătură tendințele Rusiei de a ajunge la Constantinopol și o îndepărtă din Principatele române și dela gurile Dunării, prin retrocedarea celor 3 județe din sudul Basarabiei.

Tratatul acesta nu asigura pacea în Balcani. Popoarele creștine subjugate își vedeau sacrificate aspirațiile naționale, prin menținerea imperiului otoman. Lăsate în voia soartei, fără ocrotirea nimănui, încep mișcările pentru unitate și independență națională, cari s'au sfârșit cu războiul româno-ruso-turc. Era un nou prilej pentru Austria și Rusia de a se amesteca în Balcani. Austria scoasă din confederația germană (1866) privea spre Bosnia, Herzegovina și Salonic, iar Rusia nu putea uita Bizanțul.

I. Moșoiu

BIBLIOGRAFIE

Reviste.

Arhivele Oltenei. Bucuria pe care o avem de câte ori primim câte un nou nr. din revista craioveană de sub conducerea d-lui prof. C. D. Fortunescu, se explică acum, în parte, și de alungarea temerei că-și va înceta apariția, cum se credea într'o vreme.

Încetarea publicației care și-a știut cuceri prin atâta jertfă de suflet dezinteresat, locul cel mai de cinste între revistele noastre regionale, ar fi fost o strașnică palmă pe obrazul arhimitionarilor Cetății Banilor. Să sperăm că această palmă nu va răsună.

Nrul ultim, pe Ian.-Febr. 1931 începe cu un articol al d-lui *N. Iorga*: „Sur l'essence de la littérature et de l'art“, articol ce fusese destinat adunării din Varșovia a „Uniunii intelectuale“ a prințului de Rohan. Urmează dd. *N. Ploșșor*, despre limita geografică între câmpia munteană și câmpia olteană; *Lucian Predescu* „despre cronicarul oltean Mih. Moxa (Moxalie)“; „Asupra culturii acheuleene și micoquiene în România“ (fără indicarea autorului). Apoi, acte și documente, pagini de folklor, de poezie cultă, de mișcare culturală în Craiova, de note, comunicări și recenzii.

Arhiva, Iași, nr. 1. 1931 Dir. rev., d. Ilie Bărbulescu, își continuă studiul despre „Individualitatea limbii române și elementul slav“. Deosebit de interesante: Noi contribuții la „Bulgarii și Românii în sec. XIX“ de *P. Constantinescu-Iași*, „Popii și biserica Românilor din Polonia“ de *Th. Holban*. D-l *Lucian Predescu* caută să demonstreze că modelul „Paliei“ dela Oraștie (1582) e Pentateuc-ul Sasului maghiarizat Gaspar Helfai, pastor în Cluj, fiind tradusă din *latinește și unguerește* de Românii calvini amintiți în Prologul ei. D-șoara *Marg. Ștefănescu* în „Contribuțiuni la ist. lit. rom. vechi“ caută să umple o lacună în studiile publicate până acum relativ la „Învățăturile lui Neagoe Vodă Basarab către fiul său Teodosie“ colacionând textul slav cu cele românești, „pasagiu cu pasagiu, examinând expresi-

siunile slave în raport cu cele românești, modul cum a știut să exprime traducătorul cele compuse în limba slavă“.

Studiul și-l începe comparând textul slav cu redacțiunea românească din ediția Iorga 1910, reproducerea ediției din 1843. — Tot Dș. Ștefănescu ne mai dă o comunicare despre haiduci și haiducie la Jugoslavi, schițându-ne și asemănările dintre haiducii sârbi și cei români. Nrul acesta interesant îl încheie o scurtă comunicare despre dicționarele slavo-române aflate în bibliotecile rusești și limba literară, de *E. Gane*.

Boabe de grâu pe Ian. și Febr. 1931, ca de obicei, foarte îngrijită ca fond, model ca execuție tehnică. Cuprinde articole, bogat ilustrate, despre Voroneț, Muzeul național de Istorie națională, Căminele de ucenici, Muzeul Simu; iar nr. de pe Febr. despre Stema României, Constanța, Palatul cultural din Târgu-Mureș, Educația poporului în alte țări. O bogată cronică. Exemplarul 30 Lei. Abonamentul 300 Lei.

Cele trei Crișuri (Ian.-Febr. 1931). Un frumos număr, cu colaborări de seamă, — închinat cu prilejul centenarului înființării în cadre statornice și definitiv organizate, — *armatei noastre*.

Făt Frumos pe Noemvrie-Decemvrie (nr. 6) 1930 se prezintă, ca întotdeauna, interesant și variat cu articole semnate de dd. *Leca Morariu*: 1) Sadoveanu 2) Eminescu; † *Preotul Const. Morariu*; *Procesul Arboroasei* (stârșit); *Partenie Sireteanu*: Familia Sireteanu. Recenzii iscălește d-l V. Morariu, cronică d-l *Leca Morariu* și d-na *Elena Popescu*.

Analele Dobrogei 1930 fasc. 1—12. Un volum bogat (222 pg.) nu numai în pagini ci și informații deosebit de prețioase privitoare la această parte a țării. Societatea culturală dobrogeană poate fi mândră de revista sa, condusă de d-l prof. Brătescu. Colecția Analelor Dobrogei ca și abon. se pot cere D-nei Paulina Popescu la Școala nr. 5 de băieți. Constanța.

Convorbiri Literare pe Febr. 1931 ne dă în fruntea numărului articolul: „*Artă și publicul*“, în care autorul d-l *Paul Zarișopol*, pune față 'n față arta artiștilor, arta emancipată, independentă de public și arta pentru inimă, „arta care servește ca distracție și chiar ca diversivune, în jurul mesei de ceaiu, ca reportoriu de aluzii pentru flirt, ca propagandă de idei politic sau social interesante.

Sfatul autorului: „Artiștii care sunt destinați a face artă pentru artă, să nu încerce a face artă pentru public. Sunt destui care au vocația și energia trebuincioasă pentru aceasta din urmă“.

În articolul al doilea, d-l *I. Rădulescu-Pogoneanu*, se ridică împotriva „afirmărilor false ale unor străini ușuratici“ privitoare la lealitatea lui Titu Maiorescu în timpul războiului ultim, față cu dinastia. Respectul pentru adevăr se îmbină și cu „o obligație morală“, fiind vorba de o mare figură a culturii noastre naționale. D-l *M. Burghiele* ne dă partea a doua a „Scrisoarei către d-l I. Bianu“ în care face apel la preș. Acad. Rom. să intervie cu autoritatea instituției pe care o prezidează „de a scăpa dela pierele documentele geografice ale României“, numirile topice ale țării așa cum au ajuns, prin tradiție, până la noi. Exemplele de „naționalizare“ și „unificare“, cu care-și ilustrează autorul apelul, vorbesc dela sine de vandalismul distrugător al atâtor documente istorice de preș.

Urmează *Insemnările zilnice ale lui T. Maiorescu* privitoare la „Incordarea politică, înaintea conflictului cu Bulgaria“ (1913). Calde *comemorări* datorite d-lor *T. Pisani* (N. Filipescu), *Col. A. Filitti* (G. Donici), *I. Georgescu* (Dimitrie Comșa), *Al. Tz. Samurcaș* (N. S. Petrescu). Numărul se încheie cu cronici și recenzii.

Numărul de pe Martie ne aduce prețioase articole de dd. *Gabriel Paux* și *G. Adamescu*, în legătură cu centenarul limbii franceze în România, de *G. B. Duică* (Folkloristul saxo-român *I. Marlin*) *E. A. Pangrați* (O solemnitate școlară la începuturile învățământului în Moldova), *N. Petrescu* (Caracter și cultură), *E. Arghiropol* (Maurice Maeterlinck), *Al.*

Tz. Samurcaș (Pro Onciul). Poezii semnează dd. *H. P. Petrescu* și *Al. A. Stamatiad*.

*

Tribuna Cooperăției Ardelene nr. 3 (Martie) 1931 cuprinde între altele: „Prin cooperăție la unirea sufletească“ (de *Gr. I. Trancu-Iași*), Autohtonizarea soluțiilor crizei în cadrul cooperăției (de *Ing. Gh. Brânduș*), Cercurile cooperatiste (de *Luca Paul*), Ridicarea gospodărească a satelor (de *V. Chirilă*), Fapte de cooperăție reală (de *Ing. G. Cioc*). Red. și Adm. Cluj, Calea Reg. Ferdinand 55. Abon. anual Lei 200.

*

Analele Banatului pe Oct.-Nov. 1930 e un adevărat album. D-l *Ioachim Miloia*, directorul revistei, pe lângă că e un harnic și iscusit cercetător al trecutului, e și un bărbat de gust, un îndrăgostit al artei, al frumosului.

În primul articol ne dă un document de pe vremea Mariei Terezia, o petiție dela 1751 iscălită de *Deicol Brailoiul* și *George Bradiceanu* din Valahia austriacă, dovedindu-se, astfel, că originea familiei *Brediceanu* trebuie căutată în *Oltenia*, „probabil în Brădrănciu jud. Gorj“. Trecută în Banat la 1749 familia lui *G. Bradiceanu* se stabilește la *Lugoș*. Aci se nascu aprigul luptător al emancipării noastre naționale, *advocatul Coriolan Brediceanu* și bine cunoscuții săi fii: *Tiberiu* și *Caius*.

Tot d-l *Miloia* ne mai dă articolele: *Biserica medievală din Căvâran*, *Din activitatea artistică a ierodiaconului Vasile*, *Salonul artelor bănățene* (cu fotografiile) și în colaborare cu d-l *C. Daicovici*: *Cercetări arheologice în Banatul de Sud*.

În afară de acestea, mai colaborează la acest bogat număr dd. *P. Nemoianu* cu: *Istoricul județului Timiș*; *Vicențiu Bugariu* cu: „*Vederi* din Banatul de altă dată“, *Ioșif Velceanu* cu: „*Cele mai vechi înjghebări corale și muzicale din Banat*“ și *Petru Olde* cu câteva scrisori ale lui *Șaguna* către protopopul *Ioan Marcu* al *Lugoșului*.

*

Familia de Măine an. II. nr. 3 cu articole de *D-na Sanda I. Mateiu*: *Studențele în teologie, Maria Dobre*: *Sacrificiul cu mare bucurie, I. Mateiu*: † *Dimitrie Comșa* etc.

Vraja an. I. nr. 6—7 (Febr. Martie). Organ al cercului literar „P. Cerna“.

Luceafărul literar și artistic, Martie 1931. Brăila. În fruntea nr-ului: „Un poet uitat. Aprilie. Nr. de Paști.

Biblioteca „Făt-Frumos“ Nr. 1. „Cimilituri“ culese de Leca Morariu, Suceava 1930. Prețul 10 lei. O broșurică de 60 pg.

Scrisul nostru An. III. nr. 1—2 (Ian. Febr.) Revistă literară. Apare lunar la Bârlad.

Rămurele. An. I. nr. 7 (Martie). Tg. Jiu. Patru pagini pline de suflu tineresc, turnat în rânduri destul de închegate.

Cristalul. An. II. nr. 8-9 1831. (Apr.) București. În frunte: Cele două inspirații: creștină și eroică în „Cinque Maggio“ de Ramiro Ortiz.

Viața Seceleană. Anul II. nr. 1—2. Continuă publicarea articolului „Din ținutul Săceleur“ de D-na Elena Moroianu. Tot în continuare „Din memoriile lui Ion V. Moțoi“, de Eufrosina

Adam-Mironescu. Folklor-ul tot sub semnătură feminină. — Nr. 3—4. Număr de Paști. Articole: „Săcelele în trecutul apropiat, astăzi și în viitor“, — „Emigrațiunea mocanilor în Dobrogea în secolul 13-lea și 14-lea“ etc.

Vitrina leșeană. An. I. nr. 1 1931. (Aprilie) Iași. Un început ce promite.

Familia de mâine. An. II. nr. 4. (Aprilie) București. Incepe cu articolul: La mormântul sfânt: de Sanda Matei.

Duminica Universului. An. I. nr. 9 și 10. Două numere de cuprins variat. Bucăți semnate de I. Agârbiceanu, Em. Bucuța, Cesar Petrescu etc. Căpî după tablouri de Pallady, Bunescu, Nechita și alții.

Ziare primite la redacție:

Țara de mâine an. I. nr. 1, 2, 3 și 4. Gazetă bilunară de politică și doctrină. Cluj. Str. Bis. ort. rom. 5. Abon. anual lei 100.

„Avântul“, Piatra N.; „Telegraful Român“, Sibiu; „Glasul Vremii“, Brașov.

**SPRIJINITORII
REVISTEI „ȚARA BĂRSEI“
Anul III.**

1. Dr. Vintilă Ioan, medic 740—
2. Dr. Caius Brediceanu, ministru plenipotențiar, Viena 440—
3. Const. Popp, director executiv, „Albina“, Sibiu 400—
4. Dr. Emil Colbasi, medic, 240—
5. V. Stoicovici, ing. Anina 80—
6. Al. Suru, dir. Abatorului Brașov „ 80—
7. Peteu Ioan, comerciant, Brașov „ 80—
8. I. Roșculeț, ing. 40—
9. Gamber Lazar, col. î. r. Orșova „ 40—
10. Lapedatu Ion, dir., Banca Naț. București. 40—

LISTA ABONAȚILOR.

Și-au mai achitat abonamentul :

Până la 1 Mai 1930.

Cociș Toma, dir. școlar, Blaj.

Până la 1 Ianuarie 1931.

Bota Gheorghe, profesor, Oradia.
Camera de Agricultură, Brașov.
Goia Ioan Dr. prof. univ. Cluj.
Micu Moise, preot, Poiana Mărului.
Oancea N. prof. Brașov.
Stoenescu D., preș. Soc. Prietenii științei, Craiova.
Tacit Corneliu, farmacist, Ploești.

Până la 1 Martie 1931.

Saftu Eugen, preot-căpitan, Ploești.

Până la 1 Mai 1931.

„Astra“, Bod.
„Albina“, Medias.
Ardelea Radu, prim-cont. Albina, Brașov.
Badea Arsenie, com. Brașov.
Banciu Vladimir, dir. Creditul Minier, București.
Banciu Sorin, procuror, Tg.-Mureș.
Bădițoiu Ionel, contabil Bca Naț. Brașov.
Borzea Pavel, preot, Viștea de Sud.
Burduloiu Ioan, Brașov.
Carafoli Ilic, inginer, Brașov.
Cojocariu Aurel Dr., medic, Turcheș.
Cocorandu M. ing. Astra Urlați.
Floașiu Ilic, comerciant, Sibiu.
Jiga Mateiu, dir. Bcii Furnica Făgăraș.
Pană Valer, preot, Zărnești.
Petrescu Petrea Horia Dr. secr. Astrei Sibiu.
Pitiș Ionel Dr., București.
Popovici Gh., funcționar Bca „Albina“ Brașov.
Sotiriu Mih., dir. lic. Dr. Meșotă Brașov.
Vasu Oct. Dr. avocat., Făgăraș.
Voina Aurel Dr. medic, Brașov.

Până la 1 Maiu 1932.

„Astra“ Zărnești.
„Astra“ Budila.
Aldea Gh. avocat, Mangalia.
Banciu Dumitru, farmacist, Săliște.

Cernea Ovidiu, lt. col. î. r. Brașov.
Cinema Astra, Brașov.
Colbazi Emil Dr., Facultatea med. Cluj.
Direcțiunea lic. „A. Șaguna“, Brașov.
Penția Ioan, dir. liceului „Tr. Doda“, Caransebeș.
Peteu Ioan, comerciant, Brașov.

Până la 1 Iulie 1931.

Brumboiu Moise, vicar, Făgăraș.

Până la 1 Ianuarie 1932.

„Albina“ Brașov.
Banca Națională a României Brașov.
Bădescu Dr. episcop, Caransebeș.
Brediceanu Tiberiu Dr., direct. Băncii „Albina“ Brașov.
Brediceanu Caius Dr., ministru plenipotențiar, Viena.
Comanescu Corneliu, ing. insp. în r. Brașov.
Ciura V. Dr., notar public, Sighișoara.
Cristea Nic. Dr. notar public, Sibiu.
Deișoreanu Romulus, notar, Bran.
Direcțiunea gimnaziului Satulung.
Direcțiunea lic. „G. Coșbuc“, Năsăud.
Direcțiunea lic. „Papiu Ilarian“, Tg. Mureș.
Direcțiunea lic. „Carol I.“ Craiova.
Direcțiunea lic. „M. Viteazul“ Alba-Iulia.
Direcțiunea lic. „Avram Iancu“, Brad.
Florea Aurel, adm. fin. î. r. Brașov.
Iuga G. D., dir. Bca Națională Brașov.
Lapedatu Ion dir. Banca Națională București.
Micula Vasile, secr. firmei „Frank“ București.
Minea Radu, șef de birou, Min. de Ind. și Com. București.
Dogaru Romulus, secr. Eforiei Șc. ort. Brașov.

Până la 1 Martie 1932.

Percea Pavel, profesor, Timișoara.

Până la 1 Ianuarie 1933.

Păcuraru Brutus, secr. Cam. de Ind. și Com., Arad.
Schiopul Iosif, Consilier de presă, Berlin.

Au primit și reținut revista în curs de doi ani (dela apariția ei) fără să achite, însă, costul exemplarelor reținute :

Ateneul popular „Astra“, Brașovechii.
Bărbier Vasile, preot, Cotroceni.
Bobancu Const., Brașov.
Ciofu Ștefan Dr. medic, Dumbrăveni.
Ciurea Ioachim Dr. avocat, Brașov.
Crăciunel Ioan, șef de cabinet, București.
Dobrescu Alex. Dr. medic, Brașov.
Munteanu Iacob, căpitan, Brașov.
Munteanu Mihail, prof. Conserv. de muzică, Brașov.
Patriarhia, București.
Puiu Gh., constructor, Brașov.
Râmniceanu Ioan, colonel, Brașov.
Sotir C. Dr. avocat, Cluj.
Stinghe Ioan, fost dir. de Bancă, Brașov.
Tampa Ioan, căpitan, Brașov.

*

Sunt în restanță cu abonamentul pe ultimul an :

Bârsan Atanase, dir. de bancă, București.
Beju Onisifor, cons. agricol, Alba-Iulia.
Dr. Boca Iosif, avocat, Dej.
Broșu Ioan, Cons. Min Externe, București.
Buracu Coriolan, deputat, Turnu-Severin.
Comaniciu Ioan, subdir. Casa Pădurilor, București.
Dr. Comșa N., medic, Sibiu.
Dr. Cosma Nerva Tr., avocat Beiuș.
Dr. Crismariu, avocat, Timișoara.
Dr. Crișan Zaharia, avocat, Sf. Gheorghe.
Direcțiunea lic. Codreanu, Bârlad.
Direcțiunea lic. de băieți, Beiuș.
Direcțiunea semin. teologic, Blaj.
Direcțiunea lic. de băieți, Blaj.
Direcțiunea lic. „Șincal“, București.
Direcțiunea lic. „Spiru Haret“, București.

(Va urma).

EFORIA ȘCOALELOR CENTRALE ORTODOXE-ROMÂNE BRAȘOV

BĂILE

EFORIEI ȘCOLARE BRAȘOV

S'AU DESCHIS „BĂILE EFORIEI ȘCOLARE“
STR. PRUNDULUI 4

COMPLECT RENOVATE ȘI MODERNIZATE

BĂI DE ABUR

BASINURI CU APĂ CALDĂ ȘI RECE; TOT
FELUL DE DUȘURI CALDE ȘI RECI

BĂI DE AIER USCAT

BĂI DE PUTINĂ

CU ACID CARBONIC, OXIGEN, SARE,
PUCIOASĂ, SARE IODATĂ, DE BASNA
ȘI TOT FELUL DE

BĂI MEDICINALE

CU EXTRACT DE BRAD, MUȘTAR, IERBURI,
FLORI ETC.

IDROTERAPIE

CU BĂI ȘI DUȘURI SPECIALE, ÎMPACHE-
TARE, MASAJE, COMPRESE ETC.

BĂI ÎN AIER LIBER

IN TIMPUL VERII, CU BASIN DE ÎNOTAT
ȘI PLAJE PENTRU BĂI DE SOARE

SALON DE FRIZERIE ȘI BUFET

INDUSTRIA SÂRMEI S. A.

CLUJ, IULIU MANIU No. 25

PRODUCEM:

Fier de beton. Fier laminat în colaci. Cuie de tot felul, splinturi.

Sârmă de fier, albă, arsă, arămită. Sârmă zincată (galvanizată).

Sârmă ghimpată-zincată. Sârmă de oțel. Arcuri pentru mobe.

Agrafe de birou. Sârme pentru saci.

Banca Centrală

pentru industrie și comerț S. A.

SEDIUL CENTRAL CLUJ

FILIALE: ALBA-IULIA, BISTRIȚA, HAȚEG, SIBIU, TURDA.

CAPITAL SOCIAL: 50 milioane. rezerve 20 milioane,
depuneri 200 milioane.

Intreprinderi industriale fondate și colinteresate:

INDUSTRIA SÂRMEI, fabrică de cuie și sârmă
în Ghiriș, gara Câmpia Turzii.

FABRICA DE STICLĂRIE S. A., în Turda.

FABRICA DE ETERNIT „METEOR” în Oșorhei
județul Bihor.

.....
BANCA primește depuneri, acordă împrumuturi, cumpără și vinde
deveze, remite bani în străinătate, face tot felul de operațiuni bancare.
.....

Fig. 1. Extremitatea sudică a culmei *Curmătura* cu masivul *Nascalat* (în fund). În planul din față valea *Ottului*.

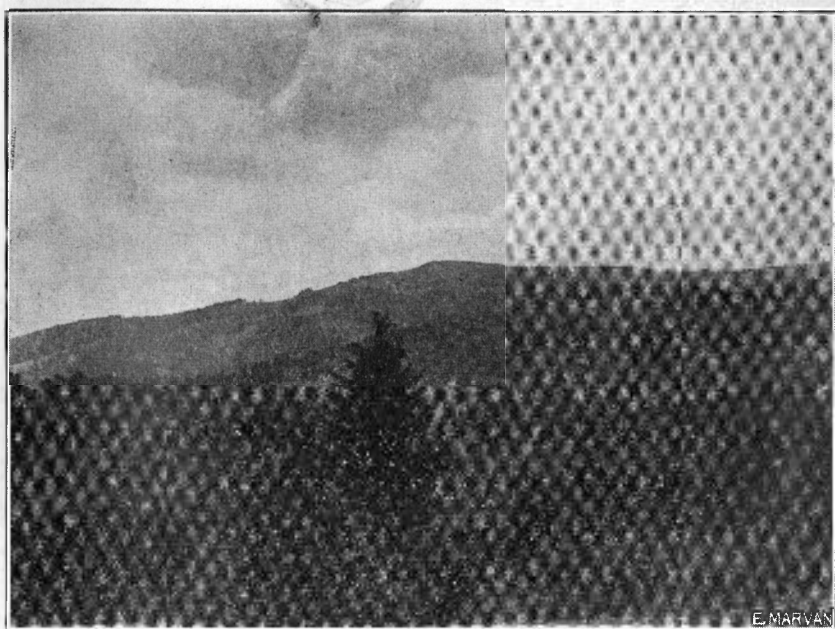

Fig. 2. Cumpăna dela isvorul *Mureşului* cu munţii *Voşlobenilor* (*Fekete röz*, platforma 1300—1500). În faţă material vulcanic nivelat la 920 m.

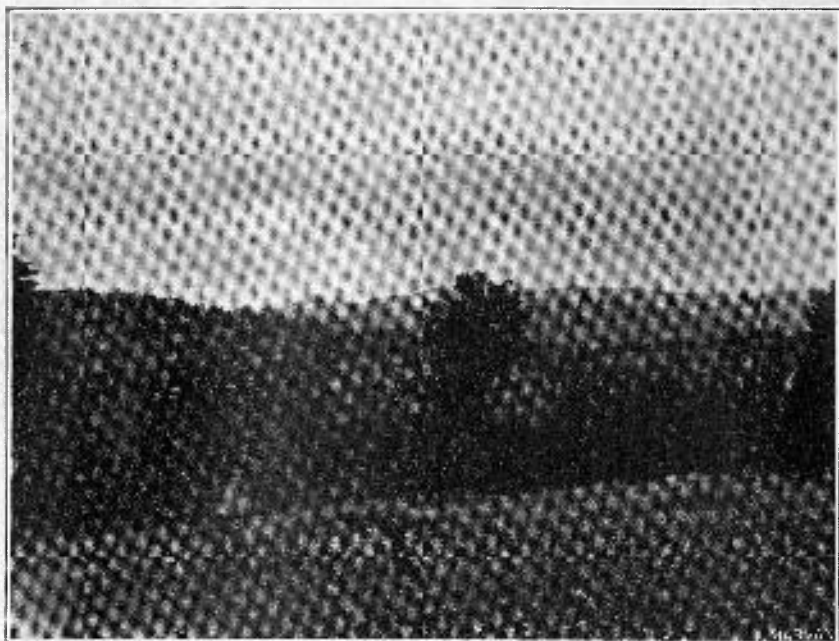

Fig. 3. Muncelele *Sândominic* cu înălțimea *Oltresze* (în stânga).
În față capătul estic al fâșiei vulcanice.

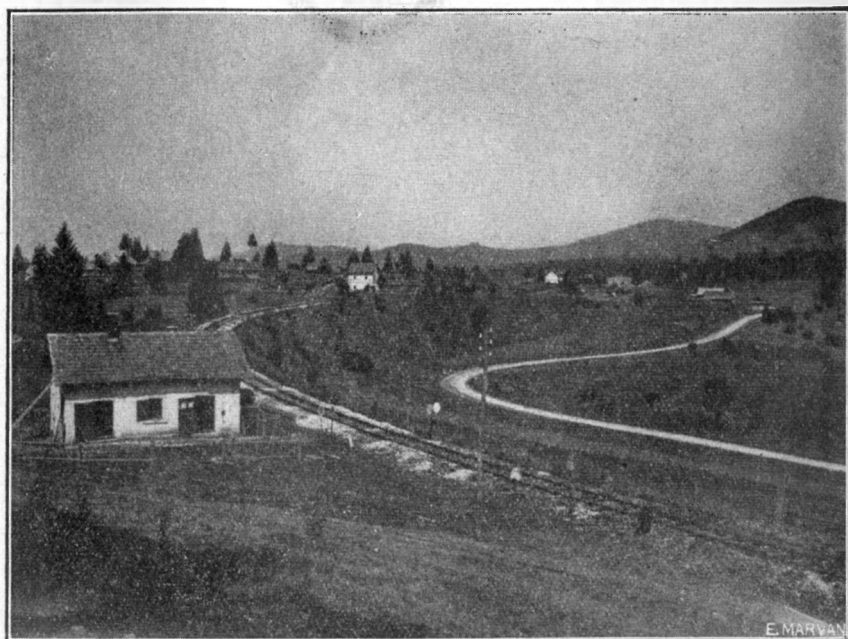

Fig. 4. Gara *Mureș Isvor*. Acțiunea erozivă dinspre Olt împinge cumpăna
apelor tot mai spre Vest, în paguba Mureșului.